

”MEITÄ ON HUIJATTU”

Yliopistouudistuksen diskursiivinen rakentuminen

Jyväskylän yliopistoyhteisössä 2009–2010.

Pro gradu

Sini Lemmetty

Jyväskylän yliopisto
Kielten laitos
Suomen kieli
Joulukuu 2012

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Sini Lemmetty	
Työn nimi – Title ”Meitä on huijattu.” Yliopistouudistuksen diskursiivinen rakentuminen Jyväskylän yliopistoyhteisössä 2009–2010.	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Joulukuu 2012	Sivumäärä – Number of pages 119 (liitteinen)
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen Suomen uudelle yliopistolaille (2009) annettuja ristiriitaisia merkityksiä Jyväskylän yliopistoyhteisössä. Yliopistouudistus toi mukanaan merkittäviä taloudellisia ja ideologisia muutoksia suomalaisen yliopistokenttään, ja siksi muutoksista on kiistelty paljon. Keskusteluissa on kuitenkin luonnehtinut ”yliopistouudistus hyvänä vs. pahana” -asettelu, joka ei ole paras mahdollinen tapa lähestyä uudistuksen jälkiteollisia syitä ja moninaisia seurauksia.</p> <p>Diskurssintutkimuksen näkökulmasta yliopistouudistuskeskustelut ovat kielellisten ”totuuksien” luomista siitä, mikä on suomalaisten yliopistojen tarkoitus nyky-yhteiskunnassa. Näillä ”totuuksilla” eli yliopistouudistuskursseilla on omat vaikutuksensa yliopistojen ja yliopistolaisien toimintaan. Yhdenlaista totuusamppailua käytiin Jyväskylän yliopistoyhteisössä vuosina 2009 ja 2010, kun kahden lehden, opiskelijoille suunnatun <i>Jyväskylän Ylioppilaslehden</i> ja yliopiston tiedotuslehden <i>Tiedonjyvän</i>, pääkirjoituksissa rakennettiin uudistusta päinvastaisin merkityksin.</p> <p>Systemis-funktionaalista kielioppia hyödyntäen analysoin pääkirjoitusten tapoja nimetä ja kuvailla yliopistouudistusta ja siihen kytköksissä olevia ilmiöitä ja ihmisryhmiä (ideationaalinen metafunktio). Kysyn, (1) miten yliopistouudistusta rakennetaan diskursiivisesti yhtäältä Jyväskylän Ylioppilaslehden, toisaalta Tiedonjyvän pääkirjoituksissa vuosina 2009 ja 2010, yliopistouudistuksen aktiivisimpina vuosina? Lisäksi pohdin analyysin pohjalta, (2) miten lehtien yliopistouudistuskurssit kytkeytyvät Jyväskylän yliopiston ulkopuolella käytyihin kiistoihin lakiuudistuksesta sen valmistelu- ja toimeenpanovuosina? Mitä diskurssien ja kiistojen väliset kytkökset mahdollisesti kertovat yliopistoihin kohdistuvista käsityksistä ja odotuksista ja minkälaisia seurauksia noilla käsityksillä ja odotuksilla voi olla yliopistoille ja yliopistolaisille?</p> <p>Jyväskylän Ylioppilaslehden uhka-, huijaus- ja eettisyysdiskursseissa yliopistouudistus rakentuu vaaralliseksi ja epäeettiseksi ilmiöksi, jota riviyliopistolaiset eivät pysty hallitsemaan, josta hyötyvät vain eliittitahot ja joka tuhoaa yliopistojen perimmäisen luonteen. Diskursseissa ei tuoda esille sitä, että yliopistouudistus voisi tuoda myös jotakin hyvää yliopistoille ja yhteiskunnalle tai että riviyliopistolaisillakin olisi siihen jonkinlaista vaikutusvaltaa. Tiedonjyvän hyöty-, yhteisöllisyys- ja haasteellisuusdiskursseissa puolestaan uudistus on välineellisten, erityisesti rahallisten hyötyjen tuoja, yliopistolaisia kollektiiviseen toimintaan innostava ja kaikkine pienimuotoisine ongelmineen positiivinen haaste. Diskurssit eivät ota kantaa uudistuksen mahdollisiin eettisiin ja sosiaalisiin ongelmiin sekä esittävät sen yksipuolisen välineellisenä ilmiönä.</p> <p>Tutkimukseni osoittaa, että yliopistouudistuksen rakentaminen joko pahaksi tai hyväksi ilmiöksi ei anna edellytyksiä laajemmille, yliopiston nykyaikaa ja tulevaisuutta käsitteleville pohdinnoille ja uudennlaiselle toiminnalle. Lisäksi vastakkainasettelussa unohdetaan helposti yliopistojen sekä ylipäätään tieteenteon ja korkeakoulutuksen potentiaaliset muutossuunnat nykyisessä moniulotteisessa ja muuttuvaisessa tietoyhteiskunnassa.</p>	
Asiasanat – Keywords: yliopistolaki 2009, yliopistouudistus, diskurssintutkimus, jälkiteollinen yhteiskunta, tietotyö, uusliberalismi	
Säilytyspaikka – Depository: Jyväskylän yliopisto, kielten laitos, Fennicum	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2 DISKURSSINTUTKIMUKSESTA	10
2.1 Kieli sosiaalisena toimintana ja todellisuuden rakentajana	10
2.2. Diskurss(e)ista	13
2.2.1 Diskurssi prosessina ja tutkimuksen apuvälineenä	13
2.2.2 Faircloughin laatikoiden sisä- ja ulkopuolella	16
2.2.3 Oman tutkimuksen teoreettisia ratkaisuja	19
3 YLIOPISTOUUDISTUKSESTA	25
3.1 Uusi laki, uusi yliopisto?	25
3.2 Yliopistouudistuksen monet kasvot	31
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMISEN LÄHTÖKOHDAT	43
4.1 Aineisto ja tutkimuksen tavoitteet	43
4.2 Metodit	48
5 JYVÄSKYLÄN YLIOPPILASLEHTI	52
5.1 Huomioita	52
5.2 Uhkadiskurssi	53
5.3 Huijausdiskurssi	59
5.4 Eettisyysdiskurssi	67
6 TIEDONJYVÄ	75
6.1. Huomioita	75
6.2 Hyötydiskurssi	76
6.3 Yhteisöllisyysdiskurssi	82
6.4 Haasteellisuusdiskurssi	88
7 PÄÄTÄNTÖ	94
7.1 Hyvä/paha yliopistouudistus	94
7.2 Lopuksi	107
LÄHTEET	111
LIITE	119

1 JOHDANTO

Uudistuksen keskeisenä päämääränä on tieteen vapauden lujittaminen. Haluamme vahvistaa tiedeyhteisön autonomiaa ja yliopistojen voimavaroja. Haluamme antaa kaikille yliopistoillemme ja jokaiselle tieteen alalle mahdollisuuden olla maailman parhaita. (Opetusministeri Henna Virkkusen puhe uudesta yliopistolaista eduskunnan lähetekeskustelussa 26.2.2009.)

Muualta tuttua fraasia lainaten voi todeta, että näin ”yliopistot laitetaan kellumaan”. Kaikki oppinevat uimaan, parhaat jopa käyttämään virtauksia hyväkseen edetäkseen muita ripeämmin myötäsuntaan. Nähtäväksi jää, miten kukin tässä menestyy. (Tomperi 2009c: 195.)

1. tammikuuta 2010 Suomessa astui voimaan uusi yliopistolaki. Siitäkin huolimatta, että uusi laki säilyttää yliopistojen perusrahoittajana Suomen valtion, laki tuo merkittäviä taloudellisia muutoksia suomalaiseen yliopistokenttään. Esimerkiksi vuoden 2010 tammikuusta lähtien yliopistot ovat voineet perustaa tytäryrityksiä, ja pahan paikan tullen yliopistoilla on ”mahdollisuus” ajautua konkurssiin. Yliopistojen uudistaminen herättikin paljon julkisia kannanottoja valmistelu- ja toimeenpanovuosinaan 2009 ja 2010; kaksi yllä olevaa kannanottoa on vain pisara meressä. Ennen kaikkea yliopistouudistusta käsittelevät puolesta–vastaan-kannanotot eivät tehneet lievennyksiä puoleen tai toiseen; kahden yllä olevan kannanoton sanamuotoilut ovat lievimmistä päästä. Erityisesti yliopistojen muuri- en sisäpuolella leiskui, minkä pystyy todistamaan moni tuolloin yliopistossa työskennellyt ja opiskellut. Esimerkiksi omassa yliopistossani Jyväskylässä järjestettiin vuonna 2009 muutamia lakiuudistusta vastustavia tempauksia, jotka näkyivät ironisina julisteina ja kuuluivat suuttuneiden yliopistolaisten puhetilaisuuksina kampusalueella.

Yliopistouudistuksen vuosia 2009 ja 2010 voidaan siis luonnehtia tulenaroiksi. Lakiuudistusprosessi synnytti useita akateemisia kannanottoja (ks. esim. Tomperi 2009a; Vanttaja–Jauhiainen 2009; Huhtanen 2010; Jakonen–Tilli 2011a), ja edelleenkin uudistus on tavalla tai toisella kritiikin aiheena (ks. esim. Volanen 2012; Jauhiainen ym. 2012). Lakiuudistusta on käsitelty kiitettävän paljon ja ansiokkaasti akateemisissa piireissä, mutta mielestäni muita yhtä olennaisia näkökulmia on jäänyt keskustelun reuna-alueille. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on nostaa esille tuollaisia näkökulmia ja herätellä aikaisemmasta poikkeavaa

keskustelua uudistuksen mahdollisista syistä ja seurauksista yliopistoille ja yliopistolaisille. Varsinaiseksi tutkimuskontekstiksi olen valinnut oman opiskelu- ja työympäristöni, Jyväskylän yliopistoyhteisön. Samoin kuin muissakin yliopistoyhteisöissä (ks. esim. Suoranta 2009; Jokinen 2011), myös Jyväskylän yliopistossa lakiuudistus herätti valmistelu- ja toimeenpanoaikoinaan voimakkaita julkisia kannanottoja, joiden välisiä vastakkain asetteluita en yhtenä yliopistojäsenenä ole voinut olla panematta merkille.

Jyväskylän yliopistoyhteisössä ilmeni vuosina 2009 ja 2010 huomiota herättäviä eroja yliopiston virallisten kannanottojen ja yliopiston opiskelijapiirien mielenilmausten välillä. Hallinnon ja ylimmän johdon – rehtorin, vararehtorin, hallintopäällikön – kannanotot lakiuudistuksesta saivat omanlaisen ilmenemismuotonsa yliopiston virallisessa tiedotuslehdessä *Tiedonjyvässä*, jonka pääkirjoituksissa yliopistouudistus esittäytyy varsin hyödyllisenä ja yliopistolaisia sosiaalisesti elähdyttävänä ilmiönä. Vastapainona Tiedonjyvän positiiviselle ulosannille toimi paikallisten opiskelijoiden etujärjestölehti, *Jyväskylän Ylioppilaslehti*: sen pääkirjoituksissa yliopistouudistus on lopun alun tuoja tieteenteolle ja korkeakoulutukselle sekä yliopistojen nykyisen demokraattisuuden rikkoja.

Toisin sanoen uuden yliopistolain voimaanastumisen aikoina Jyväskylän yliopistoyhteisössä tuotettiin julkisesti, kaikkien nähden ja kuullen, varsin ristiriitaisia merkityksiä lakiuudistuksen ympärille. Tämä ristiriitaisuus ei tietenkään ole vailla omia sosiaalisia syitä, seurauksista puhumattakaan. Tässä tutkimuksessa näitä mahdollisia syitä ja mahdollisia seurauksia ei kuitenkaan lähdetä pohtimaan yksilöiden tai erilaisten ryhmien oletetuista intresseistä tai ideologioista käsin, vaan niistä yhteiskunnallisista rakenteista, jotka ylipäätään ovat mahdollistaneet sellaisen ilmiön kuin yliopistouudistuksen. Kuten ihmistieteissä on totuttu ajattelemaan (esim. Burr 2003), yhteiskunnalliset ja inhimilliset rakenteet eivät ole selvärajaisia ja yksioikoisia, minkä vuoksi yliopistouudistustakaan ei voida pitää syiltään ja seurauksiltaan yksinkertaisena ja täysin ennustettavana.

Pyrin siis avoimin ja kriittisin mielin tarkastelemaan niitä julkisia kannanottoja, joilla yliopistouudistuksesta luodaan joko yliopistojen pelastajaa tai tuhoajaa Jyväskylän yliopistoyhteisön julkisissa teksteissä. Analysoimalla *Tiedonjyvän* ja *Jyväskylän Ylioppilaslehden* pääkirjoituksia vuosilta 2009 ja 2010 tuon esille mahdollisesti jo vakiintuneita näkemyksiä yliopistouudistuksesta, jotka voivat olla esteenä kokonaisvaltaisemmalle keskustelulle uusimuotoisten yliopistojen

ja yliopistolaisten sekä tieteen ja korkeakoulutuksen tulevaisuudesta. Tavoitteena on luoda vastakkainasettelua joustavampi näkökulma yliopistouudistuksen ”luonteeseen” ja yhteiskunnallisiin taustoihin, jotka voivat olla oletettua moninaisempia kuin muissa yliopistouudistusta kriittisesti käsittelevissä tutkimuksissa on ehkä esitetty. Yliopistouudistuksen tarkasteleminen avoimena prosessina ei jähmetä uudistusta joksikin valmiiksi välineeksi, joka tekee yliopistoista taianomaisella tavalla parempia, tai pahojen voimien vapauttajaksi, joka pelkällä olemassaolollaan ajaa yliopistot tuhon partaalle. Samalla tämä avoimempi lähestymistapa saa nykyisen uudistuksen ja yliopistojen tulevaisuuden näyttämään neuvottelunvaraisena ja uudelleenmuokattavana – jonakin sellaisena, johon kaikilla yliopistolaisilla on edes jonkinlainen mahdollisuus vaikuttaa omalla toiminnallaan.

Tutkimukseni sisältää kaksi teorialukua. Luvussa 2 kerron teoreettisista sitoumuksista diskurssintutkimuksen laaja-alaisella kentällä ja tuon sitä kautta esille omat teoreettiset sitoumukseni yliopistouudistuksen tutkimisessa. Luvussa 3 puolestaan esittelen ensin lyhyesti uuden yliopistolain tuomia muutoksia sekä yliopistolaista julkisesti annettuja, vastakkain asettelevia kannanottoja. Sen jälkeen käsittelen aikaisempien yliopistouudistustutkimusten antamaa teoreettista selitysmallia – uusliberalismia – uudistuksen syille ja seurauksille, ja esitän sen rinnalla myös toisenlaisen, täydentävän ja mahdollisesti näkökulmia laajentavan teoriakehikon. Luku 4 on omistettu tutkimukseni käytännön puolen kuvailemiselle: mitä aion konkreettisesti tutkia ja miten. Luvut 5 ja 6 puolestaan ovat tutkimusaineistoni analyysin esittelyä. Lopuksi nivon luvussa 7 analyysini tulokset osaksi laajempia yhteiskunnallisia muutosprosesseja ja annan oman näkemykseni yliopistojen aseman punnitsevampaan hahmottamiseen yliopistouudistuksen keskellä.

2 DISKURSSINTUTKIMUKSESTA

2.1 Kieli sosiaalisena toimintana ja todellisuuden rakentajana

Samalla kun tämä pro gradu -tutkielma edustaa tutkimusta yliopistouudistuksesta, se edustaa myös *diskurssintutkimusta* eli tutkimusta ihmisten vuorovaikutuksen ja sosiaalisen toiminnan välisistä sidoksista. Juuri sitoumukseni diskurssintutkimuksen kenttään vaikuttaa perustavanlaatuisesti tulkintaani yliopistouudistuksesta ja sen mahdollisista syistä ja seurauksista. Siksi esittelenkin ensin teoreettisia eli käsitteellisiä sitoumuksiani – miten hahmotan ihmisten sosiaalisen toiminnan muotoutumisen – ennen kuin paneudun uuden yliopistolain sisältöihin ja erilaisiin tulkintoihin niistä (ks. luku 3).

Kun tutkija sanoo tekevänsä diskurssintutkimusta, hän ei ole tullut kertooneeksi muuta kuin lähtökohdan oman tutkimuksensa tarkemmalle määrittelylle. Diskurssintutkimusta voidaan luonnehtia kaikeksi muuksi kuin selvärajaiseksi koulukunnaksi: sitä tehdään yhteiskuntatieteissä, kuten psykologiassa ja sosiologiassa, sekä humanistissa tieteissä, kuten kielen- ja kulttuurintutkimuksessa (esim. Wodak 2008: 4). Vaikka diskurssintutkimuksen yhtenä pyrkimyksenä on monitieteisyys, voidaan tehdä varovaista jakoa yhteiskuntatieteellisen ja kielitieteellisen diskurssintutkimuksen välille (esim. Luukka 2000: 135; Wodak 2008: 2–3; vrt. Iedema 2011: 1167–1168). Näistä jälkimmäinen alue tai suuntaus on kiinnostunut erityisesti kielenkäytön ja -käyttäjien sekä yhteiskunnan välisistä sidoksista, ja tätä aluetta edustaa myös oma pro gradu -tutkielmani. Kielitieteellinen(kin) diskurssintutkimus on tavoitteiltaan ja metodeiltaan moninaista, mutta sille on määriteltävissä kaksi yhteistä tekijää. Ensinnäkin diskurssintutkija sitoutuu siihen, että kieli on sosiaalisena toimintana keskeinen osa ihmisten elämää. Toiseksi tutkija sitoutuu tiukemmin tai väljemmin sosiaalisen konstruktionismin viitekehykseen, jossa tiedon ja sosiaalisen todellisuuden nähdään rakentuvan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa erilaisine seurauksineen. (Ks. esim. Wodak 2008; Pietikäinen–Mäntynen 2009: luku 1.)

Diskurssintutkimuksen keskeisenä tutkimuskohteena on kielenkäyttö vaihtelevissa sosiaalisissa ympäristöissä. Ponnahduslautana diskurssintutkimukselle

on pidetty *kielellistä käännettä* yhteiskunnallisissa ja humanistisissa tieteissä 1970- ja 1980-luvuilla (esim. Wodak 2008: 2; Pietikäinen–Mäntynen 2009: 12; Kuortti ym. 2008: 29–31). Kielellinen käänne siirsi huomiota aikaisempaa enemmän kielenkäytön ja merkitysten rakentumisen yhteisölliseen luonteeseen. Diskurssintutkimuksessa kielen nähdäänkin olevan tärkeä inhimillinen ja kulttuurinen voimavara, sosiaalisen toiminnan muoto, jolla luodaan ja ylläpidetään sosiaalisia suhteita ja yhteiskunnallisia rakenteita sekä rakennetaan ja jaetaan tietoa (esim. Pietikäinen–Mäntynen 2009: 14; vrt. Halliday 1978: 4).

Juuri kielen läpikotaisen sosiaalisuuden vuoksi kielenkäyttö ei tapahdu omien luonnonlakiansa mukaisesti, vaan se on riippuvainen erilaisista sosiaalisista konteksteista: ajasta, paikasta, yhteisöstä, yksilöstä (esim. Blommaert 2005: 40–43; ks. myös Scollon–Scollon 2003). Se kielellinen ratkaisu, joka on sopiva yhdessä kontekstissa, ei välttämättä sovi toiseen kontekstiin. Esimerkiksi tieteellisten termien toistuva käyttö on odotuksenmukaista tieteellisessä julkaisussa, muttei ole varsinaisen suotavaa hautajaispuheessa. Kuitenkaan mikään kielessä, kielijärjestelmässä, itsessään ei väistämättä määrää kielellisten ratkaisujen sopivuutta, vaan se, miten tuo sopivuus on sosiaalisesti rakennettu olemassa olevaksi ja vakiinnutettu käyttöön aikaisemmissa konteksteissa. Juuri tämä kielenkäytön sosiaalinen alkuperä ja dynaamisuus mahdollistaa kielellisten käytänteiden ja sääntöjen muokkaamisen uudelleen. (Esim. Pietikäinen–Mäntynen 2009: 13; Lähteenmäki 2005: 98–99.)

Kielenkäyttö on siis tasapainottelua aikaisempien käytänteiden ja mahdollisten tulevien (uusien) käytänteiden välillä: yhtäältä kielenkäyttö on avointa, joustavaa ja luovaa merkitysten luontia, toisaalta vanhojen ”yhdessä sovittujen” sääntöjen noudattamista. Kielenkäyttäjän kannalta tämä tarkoittaa sitä, että periaatteessa hänellä on rajattomat mahdollisuudet rikkoa vanhoja merkityksiä ja rakentaa uusia, mutta käytännössä häntä sitovat sosiaaliset käytänteet ja normit. Kieli voidaankin hahmottaa *resurssina*, eräänlaisena sääntöjen, käytänteiden ja mahdollisuuksien varantona, jonka puitteissa kielenkäyttäjä tekee kielellisiä valintojaan (Pietikäinen–Mäntynen 2009: 13–14; Blommaert 2005: 13; ks. myös Rocci 2009: 16–18). Näiden rajojen ja mahdollisuuksien sekä niistä kumpuavien valintojen tutkiminen on yksi olennaisin kiinnostuksen kohde diskurssintutkimuksessa: mitä kielellä voi, saa ja kannattaa tehdä erinäisissä konteksteissa ja miten kielenkäytön rajoituksia ja mahdollisuuksia syntyy? Esimerkiksi voidaan pohtia, minkä-

laiset käytänteet, arvot ja normit – eli kontekstuaaliset tekijät – vaikuttavat siihen, että jotkin (kielenkäyttäjä)ryhmät puhuvat yliopistouudistuksesta aivan toisella tavalla kuin toiset.

Diskurssintutkimuksessa ollaan siis kiinnostunut kielestä sosiaalisena toimintana ja valintojen resurssina. Kyseisistä seikoista ei kuitenkaan ole kiinnostuttu pelkästään niiden itsensä vuoksi, vaan myös siksi, että kielenkäytöllä – kielellisillä valinnoilla – on aina omat seurauksensa ihmisten elämässä. Merkityksenannon järjestelmänä kieli antaa kokemuksille ja ajatuksille konkreettisen rakenteen luokittelemalla ja kuvailemalla havaintoja, ilmiöitä ja asiantiloja (esim. Halliday 1994: xxvi–xxvii; Burr 2003: 47–48). Juuri näiden luokitteluiden ja kuvailujen avulla rakentuvat käsitykset puolestaan vaikuttavat siihen, miten yhteisöissä konkreettisesti toimitaan. Uudistuneet ajattelu- ja toimintatavat puolestaan vaikuttavat uudella tavalla siihen, miten joitakin ilmiöitä kielellisesti luokitellaan ja kuvailaan.

Puhutaan siis kielenkäytön ja yhteiskunnan vastavuoroisesta eli dialektisesta suhteesta (Pietikäinen–Mäntynen 2009: 20–21; Blommaert 2005: 3–4; Fairclough 1992: 75–77). Esimerkiksi erilaiset tavat puhua tieteestä ja tieteentekijöistä vaikuttavat siihen, miten niihin suhtaudutaan, miten tiedettä tehdään ja miten tieteenteosta palkitaan. Tiedettä voidaan kielellistää *aidoksi kriittisyydeksi, talouselämän välttämättömäksi moottoriksi, raa’aksi valtataisteluksi*; tutkijat voidaan nimetä *totuuden etsijöiksi, innovaattoreiksi, norsunluutornin asukeiksi*. Kukin kielellinen valinta on peräisin omanlaisesta sosiaalisesta kontekstistaan – ajasta, paikasta, käsityksistä, valtarakenteista – ja kullakin valinnalla on omat seurauksensa paitsi yksittäisten ihmisten (kuten tutkijoiden) elämässä, myös yhteisöissä (kuten yliopistoissa) ja yhteiskunnissa (Suomessa, länsimaissa).

Näkemys kielen ja yhteiskunnan välisistä tiiviistä ja vastavuoroisista kytköksistä sekä kielenkäytön sosiaalisesta seurauksellisuudesta pohjautuu laajempiin teoreettisiin sitoumuksiin siitä, että tieto on sosiaalisesti rakennettavaa eikä sellaisenaan valmiina olemassa, ikään kuin odottamassa löytämistään. Puhutaan *sosiaalisen konstruktionismista*, väljästä tietoteoreettisesta viitekehyksestä, jonka mukaan totuuksia ja tietoa luodaan ja legitimoidaan eli tehdään itsestään selviksi jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa (Burr 2003: 2–5; Kuorti ym. 2008: 25–26; Hacking 2009: luku 1). Ihmiset luovat, uudistavat ja rikkovat tietoa eli rakentavat kollektiivista todellisuutta semioottisen merkityksenannon (kielen, kuvien ym.)

kautta. Suomen yliopistouudistus on yksi esimerkki tiedon tai pikemminkin monenlaisten tietojen rakentumisesta julkisissa keskusteluissa. Uudistus voidaan ymmärtää käytännöllisenä ja neutraalina hyötyvälineenä, välttämättömänä pahana nykyisessä maailmantaloudessa, tiettyjen intressiryhmien suunnitelmana ja niin edelleen. Se, mikä näistä näkemyksistä on ”totta”, niin kutsuttu faktuaalinen tosiasia, on paljolti riippuvainen siitä, ketkä näkemystä perustelevat ja kuinka vakuuttavina perusteluita pidetään puhemaailman tasolla. Ihmisten tulkintojen taso puolestaan vaikuttaa siihen, miten ilmiön suhteen konkreettisesti toimitaan. Toisin sanoen tieto jostakin sosiaalisesta ilmiöstä (kuten yliopistouudistuksesta) tai ihmisryhmästä (kuten uudistuksen toimeenpanijoista) on aina tavalla tai toisella sosiaalisesti tuotettua ja tulkittua, eikä itse ilmiö tai ihmisryhmä ole tästä tiedollisesta rakentumisesta millään tavoin irrallinen (Burr 2003: 6–7).

Diskurssintutkimuksessa tutkitaan siis kielenkäyttöä todellisuuden sosiaalisena rakentamisena. Juuri tämä sitoumus pakottaa diskurssintutkijan ottamaan huomioon kielenkäytön lisäksi ihmisten vuorovaikutuksen vaihtelevat kontekstit eli toimintaa ympäröivät rakenteet (esim. Pietikäinen–Mäntynen 2009: 21). Kun kielenkäytön nähdään kumpuavan sosiaalisista tarkoituseristä, erilaisista inhimillisistä konteksteista, on nuo tarkoituserät selvitettävä; kun kielen nähdään rakentavan yhteistä toiminta- ja ajatuskenttää (käsitteitä, arvoja, normeja), on otettava selville niitä sosiaalisia ja yhteiskunnallisia rakenteita, jotka toimintakentän kielelliseen rakentumiseen mahdollistavat. Toisin sanoen diskurssintutkija tarvitsee aina tietoa muustakin kuin kielenkäytöstä. Hänen täytyy tietää niistä sosiaalisista rakenteista, jotka ympäröivät kielenkäyttöä ja luovat kielellisille valinnoille raamit. Siksi diskurssintutkimus on sekä kielitieteellistä että yhteiskuntatieteellistä tutkimusta (esim. Pälli 2003: 19) ja täten myös metodeiltaan ja aineistoiltaan moninaista ja hämärärajaistakin (esim. Wodak 2008: 2–3).

2.2 Diskurss(e)ista

2.2.1 Diskurssi prosessina ja tutkimuksen apuvälineenä

Samoin kuin itse diskurssintutkimuksen kenttä, myös sen ydinkäsite, *diskurssi*, on moniulotteinen. Kielitieteellisessä diskurssintutkimuksessa diskurssin määritelmät

vaihtelevat tutkimusperinteiden ja -tavoitteiden mukaisesti. Kielen rakenteisiin ja muotoihin keskittyneessä tutkimusperinteessä diskurssilla on tarkoitettu konkreettista puhuttua tai kirjoitettua kielenkäyttöä, kuten lausetta ja virkettä laajempaa yksikköä. Kielen sosiaalisuuteen keskittyneessä perinteessä puolestaan diskurssi on saanut huomattavasti laajempia, ihmisten sosiaalista toimintaa selittäviä määritelmiä, joissa konteksti on entistä enemmän huomion kohteena. (Luukka 2000: 143–144; Wodak 2008: 5–6; Baker–Sibonile 2010: 30–31.) Diskurssi voidaan siis määritellä suppeammin ”vain” kielelliseksi toiminnaksi (ks. esim. Stubbs 1983: 2) tai laajemmin sosiaaliseksi ja kielelliseksi toiminnaksi, jolla merkityksellistetään maailmaa ja todellisuutta (ks. esim. Blommaert 2005: 2–3).

Tutkimukseni teoreettisissa sitoumuksissa nojaututaan laajempaan diskurssin käsitteeseen, joka pitää sisällään sekä pienemmät ja paikallisemmat kielenkäytön tavat että laajemmat sosiokulttuuriset toimintatavat, kuten yhteiskunnalliset arvot, uskomukset ja konkreettiset käytänteet (esim. Fairclough 1992: 73; Gee 2001: 6; Blommaert 2005: 233–235; ks. myös Scollon ja Scollon 2003: 13–14). Tällaisella diskurssin käsitteellä pyritään linkittämään kielenkäytön *mikrotaso* ja sosiaalisen toiminnan *makrotaso* toisiinsa (Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 50–51): diskurssi toimii eräänlaisena siltana pienimpienkin kielellisten valintojen ja suurien yhteiskunnallisten muutosten välillä. Juuri tämä diskurssin käsitteen monitasoisuus ja -ulotteisuus on kuitenkin tuottanut teoreettisia epäselvyyksiä (esim. Pennycook 1994: 115–117; Wodak 2006: 596–597), kuten sen, onko diskurssi kielenkäytön ylä- vai alapuolella, kielenkäytön hallitsema vai hallitsija. Yhdeksi ratkaisuksi onkin ehdotettu diskurssi-käsitteen hienoista jakoa kahdeksi eri tasoiseksi käsitteeksi sen mukaan, puhutaanko laajemmin kielenkäytöstä sosiaalisena toimintana vai paikallisemmista, enemmän tai vähemmän vakiintuneista kielenkäytön tavoista merkityksellistää maailmaa, sen ilmiöitä ja ihmisiä. Edellistä tapaa kutsutaan yksikössä *diskurssiksi*, jälkimmäistä tapaa monikossa *diskurssiksi* (Gee 2001: 6–7; vrt. Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 27).

Siinä, missä diskurssi (yksikössä) kattaa kaikenlaista semioottista, historiallista ja sosiokulttuurista toimintaa, diskurssit ovat tuon kokonaisvaltaisen prosessin ”palasia” tai näkökulmia, vakiintuneita tai toisaalta normeista poikkeavia tapoja ymmärtää ja merkityksellistää tiettyjä ilmiöitä ja ihmisiä tiettyssä ajassa ja paikassa. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa voidaan puhua teoreettisemmalla tasolla *yliopistouudistusdiskurssista*, jolla viitataan sekä suomalaisten yliopistojen muu-

tostilan sosiaaliseen rakentumiseen (mitä/keitä varten ovat yliopistot) että tieteen ja korkeakoulutuksen rakentumiseen ylipäätään (mitä ja keitä varten ovat tiede ja korkeakoulutus). Kun analysoin spesifimmin juuri minun tutkimuksen aineistokontekstissa eli Jyväskylän yliopistoyhteisössä tuotettuja mediateksteistä, käytän termiä *yliopistouudistusdiskurssit*. Niillä tarkoitan erilaisia kielellisiä tapoja merkityksellistää yliopistouudistusta tietystä näkökulmasta (tästä lisää luvussa 3.2).

Diskurssi, sekä yksikkö- että monikkomuodossa, on siis olennainen diskurssintutkimuksen teoreettisten sitoumusten ja konkreettisen analyysin kannalta. Laajasti ajateltu diskurssi, kielellinen ja sosiaalinen toiminta yhdessä, määrittelee koko diskurssintutkimuksen kenttää tiettyyn suuntaan: diskurssintutkimus ei ole pelkkää kielitiedettä eikä pelkkää yhteiskuntatiedettä (ks. luku 2.1), vaan jotakin siltä väliltä, aivan kuten diskurssikin. Paikallisemmat diskurssit, jokseenkin vaikiintuneet tai toisaalta marginaalissa olevat merkityksellistämisen tavat, puolestaan ovat osa suurta sosiaalis-kielellistä prosessia ja teoreettis-analyttinen ”todiste” tuon prosessin olemassaolosta ja vaikutuksista ihmisten elämässä eri konteksteissa. Koska laajaa sosiaalis-kielellistä pyörrettä, diskurssia, on mahdotonta sellaisenaan tutkia, tarvitaan paikallisempaa diskurssien käsitettä. Diskurssit, pyörteen pienemmät ”osaset”, mahdollistavat tuon suuren prosessin konkreettisen tutkimisen suuntaamalla tutkijan havaintoja erilaisiin merkitysmuodostelmiin tutkijan omista intresseistä käsin. Toisin sanoen diskurssit ovat sekä tutkijan teoreettis-käsitteellinen työkalu että tutkittava kohde (esim. Pälli 2003: 22; Pietikäinen-Mäntynen 2009: 49–50).

Vaikka diskursseista puhutaankin kohtuullisen abstraktilla tasolla merkitysmuodostelmina ja teoreettisina työvälineinä, ei niitä silti olisi olemassa ilman konkreettisia (materiaalisia) ilmentymiskenttiä. Tässä tutkimuksessa tuollaista materiaalisia ilmentymiskenttiä kutsutaan *teksteiksi*: niiksi merkitystä rakentaviksi semioottisiksi yksiköiksi, jotka ovat nähtävissä tai kuultavissa ja jotka kieliyhteisö tunnistaa teksteiksi ja tulkitsee teksteinä (Kress–van Leeuwen 2001: 24–25; Levine–Scollon 2004: 1–4). Diskurssit operoivat tekstien tasolla moninaisesti: ne eivät ole riippumattomia tekstien rakenteista ja muodoista, mutta niillä on myös valtaa siihen, minkälaisia tekstejä luodaan, milloin ja missä. Ei ole tekstien kannalta yhdentekevää, millaiset diskurssit eli näkökulmat ovat kulloinkin ”vallalla” yhteiskunnassa tai tietyssä paikallisessa kontekstissa. Diskurssit voidaan siis määritellä käsitysten, uskomusten ja käytänteiden kokonaisuuksiksi, jotka realisoitu-

vat teksteissä, kun taas tekstit ovat konkreettista, silmillä nähtävää tai korvilla kuultavaa, kielenkäyttöä tai muunlaista semioottista toimintaa (Wodak 2008: 6–7; ks. myös Kress–van Leeuwen 2001: 4–5).

2.2.2 Faircloughin laatikoiden sisä- ja ulkopuolella

Koska diskurssintutkimuksen ydinkäsite ja tutkimusväline 'diskurssi' on moniulotteinen ja joskus tulkinnanvarainenkin, on tutkijan tehtävä valinta sen suhteen, mitä hän kulloisessakin tutkimuksessa 'diskurssilla' tarkoittaa. Erityisen tärkeää diskurssin määrittely on käytännön tason eli konkreettisen analyysin kannalta, sillä diskurssin sisältö on riippuvainen tutkimuskohteesta. Esimerkiksi 'diskurssi' voi tarkoittaa eri asiaa silloin, kun tutkitaan tekstilajeja (kuten pääkirjoitusten ominaispiirteitä ja rakenteellisia muutoksia) tai yksittäisten tekstien merkityksiä (kuten pääkirjoitusten tapoja puhua yliopistouudistuksesta). Tässä tutkimuksessa hyödynnän Norman Faircloughin (1992) *kolmitasoista diskurssimallia*, jota on sovellettu paljon (media)teksteissä rakentuvien diskurssien analysoimiseen. Diskurssinmallin hyödyntämisestä tutkimukseni käytännön eli aineistoni tasolla selostan yksityiskohtaisemmin luvussa 4.

Kun puhutaan kielitieteellisen diskurssintutkimuksen historiasta ja kehityksestä, tavalla tai toisella kielitieteilijä Norman Fairclough (mm. 1989, 1992, 2005) ja hänen näkemyksensä diskurssista nousevat puheeksi (esim. Blommaert 2005: 28–29; Pietikäinen–Mäntynen 2009: 18–19). Faircloughin (1992) kolmitasoinen diskurssi, arkisemmin ”Faircloughin laatikot”, on omalta osaltaan vaikuttanut paljonkin diskurssintutkimuksen tavoitteisiin ja metodologisiin välineisiin 1990-luvulta lähtien – siitäkin huolimatta, että Fairclough ja hänen laatikkonsa helposti yhdistetään rajatumpaan kriittisen diskurssianalyysin suuntaukseen (ks. esim. Wodak 2001: 4; Blommaert 2005: 29; van Leeuwen 2009: 277). Sen lisäksi, että Faircloughin diskurssimallia on hyödynnetty paljon, se on myös saanut osakseen monenlaista kritiikkiä. Tässä luvussa tulen lyhyesti käsittelemään yhdenlaista kritiikkiä, jossa mallin kieli- ja tekstikeskeisyyttä luonnehditaan yksiulotteiseksi ja täten osittain kykenemättömäksi selittämään ihmisten sosiaalista toimintaa tekstien ulkopuolella (ks. esim. Widdowson 2000; Matheson 2008).

Faircloughin (1992) teoreettista viitekehystä voidaan luonnehtia kunnianhimoiseksi: tavoitteena on tuoda yhteen kielenkäytön analysoiminen ja ihmisten sosiaalisen toiminnan selittäminen. Fairclough pyrkii rakentamaan sellaisen teoreettisen välineen, diskurssin määritelmän, jonka avulla kielenkäytön mikrotaso on saumattomasti yhdistettävissä ihmisten sosiokulttuurisen toiminnan makrotasoon (Fairclough 1992: 4; vrt. luku 2.2.1). Tähän Fairclough (1992: luku 3) pyrkii kolmitasoisella viitekehyksellään, joka pelkistetyksi piirrettynä (mts. 73) näyttää kolmelta sisäkkäiseltä, eri kokoiselta laatikolta – mistä tuleekin arkisempi nimitys ”Faircloughin laatikot”.

Faircloughin viitekehysten keskiössä on kielenkäyttö, tarkemmin ottaen *teksti*, jolla tarkoitetaan konkreettisia kielellisten valintojen, kuten sanaston ja lauserakenteiden, kokonaisuutta. Toinen taso, joka ympäröi tekstiä, pitää sisällään ne tavat, joilla tekstejä ja genrejä tuotetaan, muokataan, jaetaan ja kulutetaan yhteiskunnassa; puhutaan *diskursiivisista käytänteistä*. Kolmas ja laajin taso sulkee sisälleen kaksi edellistä tasoa, tekstin ja diskursiiviset käytänteet, ja tätä kautta antaa kahdelle edelliselle tasolle sosiaalisen merkityksellisyyden. Fairclough puhuu *sosiaalisista käytänteistä*, jotka valtarakenteina ja ideologisina prosesseina – normeina, arvoina, uskomuksina – vaikuttavat tekstien tuottamisen käytänteisiin ja täten saavat materiaalisesti tekstuaalisen muotonsa. Yhdessä tekstin taso, diskursiivisten käytänteiden taso ja sosiaalisten käytänteiden taso muodostavat *diskurssin*: kielenkäytön ja sosiaalisen toiminnan välisen dynaamisen prosessin, jossa kukin taso vaikuttaa toisiinsa ja saa tätä kautta uusia muotoja ja käytänteitä (Fairclough 1992: 65).

Faircloughin (1992) kolmitasoinen viitekehys tarjoaa siis kohtuullisen selkeän näkemyksen niinkin monimutkaisesta ilmiöstä kuin diskurssista eli sosiaalisesta ja kielellisestä yhteystoiminnasta: on kolme eri sisäkkäistä tasoa, jotka operoivat keskenään. Viitekehysten keskiössä ovat teksti ja kielelliset rakenteet, joita analysoimalla voidaan päästä käsiksi tekstiä ympäröiviin sosiaalisiin rakenteisiin ikään kuin tasoilla ylöspäin edeten – tai sitten päinvastoin. Aloitettiinpa analyysi miltä tasolta tahansa, keskeisenä ja konkreettisenä tutkimuskohteena säilyy kielenkäyttö, tarkemmin ottaen tekstit. Faircloughin viitekehys asemoikin diskurssien tutkimista kielitieteellisempään suuntaan, mikä on ollut faircloughilaisen kriittisen diskurssianalyysin yhtenä tavoitteena (esim. Fairclough 1992: 2–4; Chouliaraki–Fairclough 1999: 139). Analyysimetodikseen Fairclough (1992: 26–27) itse on

valinnut kielitieteellisesti orientoituneen systeemis-funktionaalisen kieliteorian (Halliday 1978, 1985; ks. myös luku 4.2), joka on luotu kuvailemaan ja selittämään erilaisia kielellisiä valintoja sanastosta lause- ja tekstirakenteisiin.

Hyvänä puolena Faircloughin viitekehyksen kieli- ja tekstikeskeisyydessä voidaan nähdä se, että tekee kielen tutkimisesta yhtä relevanttia kuin sosiaalisten instituutioiden tutkimisestakin. Kieltä ei hahmoteta vain viestinnän ja tutkimuksen tekemisen välineenä vaan olennaisena osana ihmisten sosiaalisia valtarakenteita, ja tämä kielenkäytön keskeinen asema pyritään osoittamaan kieltä systemaattisesti tarkastelemalla (esim. Wodak 2008: 1; Poole 2010: 151). Huonona puolena kieli- ja tekstikeskeisyydessä on se, että tutkijan huomio saattaa liiaksikin kohdistua kielellisten rakenteiden tarkasteluun samalla, kun toinen diskurssintutkijalle tärkeä alue, *muu* sosiaalinen toiminta kielenkäytön ympärillä, voi jäädä maininnan ja eräänlaisen pohjatiedon arvoiseksi seikaksi. Jos ajatellaan, että diskurssi on yhtä aikaa kielellistä ja sosiaalista toimintaa (ks. luku 2.2), olisi yksioikoista ajatella, että vain toisen toiminnan muodon, tässä tilanteessa kielellisen toiminnan, analysoiminen valaisisi diskurssin olemusta tyhjentävästi. Kuten Scollon (1998: 14) varoittaa, ”the hazard is that we slip over into thinking that the analysis of the text is all the work there is to be done”. Samaan johtopäätelmään ovat myös päätyneet esimerkiksi Lähdesmäki ja Solin (2000: 18–23), joiden mielestä faircloughilainen diskurssianalyysi jättää tarjoamatta välineitä siihen, miten päästä käsiksi niihin eitekstuaalisiin konteksteihin, joissa tekstejä ja niiden merkityksiä tuotetaan, muokataan, tulkitaan ja haastetaan mitä moninlaisimmoin tavoin. (Ks. myös McKenna 2004: 15–16; Matheson 2008: 86–87; Poole 2010: 147.)

Scollonin (1998) sekä Lähdesmäen ja Solinin (2000) mainitsema sosiaaliisiin konteksteihin kiinni pääsemisen ongelmaa voidaan pitää painavana kritiikin aiheena ”faircloughilaisessa”, tekstikeskeisessä diskurssintutkimuksessa. Esimerkiksi Widdowson (esim. 1995, 1998, 2000) kyseenalaistaa sen, että vain tekstejä tutkimalla pääsisi käsiksi yhteiskunnallisiin käytänteisiin, kuten valtarakenteisiin. Widdowson (2000: 10) väittää, että tekstien analysoiminen ja siihen tarkoitetut menetelmät, kuten Faircloughin suosima systeemis-funktionaalinen kieliteoria, ovat lopulta vain kielenkäytön pinnan analysointia, eivät kielenkäytön sosiaalisten syiden tai seurausten tarkastelua. Widdowsonin (mts. 15–16) mukaan kielenkäytön analysoimisella voidaan todeta se, että joitakin kielellisiä valintoja on tehty ja että valinnat on tehty tietyillä tavoilla, mutta kielenkäytön analysoiminen ei kerro sitä,

miksi tietyt kielelliset valinnat on tehty ja mitä niistä mahdollisesti seuraa. Millä tavoin tutkija voi olla varma, että juuri tietyt tekstit (kuten lehtien pääkirjoitukset) ja juuri tietyt kielelliset valinnat (kuten nimeämisen tavat) ovat todiste tietyistä sosiaalisista käytänteistä (kuten yliopistouudistuksen valtarakenteista)? Widdowsonin mukaan siis pelkän lingvistisen analyysin perusteella ei voida selittää tyhjentävästi sitä, miksi jotakin tapahtuu yhteiskunnassa. Siihen tarvitaan monipuolista ja joustavaa yhteiskunnallista teoretisointia sekä eräänlaista hyppyä tekstien ulkopuolelle eli niihin konteksteihin, joissa tekstejä tuotetaan tietyistä syistä ja ennen kaikkea tulkitaan monin eri tavoin, monista eri syistä ja monin eri seurauksin. (Ks. Lähdesmäki–Solin 2000: 21–23; Scollon–Scollon 2003: 13–14; Matheson 2008: 88.)

Edellä esiteltyyn Faircloughin (1992) viitekehykseen kohdistuva kritiikki tuo siis esille diskurssintutkimuksen kannalta perustavanlaatuisen kysymyksen siitä, kuinka keskeinen sija kielellä on yhteiskunnallisissa ja kulttuuristen käytänteissä. Kritiikissä palataan diskurssintutkimuksen perussitoumusten äärelle: millä tavoin ja millä seurauksilla kielenkäyttö lopulta kietoutuu sosiaalisiin käytänteisiin ja miten tämä prosessi on tieteellisesti todennettavissa (ks. luku 2.1). Puhutaan siis mikro- ja makrotason yhdistämisen haasteesta (esim. Blommaert 2005: 50–53; Pietikäinen–Mäntynen 2009: 19), joka ei tosin ole mahdoton ratkaista. Seuraavassa luvussa pyrin antamaan tähän haasteeseen yhdenlaisen ratkaisun.

2.2.3 Oman tutkimuksen teoreettisia ratkaisuja

Kuten edellisessä luvussa (2.2.2) toin ilmi, Faircloughin (1992) diskurssimallin hyödyntämiseen sisältyy paljon hyödyllisiä lähtökohtia mutta myös pohtimisen arvoisia haasteita. Yhtäältä faircloughilainen diskurssimalli tarjoaa kielitieteilijälle mahdollisuuden pureutua kielen analysoimisen kautta laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin (ja miksei tietenkin myös päinvastoin). Toisaalta diskurssimalli helposti rajaa tutkimuksen ulkopuolelle kaikenlaisen muun, tutkimustulosten kannalta olennaisenkin toiminnan kuin kielellisen tai ainakin asettaa tuon muun toiminnan vähäisempään asemaan. Miten Faircloughin diskurssimallin avulla voidaan siis päästä käsiksi makrotason prosesseihin? Tähän kysymykseen pyrin an-

tamaan omanlaiseni vastauksen, jossa palataan takaisin diskurssintutkimuksen ytimeen, diskurssin käsitteeseen.

Vaikka Faircloughin teoreettiset laatikot ovatkin saaneet kohtuullisen ankaraa kritiikkiä, on otettava huomioon yksi olennainen teoreettinen seikka: harva kritiikkiä antanut tutkija on kiistämässä Faircloughin ydinajatusta siitä, että kielenkäyttö ja sosiaaliset käytänteet kytkeytyvät toisiinsa. Juuri siihenhän, kielen mikrotason ja sosiaalisen toiminnan makrotason yhteenkietoutuman tutkimiseen, kielitieteellinen diskurssintutkija sitoutuu (ks. luku 2.1). Toisin sanoen kritiikissä ei olla kiistämässä sitä, etteikö kielenkäytöllä ja teksteillä, kuten uutisteksteillä, ja niiden tutkimisella olisi *väliä* yhteiskunnassa. Sen sijaan ongelmaksi on nostettu se, *millä tavoin* tutkija voi osoittaa, että tietynlaisella kielenkäytöllä on väliä tietyn ilmiön kannalta (esim. Widdowson 2000: 10–11). Millä tavoin diskurssintutkija pystyy muodostamaan systemaattisia kytköksiä kielenkäytön mikrotason ja sosiaalisten käytänteiden makrotason välille tekemättä turhan yleistäviä tai jopa deterministisiä johtopäätelmiä makrotasosta (kuten yliopistouudistuksesta) mikrotason (kuten pääkirjoitusten) tarkastelemisen perusteella?

Yhdenlaiseksi, konkreettiseksi ratkaisuksi mikro- ja makrotason yhdistämiselle voidaan nostaa rikkaampi tutkimusaineisto tai monipuolisempi metodologia (esim. Scollon–Scollon 2003: 5–7; Kress 2005: luku 1; Poole 2010: 152). Kun tutkimusaineistoa on monenlaista tai yhdenlaista aineistoa analysoidaan monipuolisesti, saadaan laajempi ja syvempi ymmärrys kielenkäytön ja yhteiskunnan välisistä moninaisista kytköksistä ja prosesseista (esim. Lähdesmäki–Solin 2000: 25–26; Scollon–Scollon 2003; Hult 2010). Tällä menetelmällä on tietenkin omat konkreettiset rajoituksensa, kuten tutkimukseen käytettävissä oleva aika ja muut resurssit. Lisäksi diskurssintutkijan(kin) on hyväksyttävä se seikka, että tutkimusraportti on aina jollakin tavoin rajoitteellinen: ihmisten sosiaalisen ja kielellisen toiminnan tutkimisen kenttä on loputon ja jatkuvasti muuttuva (eteenpäin menevä), joten väistämättä aina jotain olennaista jää tutkimuksen ulkopuolelle (esim. Rolin 2006: 120–121).

Monipuolisen metodologian rinnalla onkin toinen, teoreettisempi ratkaisu mikro- ja makrotason mielekkääseen yhdistämiseen, ja juuri tätä ratkaisua noudatan omassa tutkimuksessani. On näet muistettava, että monipuolisinkaan aineisto tai laaja metodivälineistö eivät pelasta tutkijaa, jos hän olettaa, että tutkimusaineisto on jonkinlainen pysyvä todiste jostakin sosiokulttuurisesta ilmiöstä, kuten

yliopistouudistuksen valtarakenteista ja että analysoimalla tätä todistusaineistoa mahdollisimman monin eri tavoin voidaan saavuttaa tyhjentävä vastaus ilmiöön. Diskurssintutkijana ei voi eikä kannata olettaa, että merkitykset ja tätä kautta tekstit voitaisiin jotenkin analysoida ”loppuun”, koska diskurssintutkija sitoutuu nimenomaan dynaamiseen ja joustavaan käsitykseen merkityksistä ja sosiaalisesta toiminnasta (ks. luku 2.1). Maailman merkityksellistämisen prosessi eli diskurssi – tapahtuipa se sitten kielen tai muun semioottisen järjestelmän avulla – on aina avoin uusille tavoilla hahmottaa ja ilmaista maailmaa siitäkin huolimatta, että sitä sitovat aikaisemmin käytössä vakiintuneet merkitykset ja käytänteet (esim. Widdowson 2000: 19–22, Hoey 2001: 9; vrt. Lähteenmäki 2005). Vanhoja merkityksiä käytänteitä rikotaan ja muokataan jatkuvasti ihmisten eri tarpeiden mukaisesti ja yhteiskunnallisten muutosten rinnalla.

Pohjimmiltaan koko teksti- ja kielikeskeisyyden ongelmassa on siis kyse siitä, miten tutkija ymmärtää *diskurssin*, merkityksellistämisen prosessin. Analysoitiinpa mitä tahansa ja millä tahansa menetelmillä, olennaista on se, kuinka suljettuna tai avoimena tutkija hahmottaa diskurssin (Matheson 2008: 86–87). Se, kuinka paljon tutkija näkee merkitysten ja käytänteiden kokonaisuuksilla – diskursseilla – olevan tilaa muuttua, vaikuttaa siihen, kuinka sitovina ja sosiaalista toimintaa ”lukkoon lyövinä” hän näkee kielelliset ja muut semioottiset valinnat, tekstit. Tämä puolestaan vaikuttaa siihen, kuinka paljon merkitysten ja käytänteiden keskellä elävillä ihmisyksilöillä nähdään olevan vapautta luoda ja panna alulle uusia merkityksiä ja käytänteitä. (Ks. myös Widdowson 2000: 19–22; McKenna 2004: 15–16; Pietikäinen–Mäntynen 2009: 37–39.) Esimerkiksi jos tutkija näkee yliopistouudistuksen ja uudistusta käsittelevät tekstit uusliberalismin pysyvänä ilmentymänä eikä jatkuvasti uudelleen rakennettavina prosesseina, hänen mielestään tietynlaiset tekstit ovat todisteita tästä kaikenkattavasta ilmiöstä, uusliberalismista, eivät itsessään muutosprosesseja, joissa uusliberalismista ja yliopistouudistuksesta neuvotellaan koko ajan.

Toisin sanoen jos tekstianalyysiä tekevä diskurssintutkija toteaisi yleistävästi, että tietyt kielelliset valinnat tai tekstit ovat kausaalinen merkki tietystä ilmiöstä, vika ei varsinaisesti olisi siinä, että on tehty tekstianalyysiä. Vika olisi analyysistä vedettävissä päätelmissä, jotka pohjautuvat tutkijan käsitykseen diskurssista. Jos tutkija hahmottaa diskurssin avoimena ja moniulotteisena prosessina, hän tietää, että ihmisten sosiaalinen elämä kaikkine merkityksineen, uskomuk-

sineen, arvoineen ja käytänteineen on moniulotteinen, liikkuvainen ja ristiriitainen. Ennen kaikkea hän tietää, että tekstit ovat tulkinnallisia prosesseja itsessään, eivät vain todisteita sosiaalisesta muutoksesta (ks. myös luku 2.2.1):

Discourse analysts should not therefore look at texts as the marks of power but instead -- as a process of making power (Matheson 2008: 93).

Mitä tämä tekstien ymmärtäminen prosessinomaisina ja avoimina sitten tarkoittaa Faircloughin (1992) diskurssimallin kannalta, jota hyödynnetään tässä tutkimuksessa? Faircloughin diskurssimalli väittää, että tekstejä analysoimalla voidaan päästä käsiksi laajempiin sosiaalisiin prosesseihin (ks. luku 2.2.2), ikään kuin tekstit olisivat jonkinlainen luotettava kulkuväylä moninaiseen makrotasoon. Varovaisesti tulkittuna sitä tekstit ovatkin. Kuten Faircloughkin (1992: 65), minäkin näen tekstien olevan yksi sosiaalisen todellisuuden ilmentämisen kenttä: tekstit eivät synny tyhjästä vaan niillä on aina jokin *sosiaalinen funktio* omassa paikallisessa kontekstissaan sekä yhteiskunnassa ylipäätään (ks. myös Blommaert 2005: 46–48; Wodak 2008: 8–9). Tärkeää on tuo sosiaalinen funktio, jolla tarkoitetaan sitä, että tekstien syntyminen ja niissä tehdyt kielelliset valinnat ovat aina riippuvaisia ihmisten (yksilöiden, ryhmien, yhteisöjen) arvoista, ideoista ja käytänteistä. Tekstien konkreettiset rakenteet sulautuvat tekstin sosiaaliseen tarkoituksiperään, ja diskurssintutkija kutsuu tätä yhteensulaumaa diskurssiksi, kuten luvussa 2.2.1 toin ilmi. Tekstit ikään kuin kannattelevat erilaisia, jo olemassa olevia motiiveja, toiveita ja pelkoja, ja noita sosiaalisia tarkoituksiperiä on mahdollista tarkastella diskurssin käsitteen avulla.

Se, että näen tekstien ”kannattelevan” eli pitävän sisällään olemassa olevia sosiaalisia tarkoituksiperiä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että näkisin nuo tarkoituksiperät jotenkin pysyvinä, ehdottomina ja selvärajaisina. Tämä on erittäin tärkeä osa Faircloughin (1992) laatikkomaisen diskurssimallin hahmottamisessa. Näen tekstit merkitysten, arvojen ja uskomusten kokonaisuuksien – diskurssien – muotoutumisen kenttänä, joka yhtäältä kertoo jotakin nykyisistä arvoista ja uskomuksista ja toisaalta on avoin uusille arvoille ja ajatuksille eli muutokselle. En siis näe tekstejä *lukkoon lyötynä* kenttänä, pelkästään yhteiskunnan tilan heijastuspintana, jotka kerran analysoituneina kertovat luotettavasti, mihin ollaan menossa ja millä seurauksilla. Tekstit ovat avoin diskursiivinen prosessi, neuvotteluita ja valtakamppailuita maailman ”oikeasta tolasta”, eikä niille ole selkeää alkua eikä sen puoleen

loppuakaan (esim. Hoey 2001: 9–10; Matheson 2008: 93–94; Pietikäinen–Mäntynen 2009: 20). Sosiaalisia seurauksia noilla neuvotteluilla sen sijaan on, koska se, miten asioista puhutaan, vaikuttaa asioiden ymmärtämiseen ja täten myös toimimiseen. Siksi diskurssien tutkiminen ei ole koskaan pelkästään merkitysneuvotteluiden tarkastelua vaan myös mahdollisten seurausten pohdintaa (ks. luku 2.1).

Kuten tulen luvussa 4 kertomaan tarkemmin, tässä tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena ovat julkiset merkitysneuvottelut, joita käydään Suomen uudesta yliopistolaista vuodelta 2009 ja sen seurauksista. Tarkastelen siis erilaisia yliopistouudistusdiskursseja (ks. luku 2.2.1), ja diskurssien ilmentymisen kenttänä ovat Jyväskylän yliopistoyhteisön tuottamat mediatekstit, tarkemmin ottaen kahden erilaisen lehden – *Jyväskylän Ylioppilaslehd*en ja *Tiedonjyvän* – pääkirjoitukset. Kyseisten lehtitekstien yliopistouudistusdiskurssit kytkeytyvät niihin moninaisiin ja ristiriitaisiin näkemyksiin, joita yliopistouudistuksesta on ollut Jyväskylän yliopistoyhteisössä. Diskurssit eivät kuitenkaan koskaan synny itsestään vain tiettyssä pienessä kontekstissa, vaan ne ottavat elementtejä kontekstinsa ulkopuolisilta, enemmän tai vähemmän vakiintuneilta diskursseilta: vakiintuneilta näkemyksiltä, normeilta ja arvoilta (esim. Wodak 2008: 2–3; Duszak 2009: 39–40). Jyväskylän yliopistokontekstissa tuotetut merkitykset verkostoituvat muissa kontekstissa, kuten valtion hallinnossa, tuotettujen merkitysten kanssa. Toisin sanoen samaan aikaan kun Jyväskylän yliopistoyhteisön tuottamat (media)tekstit kuuluvat vahvasti omaan kontekstiinsa ja ovat täten omanlaisiaan, ovat ne myös mukana Jyväskylän yliopiston ulkopuolisissa muutosprosesseissa, joissa suomalaiselle tiede- ja korkeakoulutuspolitiikalle ollaan antamassa uudenlaisia merkityksiä yliopistouudistuksen myötä. Tästä muutoksesta kerron tarkemmin luvussa 3.

Tutkimani pääkirjoitukset ovat siis muiden julkisten kannanottojen ohella neuvottelua siitä, mikä on yliopistojen paikka nyky-yhteiskunnassa. Kuten muutkin mediatekstit ja tekstit ylipäättään, nekin toimivat semioottisena tilana uusien ajatusten esittämiselle ja vanhojen ajatusten kyseenalaistamiselle sekä uusien konkreettisten käytänteiden rakentamiselle (Koller–Wodak 2010: 4; vrt. Valtonen 2004: 218–220). Tutkimuksessani analysoimani kahden lehden pääkirjoitukset eivät ole todiste yliopistouudistuksen ”oikeasta”, hyvästä tai pahasta, luonteesta. Sen sijaan ne ovat kielen kautta tapahtuvaa neuvottelua siitä, mitä yliopistojen sekä tieteen ja korkeakoulutuksen luonteen *tulisi olla*. Näillä ”mitä yliopistonuu-

distuksen tulisi olla” -neuvotteluilla eli yliopistouudistusdiskursseilla puolestaan on omanlaiset konkreettiset seurauksensa ihmisten, kuten tutkijoiden, jokapäiväisessä elämässä (ks. luku 2.1). Esimerkiksi jos yliopistouudistusta rakennetaan kielen avulla lähtökohdiltaan positiiviseksi ja kaikkia hyödyttäväksi ilmiöksi, saattavat potentiaaliset tai jo olemassa olevat ongelmat jäädä vähemmälle huomiolle tietyissä tilanteissa. Tämän vuoksi ”tulisi olla” -neuvotteluiden tarkasteleminen on tärkeää.

Ennen kaikkea näkemykseni Faircloughin (1992) diskurssista ja tekstistä avoimena prosessina kietoutuu siihen, millaisena ilmiönä ymmärrän itse yliopistouudistuksen. En ole tämän tutkimuksen avulla osoittamassa uudistuksen ajavan yliopistot ja täten yliopistolaiset autuaaseen paratiisiin tai tuhon partaalle. Tällainen asetelma edellyttäisi sitä, että uskoisin yliopistouudistuksen lähtökohtaisesti tuottavan vain positiivisia tai vain negatiivisia seurauksia yliopistoille ja sen jäsenille sekä tieteen ja korkeakoulutuksen harjoittamiselle. Tällöinhän uskoisin siihen, että yliopistouudistus olisi sosiaalisena prosessina suljettu ja lukkoon lyöty, mitä se ei ole. Kuten muutkin sosiaaliset ilmiöt ja prosessit, myös yliopistouudistukselle voidaan antaa monenlaisia diskursiivisia – kielellisiä ja ei-kielellisiä – muotoja eri ajassa ja paikassa. Kuten muihinkin sosiaalisiin ilmiöihin, myös yliopistouudistukseen sisältyy monia erilaisia muutostiloja yhtäaikaaisesti (ei siis vain yhtä, kuten tiettyjen eliittiryhmien valtarakenteen vahvistamista), koska uudistus päättyy jatkuvasti uusien merkitysneuvotteluiden, kuten akateemisen kritiikin, kohteeksi. Täten sen on mahdollista saada myös uudenlaisia suuntia, erilaisia merkityssävyjä, jotka vähitellen muokkaavat varsinaisia, konkreettisia käytänteitä yliopistoilla, kuten tulen seuraavassa luvussa esittämään.

3 YLIOPISTOUUDISTUKSESTA

3.1 Uusi laki, uusi yliopisto?

Vuoden 2010 tammikuussa voimaanastunutta uutta yliopistolakia voidaan luonnehtia merkittäväksi korkeakoulupoliittiseksi uudistukseksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Se muokkaa uudelleen suomalaisten yliopistojen toimintaa ja tätä kautta tiede- ja korkeakoulutuspoliittisia käytänteitä, arvoja ja normeja. Tässä luvussa esittelen ensin uutta yliopistolakia käymällä läpi sen keskeisimpiä kohtia. Sen jälkeen esittelen yliopistolaista käytyä keskustelua eli lakiuudistusta puolustavia ja kritisovia kannanottoja ja erittelen yliopistouudistuskritiikin erityispiirteitä, jotka omalta osaltaan avaavat yliopistouudistuksen merkittävyyttä mutta myös sen ristiriitaisuutta.

Käsitteellä *yliopistouudistus* yleensä viitataan monenlaisiin yhteiskunnallisiin ja ideologisiin muutoksiin ja käytänteisiin, joka eivät palautettavissa pelkää uuteen yliopistolakiin vuodelta 2009 (esim. Tomperi 2009b: 156–157; Vantaja–Jauhiainen 2009: 290–291; Moisio–Kauppinen 2011: 197). Esimerkiksi tässä tutkimuksessa viitataan yliopistouudistuksella niihin sosiaalisiin käytänteisiin, normeihin ja arvoihin, joita sisällytetään uudistukseen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja toiminnassa (ks. luku 2.1). Uudistuksella on kuitenkin konkreettinen lähtökohta: yliopistoja juridisesti sitova teksti, yliopistolaki 2009, joka tuo omalta osaltaan ilmi uudistuksen merkittävyyttä.

Uusi yliopistolaki, joka korvasi vuoden 1997 yliopistolain, pitää sisällään kaiken kaikkiaan 93 pykälää, jotka on jaettu yhteentoista lukuun. Kussakin luvussa määritellään muun muassa yliopistojen tehtävät, toimielimet sekä rahoitus ja suhde valtioon, erityisesti opetusministeriöön. Keskeisimpinä uudistuksina ovat yliopistojen taloudellisen autonomian lisääminen sekä yliopistojen valtiollisen perusrahoituksen ja valtion ohjauksen muutokset. Yliopistojen taloudellisen autonomian lisääminen kielellistetään uudessa laissa erinäisissä pykälissä (5 §, 8 §, 60 § jne.), ei pelkää yhdessä luvussa. Ehkä huomionarvoisin on viides pykälä (*Julkisoikeudellisten yliopistojen oikeudellisuus*), jossa määritellään uuden yliopiston olomuoto, vapaudet ja vastuut. Pykälän mukaan yliopistot ovat ”itsenäisiä

oikeushenkilöitä”, joilla on oikeus ”harjoittaa liiketoimintaa”. Yliopistot saavat siis samanlaista liikkumatilaa talousmarkkinoilla kuin yritykset ja yksittäiset ihmiset. Esimerkiksi pykälässä 60 yliopistoille annetaan oikeus kerryttää omaa pääomaa, ja pykälässä 63 yliopistot saavat vapauden perustaa tytäryrityksiä.

Täysin taloudellisesti itsenäisiä yliopistot eivät kuitenkaan ole uuden yliopistolainkaan jälkeen, koska edelleen yliopistoja ylläpitävä perusrahoitus tulee Suomen valtiolta, opetusministeriön kautta (Yliopistolaki 2009: 48 ja 49 §). Kaiken kaikkiaan yliopistolaissa on yhteensä yksitoista pykälää (mts. 48–59 §), jotka tarkasti määrittelevät valtion suhdetta yliopistoihin. Niiden perusteella ei voida yksiselitteisesti väittää yliopistojen vapauden lisääntyneen. Uusi yliopistolaki sitoo edelleen yliopistot valtioon opetusministeriön kautta (mts. luku 6). Lakipykälässä 48 yliopistot sidotaan neuvottelemaan opetusministeriön kanssa tietyn aikavälein tavoitteistaan ja niiden toteuttamisen tavoista. Samassa pykälässä opetusministeriölle annetaan oikeudet valvoa ja ohjata yliopistojen toimintaa ja jopa tarpeen tullen päättää yliopistojen linjauksista, mikäli yliopistot eivät pysty opetusministeriön kanssa sopimaan linjauksista yhteisesti.

Ennen kaikkea rahoituksen myöntäminen uusimuotoisille yliopistoille on lopulta kiinni opetusministeriöstä ja sen näkemyksistä siitä, ovatko yliopiston ”toiminnan laajuus, laatu ja vaikuttavuus” sopivanlaisia (Yliopistolaki 2009: 49 §). Ennen kaikkea opetusministeriö ”voi rahoitusta myöntäessään asettaa rahoituksen käyttämiselle ehtoja ja rajoituksia” (mts.). Näiden määrittelemättömien ”ehtojen ja rajoitusten” lisäksi yliopistojen tulee raportoida tavoitteistaan ja arvioinneistaan opetusministeriölle ”ministeriön päättämällä tavalla” (51 §). Toisin sanoen yliopistojen perusrahoitus on hyvin paljon kiinni siitä, mitä opetusministeriö linjaa. Huhtanen (2010: 11) tuokin esille yliopistolakiin ja koko yliopistouudistukseen sisältyvän ristiriidan: vaikka yliopistot saavat lain myötä enemmän taloudellista liikkumavaraa, valtio pysyy edelleen niiden tärkeimpänä rahoittajana ja erityisesti toiminnan valvojana ja ohjailijana (ks. myös Vanttaja–Jauhiainen 2009: 8–9; Tilli 2011: 189).

Edellä mainittujen yliopistolakisäännösten kautta tarkasteltuna uusimuotoisten yliopistojen autonomia esittäytyy häilyväisenä. Samaan aikaan kun yliopistojen taloudellinen liikkumavara laajenee, valtio pyrkii opetusministeriön kautta ohjailemaan tuota liikkumavaraa ja erityisesti liikkumavaran tuottamia tuloksia. Samoin kuin itse yliopistolaki on sisäisesti ristiriitainen, myös keskustelu

yliopistouudistuksesta – sen syistä ja mahdollisista seurauksista – pitää sisällään vastakkaisia näkökulmia. Valmisteluvuosinaan yliopistolain ympärille syntyi ikään kuin kaksi diskursiivista leiriä, yliopistolakia puolustava ja vastustava, jotka merkityksellistivät yliopistouudistusta tietynlaiseksi. Lakiuudistuksen virallisena edistäjänä ja puolustajana toimi vuosien 2007–2010 opetusministeriö¹, joka alkoi suunnitella lakiuudistusta vuonna 2007 (ks. Opetusministeriön asiakirja 2007). Varsinainen lakivalmistelu alkoi vuonna 2008 (ks. Opetusministeriön tiedotteet 2008–2009; Hallituksen asiakirja 2008). Lakiuudistuksen tarpeellisuutta opetusministeriö perustelee kansainvälistymisen tuomilla muutoksilla:

Yliopistojen merkitys talouden ja hyvinvoinnin kasvulle on noussut aivan uudenlaiseen asemaan. Globalisaatio aiheuttaa työn uudelleen jakautumista valtioiden kesken. Hallituksen keskeinen tavoite on kehittää Suomesta maailman paras innovaatiojärjestelmä. Yliopistot ovat tärkein osa julkista innovaatiojärjestelmää. (Opetusministeriön asiakirja 2007: 1.)

Yllä olevassa lainauksessa keskiöön asetetaan ”globalisaatio” eli kansainvälistyminen, jonka sanotaan muokkaavaan valtioiden keskinäisiä suhteita merkittävällä tavalla. Globalisaation vuoksi Suomen hallituksen on tehtävä Suomesta ”maailman paras innovaatiojärjestelmä” eli uusia ideoita ja keksintöjä tuottava kokonaisuus. Olennaiseksi osaksi tätä projektia asetetaan yliopistot. Tarkemmin ottaen yliopistot ovat ”tärkein” osa muihin tutkimuksellisiin ja koulutuksellisiin organisaatioihin verrattuna, ja juuri siksi yliopistoja tuleekin uudistaa. Myöhemmin asiakirjassa puhutaankin ”innovaatioyliopistoista” Suomen valtion kilpailukyvyyn lisääjinä: ”Innovaatioyliopisto tulee toimimaan Suomen kansallisilla vahvuusaloilla, jotka ovat tärkeitä globaalissa kilpailussa (Opetusministeriön asiakirja 2007: 3).” Toisin sanoen opetusministeriö perustelee yliopistojen uudistamista Suomen valtion välttämättömänä kilpailuvalttina globaalissa kilpailutaloudessa. (Ks. myös Jääskinen–Rantanen 2007: 25–28; Hallituksen asiakirja 2008: 29–30.)

Mitä tulee uuden yliopistolain sisältöön ja seurauksiin, opetusministeriö esittää uudistuksen antavan yliopistoille enemmän vapautta ja täten tukevan Suomen valtion kilpailutaloudellisia tavoitteita. Yliopistojen lisääntyvän vapauden kerrotaan olevan edellytys ”joustavalle” toiminnalle haasteiden edessä (Opetusministeriön asiakirja 2007: 1) ja luovan ”kannusteita” yliopistojen aktiivisemmalla

¹ Lakiuudistusta puolustavia kannanottoja esittivät myös yliopistojen rehtorit (ks. Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto 2008) sekä suomalaisen talouselämän vaikuttajat (ks. Suomen Ekonomiliitto 2008, Elinkeinoelämän Keskusliitto 2009).

itsensä kehittämiseksi ja kansainvälisessä kilpailussa pärjäämiselle (mts. 2; ks. myös Jääskinen–Rantanen 2007: 30). Yliopistojen uusi vapaus ei kuitenkaan esiinny täydellisenä riippumattomuutena valtiosta edes opetusministeriön asiakirjoissa. Opetusministeriö painottaa valtion yliopistojen perusrahoituksen eli eräänlaisen perusturvan säilyvän uudistuksesta huolimatta. Uudistuksen sanotaan vain tuovan pienehkön joustovaran yliopistojen omaehtoiseen budjetointiin ja tulevaisuuden rahoitussuunnitelmiin. (Opetusministeriön asiakirja 2007: 3; vrt. Jääskinen–Rantanen 2007: 54–55.) Esimerkiksi yliopistolain esittelypuheenvuorossa vuonna 2009 opetusministeri Henna Virkkunen korostaa valtion vahvaa rahoittajaroolia yliopistouudistuksen jälkeen:

Uudistuksessa yliopistot vapautetaan valtion tiliviraston altaasta asemasta. Yliopistoille se merkitsee suurempaa vapautta päättää omasta toiminnastaan, henkilöstöpolitiikastaan, taludestaan ja profiilistaan. -- Valtio takaa myös tulevaisuudessa kaikkien yliopistojen riittävän perusrahoituksen. Siis toistan: valtio kantaa päävastuun jokaisen yliopiston opetuksen ja tutkimuksen rahoituksesta. (Virkkunen 2009.)

Puheenvuorossa tuodaan voimakkaasti esille näkemystä siitä, että uuden lain myötä yliopistot lyövät kaksi kärpäästä yhdellä iskulla: ne saavat sekä riittävän vapauden tehdä omia päätöksiä ja kokeiluja että riittävän taloudellisen perusturvan ylläpitääkseen perustoimintojaan (opetusta ja tutkimusta). Siihen Virkkunen ei kuitenkaan ota kantaa, kuinka paljon valtion perusrahoitus sitoo yliopistoja vastavastuuudessa toimimaan valtion ja siihen vaikuttavien kansainvälisten instituutioiden suuntaviivausten mukaisesti. Kuten toin ilmi aikaisemmin tässä luvussa, yliopistojen vapaus lakiuudistuksen myötä näyttäytyy hyvinkin häilyväisenä ja tulkinnanvaraisena. Tähän on omat yhteiskunnalliset syynsä, mutta niihin palaan seuraavassa luvussa (2.2). Ennen sitä esittelen yliopistouudistuksen toisen ”leirin” eli uudistuksen vastustajien kommentteja ja näkemyksiä yliopistojen uudenlaisesta ”vapaudesta”.

Yliopistojen osittainen irrottaminen Suomen valtion rahoituksesta ja sääte-lystä – eräänlaisesta valtiollisesta suojasta – on saanut paljon osakseen kriittisiä kannanottoja. Lakiuudistus herätti valmisteluvaiheessaan ja on herättänyt voimaanastumisen jälkeenkin voimakasta vastarintaa akateemisissa piireissä, erityisesti yliopistotutkijoiden ja -opettajien keskuudessa (ks. esim. Tomperi 2009a; Jakonen–Tilli 2011a; Volanen 2012; ks. myös Koikkalainen 2009; Välimaa 2011). Myös opiskelijoiden keskuudessa ilmeni lakiuudistuksen vastaista liikeh-

dintää (ks. esim. Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta 2009; *Vastaopinto-opas 2011*; ks. myös Raekallio 2011; Kaján 2011²), ja toisinaan tuo liikehdintä sai sen verran värikkäistä sävyjä, että se herätti mediankin huomion (esim. YLE 2008). Kaiken kaikkiaan sekä yliopistotutkijoiden ja -opettajien että opiskelijoiden esittämässä kritiikissä korostetaan yliopistouudistuksen epätasa-arvoisia lähtökohtia ja seurauksia. Ensinnäkin kriitikoiden mielestä yliopistouudistus uhkaa yliopistojen perustoimintojen eli tutkimuksenteon ja opetuksen tulevaisuutta perustavanlaatuisella tavalla, koska uudistus enemmän tai vähemmän ”kaupallistaa” yliopistot. Toiseksi kritiikin mukaan yliopistouudistusta luonnehtii selkeä jako voittajiin ja häviäjiin: voittajina ovat yliopiston ja koko yhteiskunnan eliittiryhmät, häviäjinä puolestaan yliopiston ”perusjäsenet” eli tutkijat, opettajat ja opiskelijat.

Lakiuudistuksen kritisoi jia yhdistää huoli siitä, että yliopistojen osittainen irrottaminen valtion perusrahoituksesta muuttaa yliopistoja tavoitteiltaan ja käytänteiltään (entistä) tuloskeskeisimmiksi. Kritiikissä onkin puhuttu uuden yliopistolain myötä syntyvistä ”yritysyliopistoista” (esim. Kaitila–Peltokoski 2011: 140; Pakkasvirta 2009: 62–64; Välimaa 2011). Kun yliopistojen on kerättävä lisävaroja yksityisiltä markkinoilta, tämän nähdään asettavan yliopistot kilpailutilanteeseen keskenään. Jatkuva kilpailu yksityisestä lisärahoituksesta muokkaa koko yliopistojen hallinnointia yrityksille ominaiseksi tulosten tavoitteluksi, jossa ”pelataan varman päälle” eli tuetaan vain rahaa tuottavaa tutkimus- ja opetustoimintaa. Tällöin varjoon saattavat jäädä tutkimuksen ja opetuksen yleiskriittisyys, tiedon tuottamisen avoimuus sekä aito yhteiskunnallinen vaikuttavuus. (Tomperi 2009c: 185–187, Jakonen–Tilli 2011b: 15; Moisio–Kauppinen 2011: 207.) Yhtenä yliopistojen yritysmäistymisen merkinä kriitikot pitävät henkilöstön työpoliittisen aseman muuttumista valtion julkisesta virkasuhteesta yliopistojen alaiseksi, yksityiseksi työsuhteeksi (Yliopistolaki 2009: 32 §). Kriitikoiden mukaan yliopistojen henkilökunta ei enää tee töitä varsinaisesti (suomalaiselle) yhteiskunnalle vaan yliopistojen omille tavoitteille ja motiiveille. (Esim. Volanen 2009b: 132–133; Kaitila–Peltokoski 2011: 135–136.)

Koko yliopistouudistusprosessia kritisoi j at pitävät syineen ja seurauksiin puolueellisena. Tomperin (2009c: 146–149) mielestä lain valmistelu tehtiin

² Raekallion (2011) ja Kajánin (2011) artikkelit käsittelevät opiskelijaliikehdinnän jälkeisiä tunnelmia ja pohdintoja liikehdinnän osittaisesta epäonnistumisesta. Molemmat kirjoittavat olivat opiskelijoina mukana lakiuudistuksen vastaisessa liikehdinnästä.

kiireessä eikä siitä tiedotettu tarpeeksi avoimesti yliopistolaisille: hallituksen ja opetusministeriön dokumentit lakiprosessin etenemisestä olivat vaikeasti löydettävissä ja ne olivat sisällöllisesti riittämättömät. Synkimmissä kannanotoissa on vilauteltu vilpillisyyden mahdollisuutta: lakiuudistuksen valmistelut on tehty kaikessa hiljaisuudessa ja varsinainen läpilyönti tarpeettoman kiireellisesti siksi, että lakiuudistuksesta todellisesti hyötyvät osapuolet saisivat tahtonsa läpi (esim. Jakonen–Tilli 2011b: 16; Vanttaja–Jauhiainen 2009: 12.). Tomperi (2009c: 156) puhuukin yliopistolakia tukeneesta ”korkeakoulupoliittisesta eliitistä”, jolla hän tarkoittaa paitsi opetusministeriötä, myös rehtoreiden neuvostoa, yliopiston ylintä johtoa ja muita yhteiskunnallisia, enimmäkseen talouselämän vaikuttajia.

Jakonen ja Tilli (2011b: 25) puolestaan puhuvat ”oikeistoryhmittymistä”, jotka ”vetivät yhtä köyttä alusta loppuun saakka”. Moisio ja Kauppinen (2011) puolestaan painottavat, että uudistus tulee hahmottaa ”monimutkaisen järjestelmän rakentamiseksi, jossa verovaroin edistetään *tietyjen toimijoiden* intressejä” (mts. 196–197; kursivointi oma). Moisio ja Kauppinen eivät tarkalleen ottaen määrittele, mitä tai keitä nämä ”tiedetyt toimijat” ovat, mutta he puhuvat myöhemmin ”poikkikansallisesta kapitalistiluokasta”, jota yliopistouudistus tukee kauppalistamalla tieteenteon ja koulutuksen (mts. 198–199). Yliopistouudistuksen selkeiksi häviäjiksi puolestaan kriitikot nimeävät ”rivi yliopistolaiset” eli tutkijat, opettajat ja opiskelijat, joiden työn tulokset valjastetaan edellä mainittujen intressiryhmien kyseenalaistettavissa olevia tarpeita varten. Rivi yliopistolaisten päättävältä oman työhön pelätään kapenevan, mikä puolestaan uhkasi tieteenteon monipuolisuutta ja opetuksen yleiskriittisyyttä (mm. Tomperi 2009c: 186–187; Tilli 2011: 189; Vanttaja–Jauhiainen 2009: 8–9).

Suomen yliopistojen uudistaminen ei siis ole ristiriidaton ja yksitulkintainen kokonaisuus. Ensinnäkin itse yliopistolaki pitää sisällään sekä yliopistojen autonomiaa lisääviä elementtejä (taloudellinen liikkumavara) että autonomiaa vähentäviä elementtejä (opetusministeriön kiristynyt valvonta ja tulosveloitteet). Toiseksi yliopistolain ympärillä on käyty monia, paljolti vastakkain asettelevia keskusteluita, joissa yliopistouudistusta pidetään joko globaalien ajan välttämättömyytenä ja yliopistojen vapauden lisääjänä (esim. Virkkunen 2009; Opetusministeriön asiakirja 2007; Hallituksen asiakirja 2008) tai tieteenteon ja korkeakoulutuksen tulevaisuutta uhkaavana sekä ”rivi yliopistolaisten” oikeuksia polkevana (esim. Tomperi 2009c; Jakonen–Tilli 2011b). Diskurssintutkijan näkökulmasta

(ks. luku 2) yliopistouudistus ja siitä käydyt keskustelut voidaan nähdä yhdenlaisina ”totuuksien” rakentamisen kenttinä. Nämä ”totuudet” ovat erilaisia näkemyksiä ja odotuksia siitä, mitä ja keitä varten tiedettä ja korkeakoulutusta pitäisi tuottaa, miten ja miksi. Kyseiset näkemykset ja odotukset yliopistomaailmasta eivät tule tyhjistä (ks. luku 2.2.1), vaan ne kytkeytyvät monimutkaisilla tavoilla ihmisten erilaisiin käsityksiin nyky maailman tilasta ja tulevaisuudesta. Seuraavassa luvussa käynkin läpi yliopistouudistuksen syiden ja seurausten oikeutuksia teoreettisella tasolla ja pohdin uudistuksen mahdollisia kytköksiä yhteiskunnassa tapahtuneisiin ja tapahtuviin muutoksiin.

3.2 Yliopistouudistuksen monet kasvot

Yliopistouudistusta puolustava ja kritisoiva kommentointi – uudistuksen kielellinen rakentaminen – kytkeytyy tavalla tai toisella käsityksiin siitä, mikä on ”maailman tola” tällä hetkellä. Lakiuudistusta puolustava kommentointi perustelee lakiuudistuksen olemassaoloa kansainvälistymisellä ja lisääntyvällä valtioiden välisellä kilpailulla. Lakiuudistuksen kritiikki tarttuu puolestaan tarttuu tähän argumenttiin, ja nimeää sen negatiivisessa mielessä *uusliberalismiksi*, kuten tulen tässä luvussa esittelemään. Tämä kilpailutaloutta kannattava ideologia (ks. esim. Touraine 2001; Harvey 2008) toimii siis kriitikkojen selitysmallina yliopistouudistuksen syille ja seurauksille. Kyseisen selitysmallin hyödyntäminen on paikoin varsin oikeutettua, kuten tulen tässä luvussa esittämään. Pyrin kuitenkin tuomaan myös toisenlaista teoreettista näkökulmaa yliopistouudistukseen. Uusliberalismi ei yksinään riitä selittämään kaikkia muutosprosesseja yliopistouudistuksen ympärillä. Kuten sosiaaliseen toimintaan ylipäättään, myös yliopistouudistuksen syihin sisältyy monia samanaikaisia muutoksia, jotka eivät välttämättä tuo ikäviä seurauksia yliopistoille ja yliopistolaisille.

Kuten edellisessä luvussa (3.1) toin ilmi, yliopistolakia puolustavat puheenvuorot (ks. Opetusministeriön asiakirja 2007; Virkkunen 2009) painottavat sellaisia pakottaviksi luonnehdittuja ilmiöitä kuin globalisaatio ja valtioiden välinen kiristyvä talouskilpailu jälkiteollisella aikakaudella. Puheenvuorojen mukaan yliopistot ovat tärkeä väline tuossa taloudellisessa kilpailussa, mutta vanhamalli-

sina yliopistot eivät pääse täyteen potentiaaliinsa, vaan niistä täytyy tehdä taloudellisesti liikkuvaisempia ja dynaamisempia. Yliopistojen taloudellisen autonomian kasvattaminen esitetään vastauksena kyseiselle ongelmalle. Yliopistolain kritisoijat puolestaan ovat tarttuneet näihin perusteluihin ja käyttävät niitä vastaseena omien näkemyksiä perustellessaan. He ovat nimenneet lakiuudistusta puolustavat puheenvuorot ja samalla koko yliopistouudistuksen uusliberalismin ilmentymiksi (mm. Tomperi 2009c: 184; Vähämäki 2009: 116–118; Tilli 2011: 167). Heidän väitteensä eivät ole aiheettomia. Yliopistouudistukseen sisältyy ainakin kaksi sellaista piirrettä – markkinakeskeisyys ja yksilöllinen tulosvelvollisuus – jotka ”noudattelevat” uusliberalismin periaatteita. Näihin kahteen piirteeseen palaan hivenen myöhemmin; sitä ennen määrittelen lyhyesti uusliberalismin yleisimpien teoretisointien avulla.

Yksinkertaistetusti uusliberalismia voidaan luonnehtia taloustieteellisesti orientoituneeksi ajattelutavaksi, jonka mukaan ihmisten hyvinvointi toteutuu kaikista parhaiten antamalla yksilöille vapaudet itse määritellä omat tarpeensa ja täyttää tarpeensa mahdollisimman säännöstelemättömässä markkinataloudessa (Touraine 2001: 9–10; Clarke 2004: 35–36; Harvey 2008: 7). Uusliberalismin yhdeksi peruspiirteeksi määritellään julkisten palveluiden (kuten terveydenhuollon) purkamisen, koska uusliberalismin näkökulmasta katsottuna ne ovat liian tehottomia ja kalliita. Toisena peruspiirteenä voidaan nähdä vapaiden markkinoiden ja yksityisyrityksen – itsensä työllistämisen – edistäminen. (Ks. esim. Touraine 2001: 9–10).

Ilmiönä ja toimintamallina uusliberalismia on tutkittu paljon, koska sen nähdään vakiinnuttaneen paljon tilaa kansallisessa ja kansainvälisessä päätöksenteossa 1980-luvulta lähtien (esim. Heiskala 2006: 22–24; Harvey 2008: 21–23, Brancaleone–O’Brien 2011: 514; vrt. Kallioinen ym. 2010). Sitä, miksi uusliberalismi sai ylipäätään mahdollisuuden rakentua laaja-alaiseksi hallinnan strategiaksi länsimaissa, perustellaan usein jälkiteollisen yhteiskunnan vakiintumisella. 1970- ja -80-luvuilla länsimaissa siirryttiin maailmansotien jälkeiseltä raskaaseen teollisuuden ja alkujalostukseen perustuvalla kaudella aineettomampien hyvinvointi- ja teknologiapalveluiden aikakaudelle. Tätä aikakautta luonnehtivat tietotyön ja korkeakoulutuksen yleistymisen, vapaa-ajan lisääntyminen ja yksityisen kulutuksen korostuminen sekä talousmarkkinoiden ja tiedonvälityksen kansainvälistyminen eli globalisaatio. (Esim. Heiskala 2006: 14–15; Olssen 2006: 263.)

Yliopistouudistuksen kannalta olennaista uusliberalismissa on se, että kyseinen ideologia vaikuttaisi kytkeytyvän olennaisella tavalla *tietotyön* nousuun. Nykyään tietö eli tiedon tuottaminen, muokkaaminen ja jakaminen edustaa kansallisessa ja kansainvälisessä päätöksenteossa loputtoman, aineettoman talouskasvun perustaa. Tämän ajattelutavan syynä pidetään juuri uusliberalististen käytänteiden vakiintumista korkeakoulupoliittiseen päätöksentekoon 1990-luvulta lähtien. (Esim. Brancalone–O’Brien 2011: 514–515; Drori 2007: 298–299; Touraine 2001: 8–9). Tietotyöyhteiskunnan ylläpidossa tarvitaan kuitenkin mekanismeja, jotka tuottavat uutta tietoa ja jotka myös opettavat tiedon tuottamista, eli tarvitaan tiedettä ja koulutusta.

Uusliberalististen käytänteiden onkin nähty kietoutuvan tiedon tuottamisen ja jakamisen hallintaan ja säätelyyn. Uusliberalistisessa näkökulmasta katsottuna tiede on väline uusiin teknologisiin ja sosiaalisiin keksintöihin eli innovaatioihin, jotka edistävät yritysten toimintaa ja valtioiden talouskasvua (mm. Lave ym. 2010: 665–667; Jakonen ja Tilli 2011b: 15; vrt. Miettinen 2006: 46–48). Tämä näkyy esimerkiksi tuloskeskeisempinä tutkimuksen tekemisenä sekä tutkimuksen ”laadun” jatkuvana arviointina ja valvontana (esim. Saarinen 2009). Korkeakoulutus puolestaan muotoutuu uusliberalistisissa käytänteissä uuden innovatiivisen työvoiman tuottajana (mm. Hilpelä 2001: 140; Olssen 2006: 278–279; Brancalone–O’Brien 2011: 514–515). Juuri korkeakoulutuksen näkeminen enemmänkin jonakin erityisenä talouskasvun välineenä on herättänyt keskustelua siitä, pitäisikö korkeakoulutusta tehostaa niin, että sinne valikoituisi alusta lähtien kaikista ”sovimmat” ja motivoituneimmat opiskelijat. Yhdeksi seulonnan keinoksi on länsimaissa otettu korkeakoulutuksen maksullisuus lukukausimaksujen muodossa. (Esim. Brancalone–O’Brien 2011: 515.)

Uusliberalistisen tiede- ja korkeakoulutuspolitiikan voidaan siis nähdä vallanneen sijaa länsimaisessa korkeakoulupoliitikassa 1900-luvun loppupuolelta lähtien. Suomen yliopistouudistuksen voidaan nähdä kietoutuvan tähän sosiokulttuuriseen prosessiin, jossa uusliberalistiset käytänteet muokkaavat käsityksiä tieteen ja korkeakoulutuksen tarkoituksista. Ensinnäkin uusi yliopistolaki rakennettiin talousmaailman periaatteiden mukaisesti, joita myös uusliberalismi noudattelee. Yliopistolain tekijä, opetusministeriö, perustelee lakia lähes yksinomaan *taloudellisen autonomian* eli rahallisen liikkumavaran lisääntymisellä (ks. luku 2.1). Lain kritisoijat ovat kuitenkin muistuttaneet, että on olemassa monenlaisia muita-

kin autonomian muotoja, kuten akateemista ajattelun vapautta ja työn tekemisen vapautta suhteessa hallintoon ja johtoon (mm. Vanttaja–Jauhiainen 2009: 8–9; Huhtanen 2010: 10–11; Tilli 2011: 178). Erilaiset autonomian käsitteet tai osalueet jäivät yliopistouudistuksessa taloudellisten motiivien varjoon, mikä osaltaan herättää kysymyksiä lakiuudistuksen ”vapauttavasta” vaikutuksesta: onko jatkuva talousmarkkinoilla kilpaileminen vapautta ja jos on, millaista se on; lisääkö taloudellinen liikkumatila tutkimuksen tekemisen liikkumatilaa siinäkin tapauksessa, että tutkijat ja yliopistot ovat nykyään entistä selvemmin toistensa kilpailijoita, eivät välttämättä (potentiaalisia) yhteistyökumppaneita? (Tomperi 2009c: 187–190.) Lisäksi voidaan pohtia, missä määrin yliopistot lopulta ovat ihmisten yhteisiä instituutioita, joiden tarkoituksena on tuottaa sellaisia tuotoksia, joiden arvo ei ole mitattavissa rahallisesti, kuten laajempaa ymmärrystä ympäröivästä yhteiskunnasta (esim. Tilli 2011: 189).

Toinen uusliberalistisesti sävyttynyt seikka, joka luonnehtii lakiuudistusta, on Suomen valtion eli julkisen hallinnan linjan muuttuminen tiukemmaksi suhteessa yliopistoihin. Jotta yliopistot saavat julkista rahoitusta tulevaisuudessa, tulee niiden toimia ”oikealla” eli tuottoisalla tavalla (ks. luku 2.1). Voidaan puhua *tulosvelvoittavasta* yliopistouudistuksesta: jos yliopisto on taloudellisesti tuloksekas, valtio palkitsee sitä; jos yliopisto tekee virhepäätöksen, valtio ei enää auta sitä ainakaan samalla tavoin kuin ennen (esim. Tilli 2011: 179). Kyseinen tulosvelvollisuus kytkeytyy uusliberalistiseen näkemykseen siitä, että kukin vastaa itse omista päätöksistään sekä hyvässä että pahassa kilpailutalouden mukaisesti. Yliopistouudistus asettaa yliopistot kilpailemaan keskenään. Olennaisiksi kilpailuvalteiksi nousevat ne tieteenalat, joilla saadaan aikaan opetusministeriölle kelpaavia tuloksia. Juuri tämä on herättänyt kritiikkiä akateemisissa piireissä (esim. Vanttaja–Jauhiainen 2009: 9–10; Tomperi 2009c: 186–187; Moisio ja Kauppinen 2011: 204–205). Kilpailuttamalla yliopistot lakiuudistus laittaa eri tieteenalat ikävään tilanteeseen. Tietyt alat ovat lähtökohtaisesti rakentuneet sellaisiksi, että niitä voidaan helposti hyödyntää talouskasvun ”pääalueilla” eli teollisuudessa ja suurissa yrityksissä. Ovatko toisenlaiset alat sitten hyödyttömämpiä?

Suomen yliopistojen uudistamisella on siis yhteenkietoutumia uusliberalististen käytänteiden – markkinakeskeisyyden ja yksilöllisen tulosvelvollisuuden – kanssa, minkä monet uudistusta tutkineet ovat tuoneet ilmi suurin piirtein samanlaisilla argumenteilla kuin tässä tutkimuksessa on tehty tähän saakka (ks.

esim. Tomperi 2009c: 184–185; Tilli 2011: 167; Kaitila–Peltokoski 2011: 135; Vanttaja–Jauhiainen 2009: 12). Vaikka uusliberalismi tarjoaakin relevantin näkökulman yliopistouudistuksen sosiaalisiin taustoihin ja mahdollisiin seurauksiin, on aiheellista muistaa, että se on vain *yksi* näkökulma. Kuten luvussa 2 esittelin, ihmisten keskinäinen toiminta, oli se sitten vuorovaikutusta tai ”konkreettista” toimintaa, on luonteeltaan muuttuvaa, verkostomaista, hämärärajaista ja ennalta arvaamatonta (esim. Pietikäinen–Mäntynen 2009: 30–35). Yksinkertaistetusti sanottuna ihmisten sosiaalinen toiminta ei ole koskaan luokiteltavissa vain yhden selittävän tekijän alle. Yliopistouudistus ei tee tässä asiassa poikkeusta. Tämän pro gradu -tutkielman ytimenä onkin näkemys siitä, ettei yliopistouudistus kaikessa kokonaisuudessaan ole palautettavissa *ainoastaan* uusliberalismiin, vaan yliopistouudistuksen rinnalla (ja sisällä) on meneillään muitakin muutosprosesseja.

Ensinnäkään uusliberalismi ilmiönä ei ole yksiselitteinen: mitä siihen lopulta sisältyy (Thorsen 2010: 208–209; Boas–Gans–Morse 2009: 142–145)? Jos uusliberalismi on yksityistämistä ja julkisen hallinnon alasajoa, ovatko kaikki vähänkään niitä muistuttavat muutokset uusliberalistisia nykyisessä taloudessa ja työelämässä (esim. Hartman 2005)? Toisin sanoen uusliberalismia tutkittaessa on aina kysyttävä itseltään, missä menee uusliberalismin rajat: missä tapauksissa on kyse uusliberalismista vai jostain muusta? Toiseksi vaikka uusliberalismi olisi jotenkin selkeästi määriteltävissä, se ei silti ilmiönä ole sosiaalisen muutoksen yläpuolella. Joskus tutkijoilla on tapana puhua uusliberalismista jonakin pysyvänä ideologisena välineenä tai jälkiteollisen yhteiskunnan muutoksia selittävänä ideologiana (ks. esim. Giroux 2004; Ayers 2005), vaikka uusliberalismi(kin) saa uudenlaisia muotoja ja myös erilaisia vastarintaliikkeitä eri konteksteissa (ks. esim. Jeannotte 2010; Wallace–Pease 2011). Täten ei ole mielekäästä olettaa, että uusliberalismi jollain kokonaisvaltaisella tavalla hallitsisi sosiaalista toimintaa – kuten Suomen yliopistojen uudistamista (vrt. Orjala 2012).

Uudistukseen on kytköksissä muutakin kuin uusliberalistisia käytänteitä, eikä tämä ”muukin” välttämättä tarkoita ikäviä asioita yliopistojen ja yliopistolaisien kannalta. Ennen kuin avaan yliopistouudistuksen kytköksiä tähän ”muuhunkin”, pohjustan näkemystäni lyhyellä teoretisoinnilla jälkiteollisten yhteiskuntien yhdestä olennaisesta ongelmasta. Jo parikymmentä vuotta humanistisissa tieteissä ja yhteiskuntatieteissä on käyty keskustelua siitä, kenelle tai mille – yksilölle, yhteisöille, valtioille – vallan ja vastuun lopulta pitäisi kuulua nykyisissä jälkiteolli-

sisä ja globalisoituvassa yhteiskunnissa (ks. esim. Merrien 1998; Patton–Caserio 2000; Hoffman 2004; Beck–Beck-Gernsheim 2006). Kyseisen kamppailun taustalla ovat käsitykset ihmisyydestä, vallasta ja tiedosta, jotka eivät ilmiöinä ole enää yhtä yksiselitteisiä kuin 1900-luvun alussa.

Kuten tässä luvussa on aikaisemmin todettu, jälkiteollisella aikakaudella työ- ja talouselämän rakenteet ovat muuttuneet entistä dynaamisemmiksi ja kehittyvä teknologia mahdollistaa ajatusten eli tiedon uudenlaisen tuottamisen ja jakamisen. Enää ei voida yksiselitteisesti sanoa, kenellä on valtaa ja ”oikeaa” tietoa, koska vallan harjoittajia ja tiedon tuottajia voi olla monia erilaisia. Hämärärajan vallan ja tiedon aikakaudella yksittäiset toimijat, kuten ihmisryhmät, ovat nousseet keskiöön: jos ”oikeaa” tietoa voi olla monissa konteksteissa, monet erilaiset toimijat voivat olla vallan ja tiedon oikeutettuja tuottajia. Toisin sanoen kaikista arkisimmatkin ihmiset nähdään tai halutaan nähdä aktiivisina tiedon tuottajina ja toimijoina, potentiaalisia muutoksen tekijöinä omassa ajassaan ja paikassaan. (Ks. esim. Caldwell 2007; Kögler 2010; Macdonald 2012.)

Yksinkertaistetusti voidaan puhua sosiaalisen hallinnan muutoksesta jälkiteollisella tai postmodernilla aikakaudella: valtaa halutaan antaa enemmän yksilöille ja yksittäisille ryhmille kuin suurille, julkishallinnollisille instituutioille (Hoffman 2004: 120; Sulkunen 2006: 17–19; Patomäki–Teivainen 2003: 14–15). On kuitenkin huomattu, ettei valtaa voida antaa rajattomasti yksittäisille toimijoille, koska aina tarvitaan julkista ja keskitettyä hallintaa sellaisten rakenteiden ylläpitoon, jotka mahdollistavat yksilöiden omaehtoisuuden. Esimerkiksi yksi ihminen ei pysty yksinään muuttamaan rakenteellista työttömyyttä. Julkinen hallinta on siis edelleen vahvasti läsnä, mutta se on saamassa uudenlaisia muotoja. Yhtenä ratkaisuna on ollut julkisen hallinnan hajauttaminen useampien toimijoiden, kuten yritysten ja järjestöjen, kesken (Sulkunen 2006: 26–28; Sementelli 2007: 179–182; Macdonald 2012: 190–196). Tämä(kin) voidaan toki nähdä vain yhtenä uusliberalistisena valtastrategiana, jossa tietyt intressiryhmät pyrkivät hyötymään hajanaisesta säätelystä esimerkiksi talouselämässä. Vallan hajauttamisen puolesta puhujina on kuitenkin ollut myös sellaisia akateemisia tahoja, jotka näkevät vallan hajauttamisen yhtenä keinona lisätä ihmisten subjektiivisuuden ja mielekkyyden tunnetta sekä sosiaalista oikeudenmukaisuutta (ks. esim. Patomäki–Teivainen 2003: 11–12; Holtzhausen 2000; Hoffman 2004: 120–122).

Suomen yliopistouudistuksen juridisessa todistuskappaleessa, uudessa yliopistolaisessa (2009), on havaittavissa ”postmoderni” hallinnan ongelma. Yliopistolaki pyrkii tekemään yliopistoista itsenäisempiä nimenomaan taloudellisten vapautuksiensa puolesta, mutta samaan aikaan se tiukentaa opetusministeriön eli valtion siteitä yliopistoihin tulosvelvollisuuden ja valvonnan kautta (ks. luku 2.1). Syystä tai toisesta yliopistot siis pysyvät edelleen olennaisena osana julkista hallintaa; kenties ei haluttu, uskallettu tai pystytty tekemään radikaalimpaa muutosta tässä vaiheessa. Ei voida kuitenkaan kiistää sitä, että yliopistoilta *on* viety julkisen hallinnan suomaa turvaa eli rahallista tasapainottamista. Vanttaja ja Jauhiainen (2009: 9) puhuvat valtion luottamuksen vähentymisestä yliopistoja kohtaan: yliopistojen arvoa ei enää nähdä itsestään selvänä, vaan yliopistojen tulee ansaita se suorituskeskeisessä nyky-yhteiskunnassa (ks. myös von Bonsdorff 2011).

Yliopistot ovat siis kenties menettämässä eräänlaisen julkisen luottamusta tiedon tuottajina ja jakajina, mutta itse en näkisi sitä pelkästään yliopistojen ”arvonalennuksena”. Postmodernin hallinnan näkökulmasta yliopistoja ei enää automaattisesti arvoteta muiden yhteiskunnallisten toimijoiden, kuten järjestöjen ja yritysten, yläpuolelle (McSherry 2001: 14–16; vrt. Bloland 2011: 142–145). Tämä ei ole pelkästään paha asia, sillä eiväthän yliopistot millään essentialisella – olemuksellisella – tavalla ole välttämättä parempia verrattuna muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin. Yliopistojen olemassaolo ja arvostus ovat sosiohistoriallisia ilmiöitä, osa taloudellis-tuotannollisia ja kulttuurisia valtarakenteita (esim. McSherry 2001: 38–39; Kaitila–Peltokoski 2011: 142–145; Miettinen–Tuunainen 2006: 22–23). Kuten muutkin sosiaaliset yhteisöt ja instituutit, myös yliopistot ovat osa tiedon eli maailman ymmärtämistä sekä valtasuhteiden muotoutumista.

Yliopistouudistus voidaan siis hahmottaa yhdenlaisena merkinä postmodernin hallinnan muutoksesta, joka asettaa yliopistot uudella tavalla osaksi yhteiskuntaa. Tämä toki voi tuottaa omia eettisiä ongelmiaan, kuten kaventuneita valinnanmahdollisuuksia tieteenalojen sisällä ja välillä, eikä näitä ongelmia saa missään nimessä ohittaa. Uudistus kuitenkin pakottaa yliopistot *tiedon tuottajina ja eteenpäin välittäjinä* pohtimaan omaa paikkaansa nyky-yhteiskunnassa, jossa ei voida yksiselitteisesti osoittaa, mitkä instituutiot ovat parhaita tai oikeita tiedon tuottajia ja opettajia. Jos postmodernisti (ja myös diskurssintutkimuksellisesti) oletetaan, ettei tieto ole pelkästään objektiivisia tosiasioita vaan myös subjektiivisia, sosiohistoriallisia käytänteitä ja vallan oikeuttamisen strategioita (ks. myös

luku 2.1), millä perustein juuri yliopistot ovat tärkein tiedon tuottaja ja täten oikeutetuin julkisen tukemisen kohde? Nimenomaan jälkiteollisella tietotyön aikakaudella yliopistot ovat saaneet ympärilleen suuren määrän muita, kenties yhtä oikeutettuja tiedon tuottajia, kuten järjestöjä ja valtion tutkimuslaitoksia. Yliopistouudistuksen jälkeen suomalaiset yliopistot ovat siinä tilanteessa, että ne joutuvat tiukemmin perustelemaan sen, miksi juuri niiden pitäisi saada verorahoja keskitetymmin kuin muiden tiedon tuottajien.

Yliopistouudistus on siis kaikista ristiriitaisuuksistaan ja potentiaalisista ongelmistaan huolimatta tai kenties jopa niiden vuoksi otollinen tilanne pohtia yliopistojen asemaa jälkiteollisessa yhteiskunnassa, jossa yhden tiedon tuottajan (itseis)arvo ei ole itsestään selvää. Yliopistouudistuksen kohdalla tällainen post-moderni, ”oikeanlaisten” ja ”vääränlaisten” toimijoiden välisten rajojen häilyvyyttä painottava ajattelutapa avaa laajempia näkökulmia kuin uusliberalismin kritiikki, jossa helposti osoitetaan sormella ”pahoja” toimijoita selkeine voittoineen. Ensinnäkin uusliberalismin kritiikin kautta tarkasteltuna yliopistouudistus istuttaa yliopistoihin yksityisen sektorin ”pahoja” ydinpiirteitä eli tuloskeskeisyyden ja markkinataloudellisen lyhytnäköisyyden, jotka vaarantavat tieteenteon ja koulutuksen vapauden, yleiskriittisyyden ja eettisyyden. Tämä pelko sisältää oletuksen siitä, että julkisen sektorin intressit ja toimintatavat ovat jollain tavalla toimivampia tai eettisesti ”puhtaampia” kuin yksityisen sektorin, koska valtio edustaa ihmisiä kansalaisina (sosiaalisten oikeuksien mukaan), ei kuluttajina (tulojen mukaan). Siksi tämän päättelyketjun mukaan yliopistojen on parempi palvella valtiota.

Ei ole kuitenkaan aina selvää, missä menee valtion ja markkinatalouden intressien rajat. Ennen kuin tehdään johtopäätelmiä yliopistouudistuksen tuomista ”pahoista” markkinavoimista, on otettava tarkasteluun diskursiivinen jako *yksityisen* ja *julkisen* sektoriin sekä niiden oletettuihin hyviin tai huonoihin piirteisiin. Suomalaiset yliopistot ovat aina olleet tavalla tai toisella osa koulutetun työvoiman tuottamista eli yhteiskunnan *taloudellisten* rakenteiden ylläpitämistä ja täten myös vahvasti osa yksityisen sektorin avustamista (McSherry 2001: 46–49). Lisäksi ajatus valtion ”puhtaammista” ja ”kaikkia” kansalaisia hyödyttävistä tieteellisistä ja korkeakoulutuksellisista tavoitteista voidaan osittain kyseenalaistaa. ”Kansalaisena” olemiseen kuuluu yhtä lailla erilaisia velvoitteita kuin ”kuluttajanakin” olemiseen (esim. Jordan 2006: 191–193): millainen on hyvä ja aktiivinen kansalainen, kuka on vääränlainen työtön yhteisen hyvän nimissä, kuinka

paljon lapsia tulisi tehdä ja miten heitä pitäisi kasvattaa. Valtion kanssa yhteistyötä tekevät suomalaiset yliopistot ovat kautta aikojen olleet mukana luomassa erilaisia totuuksia oikeanlaisesta kansalaisuudesta (esim. Miettinen 2006: 44–48; McSherry 2001: 32–33) sen lisäksi, että ne ovat tutkimuksillaan myös haastaneet valtavirran näkemyksiä.

Julkinen sektori sekä sen ”edustamat” arvot ja intressit eivät siis välttämättä ole aina hyviä yksilöiden tai tiettyjen ihmisryhmien kannalta, eivätkä ne välttämättä ole aina hyviä yliopistojenkaan kannalta. En kuitenkaan näe, että markkinavoimat olisivat perimmäinen ratkaisu ongelmaan, samoin kuin julkinenkaan sektori ei välttämättä ole kaikissa konteksteissa. Kuten aikaisemmin tässä luvussa esittelin, yliopistouudistus vie yliopistoja markkinakeskeisempään ja tuloksetvoittavampaan – uusliberalistisempaan – suuntaan, minkä seurauksena tietyt tieteenalat voivat kaventua tai kadota kokonaan. Jossain määrin näin on jo käynytkin (esim. Jakonen–Tilli 2011b: 10), minkä vuoksi pelko on aiheellista. Se, että tietyt, uusliberalistisesti ajateltuna ”vähemmän tuottoiset” alat rajautuisivat yliopistojen ulkopuolelle ja ”voittaja-alat” jäisivät yliopistojen suojateiksi, kaventaisi tieteenalaa ja korkeakoulutusta eli tutkijoiden, opettajien ja opiskelijoiden valinnanmahdollisuuksia. Samalla yliopistojen avoimuus uusille ideoille supistuisi. On siis oikeutettua vaatia, että niitä tieteenaloja, jotka ovat vaarassa kadota taloudellisista syistä, on tuettava julkisesti, jotta yliopistojen monimuotoisuus, avoimuus ja dynaamisuus säilyisivät.

Yliopistouudistuksessa on siis vaarana yliopistojen sisäisten toimintamahdollisuuksien kaventuminen ja tiettyjen tieteen- ja koulutusalojen vähittäinen katoaminen. Tähän sisältyy kuitenkin yksi olennainen postmoderni pohdinnan paikka: ovatko yliopistot *ainoita* tiettyjen tieteen- ja koulutusalojen säilyttäjiä? Kuten edellä totesin, tällä hetkellä pelätään, että yliopistojen kilpaileminen lisärahoituksesta alkaa pienentää joitakin tieteenaloja ja lopulta poistaa ne. On kuitenkin pohdittava, että jos jokin ala katoaa yliopistosta, katoaako se myös koko yhteiskunnasta, vieläpä lopullisesti. Jos oletetaan, että yliopistosta katoava tieteenala lakkaa olemasta tavalla tai toisella muuallakin, oletetaan myös sitä, että yliopistot ovat ainoita otollisia paikkoja tehdä tiettyjen alojen tiedettä. Mikäli näin todellakin on, eikö ole huolestuttavaa, että tietyn alan yhteiskunnallisesti varteenotettavan tiedon tuottaminen on vain yksissä käsissä (McSherry 2001: 37–38)? Eikö tämä ole silloin merkki siitä, ettei joidenkin tieteen- ja korkeakoulutusalojen asi-

antuntijoilla ole yksinkertaisesti olemassa muita yhtä sopivia tai varteenotettavia työpaikkoja kuin yliopistot nyky-yhteiskunnassa?

Voidaankin pohtia, kannattaako tietynlaisen, ”uhanalaisen” tieteen ja korkeakoulutuksen tuottamisen jäädä vain (uusimuotoisten) yliopistojen varaan. Pitäisikö nyky-yhteiskunnassa olla laajempi valikoima erilaisia tieteellisiä instituutioita tai ainakin laajemmat yhteistyöverkostot yliopistojen ja muiden instituutioiden välillä? Tiettyjen tieteenalojen irtaantumisessa yliopistoista on tosin vaarana eri tavoin arvostettujen ”tiedeleirien” syntyminen (yliopiston hyvät tieteenalat vs. muiden instituutioiden vähempiarvoiset tieteenalat) sekä tieteenvalvonnan ja yhteisten pelisääntöjen muodostamisen vaikeus. Lisäksi rahoituksen hankkiminen niin, että se tukisi pieniäkin tieteenaloja, ei ole helppoa eikä aina edes mahdollista. Joka tapauksessa edes sen *mahdollisuuden* pohtiminen, että varteenotettavaa tiettyjen alojen tiedettä voitaisiin tehdä yliopistojen ulkopuolellakin, on mielestäni jo jonkinlaista edistystä – erityisesti niiden yliopistolaisten kohdalla, joilla voi olla edessä oman tieteenalan leikkaukset uusimuotoisissa yliopistoissa. Esimerkiksi ammattikorkeakoulujen ja niiden ylempien tutkintojen asema on suomalaisessa yhteiskunnassa vielä avoin kysymys tiede- ja koulutuspoliittisesti (esim. Mertanen 2012). Tällaisten tiede- ja koulutuspoliittisten mahdollisuuksien pohtiminen voikin olla yksi yliopistouudistuksen positiivisista seurauksista.

Edellä olen pohtinut uusimuotoisten yliopistojen tulevaisuutta ja mahdollisuuksia tiedon (tieteen) tuottamisen ja jakamisen näkökulmasta. Entäpä sitten *yliopistolaisten* tulevaisuus? Mitä tapahtuu niille tutkijoille ja opettajille, jotka jäävät uusimuotoisiin yliopistoihin syystä tai toisesta? Mitä tapahtuu opiskelijoille, joista osan on pakko opiskella nimenomaan yliopistoissa tietyn tutkinnon, kuten opettajanpätevyyden, saavuttamiseksi? Yliopistouudistuksen kriitikot (ks. esim. Volanen 2009b: 132–133; Kaitila–Peltokoski 2011: 135–136) ovat osoittaneet huolensa siitä, että riviyliopistolaisten oma päätäntävalta kapenee, kun yliopistojen hallinnointi muuttuu tiukemmaksi ja hierarkkisemmaksi kiristyvän tulosvelvollisuuden ja kilpailun myötä (ks. myös luku 3.1). Uusimmat tutkimukset (Kohtamäki 2012; Opetus- ja kulttuuriministeriön arvio 2012: 55–57; Jauhiainen ym. 2012: 108–110) osoittavat, että yliopistolaisten päätäntävalta on yliopistolaisten itsensä mielestä kaventunut lakiuudistuksen myötä. Yliopistolaiset raportoivat siitä, kuinka yliopiston johto on alkanut pohjata päätöksiään enemmän taloudellisiin lukuihin ja opetusministeriön ehdotuksiin kuin yliopistolaisten omiin toivei-

siin. Tällä on puolestaan ollut kielteinen vaikutus yliopistolaisten, erityisesti tutkijoiden (ks. Puhakka–Rautopuro 2012: 34–35), työhyvinvointiin sekä eri yliopistolaisryhmien väliseen yhteistyöhön.

Yliopistolaisten hyvinvointia ja vaikutusmahdollisuuksia tarkastelevat tutkimukset vahvistavat sitä, mitä yliopistouudistuksen kriitikot ennustivat lakiuudistuksen valmistelu- ja toimeenpanovuosina. Kuten luvussa 3.1 toin ilmi, yliopistouudistuksen kriitikot ovat olleet hyvin pessimistisiä yliopistolaisten oikeuksien suhteen: he näkevät yliopistouudistuksen syiltään ja seurauksiltaan lukkoon lyötynä markkinaistumisen prosessina, jossa rivi yliopistolaiset tulevat tavalla tai toisella häviämään vahvoille, uusliberalistisille toimijoille, kuten ”korkeakoulupoliittiselle eliitille” (Tomperi 2009c: 156). Yhtenä syynä tälle pessimistiselle ilmapiirille voi olla se, että lakiuudistus oli kritiikin aikoihin (vuosina 2009 ja 2010) vasta aluillaan ja on sitä edelleen, eikä sen seurauksista pystytty eikä pystytty esittämään muuta kuin spekulointeja. Toisena, vahvempana syynä voi kuitenkin olla spekulointien pohjalla olevat vahvat oletukset siitä, että yliopistouudistus on ja tulee olemaan uusliberalismin konkreettinen jatke, jonkinlainen valmis kapitalistinen paketti, johon muilla kuin uusliberalismin mukaisilla toimijoilla ei ole vaikutusvaltaa.

Yliopistouudistuksen ajattelemisen valmiina uusliberalistisena ja rivi yliopistolaisten oikeuksia polkevana projektina kuitenkin sulkee helposti pois sen diskursiivisen – puhe- ja ajatusmaailman – mahdollisuuden siitä, että yliopistolaisilla voisi joissain tilanteissa olla jonkinlaista valtaa uusimuotoisten yliopistojen käytänteisiin. Ihmisten valtasuhteet eivät ole kiveen hakattuja ja ikuisia; jos näin olisi, ihmisten sosiaalinen elämä pysyisi aina samanlaisena. Diskurssintutkimuksen näkökulmasta katsottuna (ks. luku 2.2) sosiaalinen muutos on tietynlaista diskurssien – kiteytyneiden arvojen ja odotusten – kamppailua ja risteämistä keskenään, josta syntyy uusia käytänteitä. Ihmiset ovat refleksiivisiä ja ennen kaikkea näkemyksiä jakavia eli vuorovaikutuksellisia olentoja, ja täten on heillä mahdollisuus myös tehdä uusia sosiaalisia sopimuksia ja toimia toisin (esim. Blommaert 2005: 104–106; Burr 2003: 77–79). Yliopistouudistuksen kohdalla tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi yliopistolaisten alulle panemia juridisia vaatimuksia laajempiin neuvotteluihin eri yliopistolaisryhmien välillä tai yliopistolaisten etuja ajavien ammattijärjestöjen tiukempaa painostusta.

Edellisten pohdintojen valossa ei siis ole mielekästä tarkastella yliopistouudistusta vain yhdestä, uusliberalismia painottavasta näkökulmasta, jossa lakiuudistuksen syyt ja seuraukset ovat negatiivisia ja lukkoon lyötyjä. Ensinnäkin yliopistouudistus voidaan nähdä osana sosiokulttuurista muutosta, jossa yliopistot ovat saamassa rinnalleen muita yhtä oikeutettuja tiedontuottajia sekä ennen kaikkea potentiaalisia yhteistyökumppaneita – muitakin kuin yrityksiä. Toiseksi yliopistouudistus saattaa tuottaa suuriakin ongelmia (tiettyjen alojen) rivi yliopistolaisille, mutta tämä ei sulje pois sitä mahdollisuutta, etteikö asialle voitaisi tehdä jotakin – etteikö sosiaalisia rakenteita voitaisi muokata uudelleen.

Yliopistouudistuskeskusteluilla on kuitenkin tähän saakka ollut tapana painottaa jompaakumpaa, hyvää tai huonoa, puolta lakiuudistuksesta, kuten luvussa 3.1 esittelin. Tätä yksipuolisuutta on ollut havaittavissa myös akateemisessa kritiikissä (ks. esim. Tomperi 2009a; Jakonen–Tilli 2011a), jonka nimenomaan pitäisi tarkastella lakiuudistusta monipuolisesti, uudennaisia keskusteluita, toimia ja toivoa herättävästi. Lakiuudistuksen epäkohtia ja niiden herättämää tyytymättömyyttä on tietenkin tuotava ilmi, mutta missä kohtaa se alkaa kääntyä itseään vastaan? Jos oletetaan automaattisesti, että yliopistouudistus tuottaa vain pahaa tiettyjen alojen rivi yliopistolaisille eikä sille mahdeta mitään, syntyy helposti itsestään toteutuva ennustus. Samalla yliopistouudistus jähmettyy hyvä–paha-akselille, joka ei anna paljon tilaa ”mitäpä jos” -kysymyksille.

Tässä tutkimuksessa pyrin tarkastelemaan yliopistouudistuksen diskursiivista polarisoitumista yhdenlaisessa institutionaalisessa kontekstissa: Jyväskylän yliopistoyhteisössä, omassa opiskelu- ja työympäristössäni. Jyväskylän yliopistoyhteisössä annetut julkiset kannanotot lakiuudistuksesta vuosina 2009 ja 2010, uudistusprosessin tiivistähtisimpina aikoina, saivat varsin vastakkain asettelevia sävyjä, joilla on ollut varmasti omanlaiset käytännölliset seurauksensa Jyväskylän yliopistoyhteisössä. Erityisesti erilaisten yliopistolaisryhmien välinen vuorovaikutus ja täten yhteistyö on hyvinkin saattanut hankaloitua kaikilla tasoilla johtajista tutkijatohtoreihin ja opiskelijoihin. Mahdollisten seurausten pohdintoihin palaan luvussa 7 loppupäätelmien muodossa. Seuraavassa luvussa puolestaan esittelen Jyväskylän yliopistoyhteisössä annettujen kannanottojen – tutkimukseni aineiston – sosiaalista ja tekstuaalista kontekstia tarkemmin ja tuon esille tutkimukseni analyttiset lähtökohdat.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMISEN LÄHTÖKOHDAT

4.1 Aineisto ja tavoitteet

Uusi yliopistolaki herätti valmisteluvaiheessaan ja sen jälkeen kiivasta keskustelua tietyillä yhteiskunnallisilla areenoilla vuosina 2008–2010 (ks. luku 3.1). Varsinkin yliopistoyhteisöissä uuden yliopistolain valmisteleminen ja läpi meneminen saivat aikaan monenlaista, sekä virallista että epävirallista keskustelua: yliopiston sisäisen ja ulkoisen viestinnän tiedotteita, muiden tahojen järjestämiä keskustelutilaisuuksia, yksityisiä sähköposteja, kahvipöytäkeskusteluita (ks. esim. Palonen 2009; Suoranta 2009; Jakonen–Tilli 2011b). Keskusteluiden tunnelma ei aina ollut mainittavan positiivinen tai toiveikas.

Mitä tulee omaan opiskelu- ja työympäristöni eli Jyväskylän yliopistoyhteisöön, uudistuksesta ja siihen kytkeytyvistä toimijoista puhuttiin *julkisesti* varsin vaihtelevin tavoin vuosina 2009 ja 2010. Jyväskylän yliopistoyhteisön avoimissa mediateksteissä lakiuudistus ja siihen kytköksissä olevat toimijat, kuten yliopiston hallitus ja riviyliopistolaiset, saivat lähes päivittäisiä merkityksiä. Ehkä yksi selvin esimerkki tästä ”päinvastaisesta viestinnästä” ilmeni kahden yliopistoyhteisön tuottaman lehden välillä: opiskelijoille suunnatun *Jyväskylän Ylioppilaslehden* ja yliopiston tiedotuslehden *Tiedonjyvän* välillä. Juuri kyseisten lehtien suuret diskursiiviset erot herättivät kiinnostukseni yliopistouudistuksen ristiriitaista merkityksellistämistä kohtaan laajemminkin.

Jyväskylän Ylioppilaslehti on Jyväskylän yliopisto-opiskelijoiden etujärjestön, Jyväskylän Ylioppilaskunnan, julkaisema lehti. Vuoden 2012 keväästä lähtien lehden nimi lyheni virallisesti *Jylkkäriksi*, mutta tässä tutkimuksessa kutsun lehteä silloisella, pidempimuotoisella nimellä. Lehti ilmestyy noin kaksi kertaa kuukaudessa lukuun ottamatta kesäkuukausia, ja sen normaali levikki, joka painottuu Jyväskylän yliopistoalueella oleviin jakelupisteisiin, on noin 6000 kappaletta (Jylkkäriin verkkosivut 2012). Paperisen version lisäksi lehteä on julkaistu vuodesta 2004 lähtien sähköisenä näköispainoksena, joka on kaikille avoin ja ilmainen (<http://www.jylkkari.fi/nakoislehti/>). Koska lehden pääasiallisena kohde-

ryhmänä ovat Jyväskylän yliopiston opiskelijat, lehdessä keskitytään opiskelija-elämää lähellä oleviin aiheisiin, kuten toimeentuloon ja harrastuksiin, sekä Jyväskylän alueen opiskelijatapahtumiin ja opiskelijoita mahdollisesti kiinnostaviin Jyväskylän ajanviettotapahtumiin. Tyylliltään lehti on epävirallinen ja paikoin humoristisesti sävyttynyt. Lehti on kuitenkin myös kohtalaisen näkyvästi poliittis-aatteellinen, mikä ilmenee erityisesti pääkirjoitusten yhteiskunnallisena kantaottavuutena. Pääkirjoituksissa käsitellään kriittisesti esimerkiksi Jyväskylän yliopiston hallinnollisia päätöksiä ja Jyväskylän alueen asuntopoliitikkaa, ja kriittiset kannanotot kytkeytyvät useimmiten opiskelijoiden tai ylipäätään nuorten aikuisten oikeuksiin. Lehden verkkosivuilla sanotaankin, että lehti on ”opiskelijoiden äänitorvi”, jossa opiskelijaelämän lisäksi ”puututaan kulttuuriin, politiikkaan ja maailmankin tapahtumiin” (Jylkkärin verkkosivut 2012).

Siinä, missä Jyväskylän Ylioppilaslehti edustaa – ainakin omasta näkökulmastaan – Jyväskylän yliopisto-opiskelijoita ja opiskelijoita ylipäätään, *Tiedonjyvä* eli Jyväskylän yliopiston tiedotuslehti puolestaan edustaa Jyväskylän yliopistoa yhteiskunnallisena instituutiona. Kyseessä on siis sisällöllisesti ja tyyllillisesti virallinen lehti, jota julkaisee Jyväskylän yliopiston sisäisestä ja ulkoisesta viestinnästä vastaava yksikkö, viestintäpalvelut. Jyväskylän yliopiston verkkosivuilla lehteä luonnehditaan lyhyesti ”[u]utisia tieteen ja tutkimuksen huipulta” julkistavaksi lehdeksi (Tiedonjyvän verkkosivut 2012). Käytännössä tämä tarkoittaa pääosin Jyväskylän yliopiston tutkimusprojekteista, tapahtumista ja koulutuksista kertomista. Lehden kohderyhmää yliopiston verkkosivuilla ei määritellä, mutta oletusarvoisesti lehti on muiden yliopistojen tiedotuslehtien tavoin³ suunnattu vahvasti (potentiaalisille) yhteistyökumppaneille, kuten toisille tutkimus- ja oppilaitoksille sekä yksityisille tahoille. Tiedonjyvä voidaan siis laskea yhdeksi yliopiston välineeksi rakentaa myönteistä julkisuuskuvaa yliopistosta tutkimus- ja koulutusyksikkönä. Lehden jakelulevikki on hivenen Jyväskylän Ylioppilaslehden levikkiä pienempi, 5100 kappaletta, ja se ilmestyy viisi kertaa vuodessa (ennen vuotta 2010 lehti ilmestyi seitsemän kertaa vuodessa). Myös Tiedonjyvää julkaistaan paperisen version lisäksi sähköisessä, kaikille maksuttomassa muodossa (<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/12345-6789/22557>).

³ Esimerkiksi Oulun yliopiston *Aktuumi*-lehden (<http://www oulu.fi/yliopisto/aktuumi>) ja Turun yliopiston *Aurora*-lehden (<http://www utu.fi/palvelut/medialle/aurora/>) verkkosivuilla lehden lukija- ja jakelukunnaksi mainitaan alumnit eli yliopistojen kasvatit sekä määrittelemättömästi ”yhteistyökumppanit”.

Mitä tulee yliopistouudistuksen diskursiiviseen rakentumiseen Jyväskylän Ylioppilaslehdessä ja Tiedonjyvässä, kiintoisaksi aineistoksi nousevat pääkirjoitukset. Uuden yliopistolain valmistelun ja läpimenon aikoihin eli vuosina 2009 ja 2010 yliopistouudistusta käsiteltiin poikkeavin tavoin juuri lehtien pääkirjoituksissa, joskin aihetta toki käsiteltiin jonkin verran myös lehtien muissa teksteissä. Tekstilajina pääkirjoitus voidaan määritellä lehden ideologisia sitoumuksia olennaisesti suuntaavaksi ja rakentavaksi mielipidekirjoitukseksi, joka on omalta osaltaan mukana rakentamassa paitsi lehden ja sen toimittajien, myös siihen kytköksissä olevien instituutioiden ja niiden jäsenten käytänteitä (Heikkinen 1999: 223–224). Yliopistouudistuksen sekä Jyväskylän Ylioppilaslehden ja Tiedonjyvän pääkirjoitusten kohdalla tämä tarkoittaa sellaisia julkisia kannanottoja lakiuudistuksesta, jotka asettuvat heijastuspinnaksi sille, miten lehden kohdeyleisön (opiskelijoiden, yritysten jne.) kannattaisi tai pitäisi uudistuksesta ajatella.

Vuosina 2009–2010 Jyväskylän Ylioppilaslehden pääkirjoituksissa yliopistouudistuksesta esitetään teräväsävyisiä kannanottoja. Tämä on jossain määrin odotuksenmukaista, kun otetaan huomioon lehden verkkosivuillakin mainittu poliittinen ote opiskelija- ja yliopistoelämään. Pääkirjoituksista vastaa lehden päätoimittaja, joka on yleensä itsekin yliopisto-opiskelija. Tiedonjyvä-lehden pääkirjoituksissa puolestaan yliopistouudistuksesta kertomisen sävy on hienovaraisempaa, lehden formaalin linjan mukaisesti. Tiedonjyvän pääkirjoitusten laatijoita on useampi, ja kukin kirjoittaja edustaa enemmän tai vähemmän yliopiston ylempää hallintoa ja henkilökuntaa rehtorista vararehtoreihin, hallintopäälliköihin ja professoreihin.

Tutkimukseni varsinaiseksi aineistoksi valikoitui yhteensä yksitoista pääkirjoitusta vuosilta 2009 ja 2010: Jyväskylän Ylioppilaslehdessä kirjoituksia on kuusi, Tiedonjyvästä viisi. Aineiston koodauksessa on käytetty lehtien alkuperäisiä järjestys- ja vuosinumeroita (esimerkiksi *2/2009*; ks. liite). Pääkirjoituksissa käsitellään yliopistouudistusta joko niin, että uudistus itsessään on pääkirjoituksen aiheena, tai niin, että uudistusta sivutaan jonkin muun ilmiön, kuten tieteen, yhteydessä. Olennaisimpina kriteerinä pääkirjoitusten valinnassa oli se, mainitaanko siinä suoraan 'uusi yliopistolaki', 'yliopistouudistus', 'yliopistolaitoksen uudistaminen', 'varankeruu' tai muuta vastaavaa. Tämä tietenkin rajasi tutkimusaineiston ulkopuolelle sellaiset hämärärajaiset tapaukset, jotka epäsuorin kielellisin ja diskursiivisin keinoin saattavat viitata yliopistouudistukseen. Esimerkiksi

Jyväskylän Ylioppilaslehdessä on vuonna 2010 julkaistu muutamia sellaisia pääkirjoituksia, jotka käsittelevät Jyväskylän yliopiston epäeettisiksi nähtyjä tapoja tehdä opiskelijoista ilmaista työvoimaa yrityksille sekä suomalaisen yliopistokoulutuksen maksullisuuden vaaraa. Näissä kirjoituksissa ei mainita yliopistouudistusta, vaikka uudistus kytkeytyykin olennaisesti yksityiseen sektoriin ja yliopistokoulutuksen maksullisuuskeskusteluun (ks. luku 2.2), ja kirjoitukset on julkaistu uudistuksen voimaanastumisen jälkeen. Tällaiset hämärärajaisten intertekstuaalisuuksien eli viittaavuuksien pääkirjoitukset olisivat toki olleet kiintoisa tutkimuskohde (millaisilla kielellisillä keinoilla merkitykset ja tulkinnat yliopistouudistuksesta voivat syntyä), mutta tämän tutkimuksen kannalta se olisi vain lisännyt epävarmuutta siitä, milloin ja missä teksteissä lopulta puhutaan yliopistouudistuksesta vai jostain muusta.

Kaiken kaikkiaan Jyväskylän Ylioppilaslehti ja Tiedonjyvä ja täten myös niiden pääkirjoitukset, tutkimukseni aineisto, kytkeytyvät varsin erilaisiin sosiaalisiin käytänteisiin, tavoitteisiin ja ennen kaikkea erilaisiin yliopistoyhteisön jäseniin. Jyväskylän Ylioppilaslehti ”edustaa” yliopistoyhteisön opetuksen kohteita ja niin kutsuttuja noviiseja (opiskelijoita), jotka eivät pääsääntöisesti ole työsuhteessa yliopistoon vaan saavat rahoituksensa eli opintotuen valtiolta. Toisin sanoen opiskelijoiden päätäväältä yliopiston rahallisiin ja hallinnollisiin linjauksiin on potentiaalisesti kapea.⁴ Tiedonjyvä puolestaan ”edustaa” yliopiston ylintä hallinnollista tasoa, joilla on hyvinkin paljon valtaa yliopistojen nykyisiin ja tuleviin käytänteisiin ja linjauksiin. Tämän ylimmän tason toimijoilla, kuten rehtorilla, on myös paljon sananvaltaa yliopiston ulkopuolella julkisessa, tiede- ja korkeakoulu-poliittisessa päätöksenteossa.

Ylioppilaslehden ja Tiedonjyvän ”edustamien” ryhmien erilaiset sosiaaliset lähtökohdat ja valtaerot toki selittävät osittain niitä lehtien välisiä kielellisiä ja diskursiivisia eroja, joita tässä tutkimuksessa analysoidaan. Ryhmien väliset sosiaaliset erot eivät kuitenkaan ole koko totuus. Kuten luvussa 3.2 korostin, yhteiskunnalliset muutokset eivät ole palautettavissa vain tiettyjen ihmisryhmien intresseihin ja ryhmien välisiin valtasuhteisiin. On myös tarkasteltava laajempia rakenteita ja prosesseja, joiden vakiinnuttamisessa ovat mukana kaikki yhteiskunnan

⁴ On kuitenkin huomioitava, että opiskelijat eivät ole ainoa (potentiaalisen tai todellisen) kapean päätävävallan ryhmä yliopistoissa. Yhtä lailla alemman tason tutkijat ja opettajat voidaan nähdä potentiaalisena kapean päätävävallan ryhmänä, erityisesti yliopistouudistuksen jälkeen, jolloin rehtorin ja hallituksen valtaa vakiinnutettiin (ks. Yliopistolaki 2009: 14 §, 17–20 §).

jäsenet tavalla tai toisella. Itse olen kiinnostunut Jyväskylän Ylioppilaslehden ja Tiedonjyvän tuottajien sosiaalisia lähtökohtia *laajemmista* rakenteista ja muutostiloista: tiede- ja korkeakoulupolitiikan muutoksista, uusliberalismista ja jälkiteollisen yhteiskunnan muutoksista, joiden osana Suomen yliopistouudistus on (ks. luku 3.2).

Olen siis kiinnostunut niistä sosiohistoriallisista, dynaamisista ja lukkoon lyömättömistä rakenteista, jotka ylipäättään ovat mahdollistaneet yliopistouudistuksen luomisen sekä uudistuksesta syntyneiden näkemysten ja niistä käytävien keskusteluiden polarisoitumisen. Jyväskylän yliopistoyhteisön jäsenet ja heidän kannanottonsa ovat osa noita rakenteita ja muutosprosesseja, koska Jyväskylän yliopisto, niiden jäsenet ja käytänteet eivät tule tyhjästä vaan (suomalaisen) yhteiskunnan rakenteista. Yliopistouudistuksen polarisoitumisella on Jyväskylän yliopiston jäseniin kohdistuvia konkreettisia, mahdollisesti negatiivisia seurauksia, kuten työnteon ja opiskelun mielekkyyden muutoksia sekä johtotason ja työntekijätason välisen yhteistyön muutokset, ja siksi polarisoitumista on tutkittava.

Tässä tutkimuksessa pyrin pääsemään käsiksi laajempiin (makrotason) muutoksiin tutkimalla niitä kielellisiä valintoja, joilla yliopistouudistuksen polarisointia tehtiin Jyväskylän yliopistoyhteisössä vuosina 2009 ja 2010. Tätä polarisointia tapahtuu nimenomaan diskurssien tasolla, jossa yliopistouudistukselle annetaan tietynlaisia, enemmän tai vähemmän vakiintuneita eli useampien ihmisten keskuudessa hyväksyttäviä merkityksiä ja täten ”oikeutettuja” tapoja ymmärtää lakiuudistuksen syitä ja seurauksia. Kutsun näitä vakiintuneita tai vakiintumaan pyrkiviä oikeuttamisen tapoja *yliopistouudistusdiskursseiksi* (ks. luku 2.2.1). Ne toimivat eräänlaisena siltana paikallisen kontekstin (Jyväskylän yliopiston) ja laajemman yhteiskunnallisen kontekstin (Suomen valtiollisen päätöksenteon, yleisten keskusteluiden jne.) välillä, koska ne ammentavat materiaa kollektiivisesti hyväksytyistä tai kyseenalaistetuista ”totuuksista”: mitä on yliopistouudistus, mitä sen pitäisi olla ja mitä hyvää tai pahaa siitä seuraa yliopistoille ja yliopistolaisille (ks. luku 2.2.3). Tätä yhteisistä ”totuuksista” ammentamista ja niistä neuvottelemista lähdän tarkastelemaan kahden tutkimuskysymyksen avulla, joista ensimmäiseen vastaan aineistoni analyysin kautta ja toiseen analyysistä tehtävien johtopäätelmien muodossa:

- 1) Miten yliopistouudistusta rakennetaan diskursiivisesti yhtäältä *Jyväskylän Ylioppilaslehden*, toisaalta *Tiedonjyvän* pääkirjoituksissa vuosina 2009 ja 2010, yliopistouudistuksen aktiivisimpina vuosina?
- 2) Miten lehtien yliopistouudistuskurssit kytkeytyvät Jyväskylän yliopiston ulkopuolella käytyihin kiistoihin lakiuudistuksesta sen valmistelu- ja toimeenpanovuosina? Mitä diskurssien ja kiistojen väliset kytkökset mahdollisesti kertovat yliopistoihin kohdistuvista käsityksistä ja odotuksista ja minkälaisia seurauksia noilla käsityksillä ja odotuksilla voi olla yliopistoille ja yliopistolaisille?

4.2 Metodit

Tutkimukseni tarkoituksena on tarkastella yliopistouudistuksen kielellistä rakentumista Jyväskylän yliopistoyhteisön tuottamissa mediateksteissä, *Jyväskylän Ylioppilaslehden* ja *Tiedonjyvän* pääkirjoituksissa, koska kyseisissä teksteissä yliopistouudistuksen luonteesta ja samalla yliopistolaisten asemasta neuvotellaan diskursiivisesti lähes päinvastaisin tavoin. Analysoin pääkirjoitusten sanastoa, minkä apuvälineenä käytän M.A.K. Hallidayn (1985, 1994) *systemis-funktionaalista kieliteoriaa*. Kyseisen teorian lähtökohtana on kielenkäytön ja ihmisten sosiaalinen toiminnan yhteen nivoutuminen. Kieli nähdään sosiaalisena resurssina, merkityspotentiaalina, jolla luodaan merkityksiä maailmasta ja sosiaalisista suhteista dynaamisesti ja joustavasti. Teorian tavoitteena on kielellisten valintojen eli merkitysten todentumien kuvaaminen, erittelemine ja selittäminen. (Halliday 1985: xiii–xiv; ks. myös Luukka 2002: 98–100, Eggins–Martin 1997: 238–242.)

Kaikkine käsitteineen, tasoineen ja tavoitteineen Hallidayn alullepanema ja muiden tutkijoiden (esim. Eggins 1994; Hasan–Williams 1996) eteenpäin kehittelemä systemis-funktionaalinen kieliteoria on laaja ja moniulotteinen. Teoriaa on kehitetty ja vakiinnutettu erityisesti tekstien ja diskurssien tutkimiseen (ks. esim. Fairclough 1992; Eggins–Martin 1997; Heikkinen ym. 2002). Tällöin huomio kohdistuu tekstien pinnalla nähtäviin kielellisiin valintoihin, merkitysten todentumiin, joilla on omat tehtävänsä ihmisten sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja

elämässä ylipäätään. Kielelliset valinnat voidaan jakaa kahteen abstraktiin yläkategoriaan sen mukaisesti, minkä sosiaalisen tehtävän – funktion – ne täyttävät ihmisten kanssakäymisessä: maailman eli ilmiöiden ja ihmisten kuvaamisen ja ymmärtämisen vai sosiaalisten suhteiden, statuksen ja identiteettien luomisen. Edellistä maailmaa rakentavaa funktiota kutsutaan *ideationaaliseksi*, jälkimmäistä sosiaalisia positioita rakentavaa funktiota puolestaan *interpersoonalliseksi*. Kolmantena funktiona ovat kielen rakenteet itsessään eli ne materiaaliset kieliresurssit (kirjaimet, sanat, lauseet), joiden kautta edelliset funktiot voivat ylipäätään toteutua; puhutaan *tekstuaalisesta* funktiosta.

Konkreettisten kielen rakenteiden tasolla kieliteorian kolme funktiota ovat paikallistettavissa tietynlaisiin kielellisiin valintoihin (todentumiin). Ideationaalisen funktion ”mukaisia” valintoja ovat muun muassa erilaiset tavat nimetä ilmiötä ja ihmisiä. Interpersoonallisen funktion resursseja ovat puolestaan kuulijan/lukijan puhuttelutavat, tunteita herättävät ilmaisut ja muut puhujan/kirjoittajan tavat luoda tietynlaista roolia itselleen ja muille. Tekstuaalinen funktio sen sijaan realisoituu erilaisia lause- ja virkerakenteina, tekstin ”muotona” eli tekstilajina jne. (Halliday 1994: xiii–xiv; ks. myös Luukka 2002: 101–103.)

Oleennaista kolmessa funktiossa on se, että ne kulkevat käsi kädessä, toisiinsa limittyen ja toisiaan täydentäen (Halliday 1994: 29–30). Esimerkiksi ilmaus *yliopiston hallituksen metkut* sekä rakentaa kuvaa yliopistomaailmasta, tarkemmin ottaen yliopiston hallinnosta (ideationaalinen funktio) että luo puhujan/kirjoittajan sosiaalista asemaa ja suhtautumista kyseistä ilmiötä kohtaan (interpersoonallinen metafunktio). Ensinnäkin ilmauksen *metkut*-sanavalinta (vrt. *teot, toiminta*) luo yliopiston hallituksesta epäluotettavaa ja ilkeääkin kuvaa. Toiseksi *metkut*-substantiivi on kohtuullisen puhekielinen ilmaus, mikä positioi ilmauksen esittäjää ja esittämiskontekstia epävirallisempaan suuntaan. Kolmanneksi, koko ilmauksen mahdollistavat kielen materiaaliset resurssit eli kirjaimet, sanat ja lauserakenteet (tekstuaalinen funktio). Kielellisten valintojen jakoa kolmeen funktioryhmään voidaan siis pitää näennäisenä, mutta tarpeellisenä. Rajanteko mahdollistaa kielenkäytön erilaisten funktioiden erittelevämmän tarkastelun. Lisäksi rajanteko mahdollistaa analyysin teon ylipäätään: kaikkia merkityksellistämisen resursseja ei voida analysoida kerralla. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että saisi sivuuttaa muiden tasojen – funktioiden – läsnäoloa ja vaikutusvaltaa merkitysten moninaisessa rakentumisessa (esim. Widdowson 2000: 15–16).

Koska tutkimuksessani olen kiinnostunut siitä, kuinka yliopistouudistusta ja siihen kytkeytyviä ihmisryhmiä kielellisesti kuvataan tietynlaisiksi, analyysini hyödyntää systeemis-funktionaalista kieliteoriasta erityisesti ideationaalisen funktion käsitettä. Toisin sanoen keskityn kielen ominaisuuteen kuvata, kategorisoida ja jäsentää maailmaa, sen ilmiöitä (yliopistouudistusta) ja ihmisryhmiä (opiskelijoita, tutkijoita jne.); en esimerkiksi ole kiinnostunut siitä, miten pääkirjoitusten laatijat luovat sosiaalista arvoasemaansa interpersonaallisten kielivalintojen mukaisesti. Tarkastelen erilaisia nimeämisen tapoja, kuten substantiiveja, sekä ilmiöiden identifioimisen ja kuvaamisen tapoja, kuten adjektiiveja. Koska ideationaalinen funktio – yksi merkityksellistämisen osa-alue – kuitenkin sekoittuu myös muihin funktioihin, kuten edellä kävi ilmi, otan analyysissä tarpeen tullen (ja väistämättäkin) huomioon elementtejä myös muista funktioista. Saatan esimerkiksi paikoin tarkastella sitä, kuinka varmana eli luonnollisena jokin asiantila esitetään, mikä on osa interpersoonallista funktiota, tai saatan eritellä sitä, kuinka usein ja missä päin tekstiä jokin asia tai ihmisryhmä mainitaan (eli kuinka näkyvä se on), mikä puolestaan on osa tekstuaalista funktiota. Nämä ”päätieltä poikkeamiset” ovat kuitenkin alisteisia eli vain täydentäviä elementtejä ideationaalisen funktion mukaisten kielivalintojen analyysille.

Toisin sanoen selvittääkseni, minkälaisia yliopistouudistusdiskursseja aineistossani rakentuu, keskityn nimenomaan erilaisiin ideationaalisen funktion mukaisiin tapoihin nimetä ja kuvailla yliopistouudistusta. Huomionarvoista on se, että aineistossani yliopistouudistus ei saa varsinaisen vaihtelevia tai huomiota herättäviä nimeämisen tapoja muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Yleensä pääkirjoituksissa puhutaan ”vain” *yliopistouudistuksesta, lakiuudistuksesta, uudesta yliopistolaista, uusimuotoisesta yliopistosta*. Toki nämäkin nimeämisen tavat otetaan huomioon omissa tekstikonteksteissaan, mutta koska aineistossani on paljon erilaisia kuvailemisen tapoja, analyysini keskittyy erityisesti niihin. Millaisia adjektiiveja ja muunlaisia määritteitä yliopistouudistuksen yhteydessä esiintyy? Mihin muihin ilmiöihin tai tapahtumiin uudistus rinnastetaan (*kehitykseen, demokratiavajeeseen* jne.), miten näitä ilmiöitä nimetään ja kuvaillaan?

Yllä oleva kuvaus tutkimuksen analyysi on siis yhdenlainen tapa tehdä diskurssintutkimuksen konkreettista analyysia, jota myös diskurssianalyysiksi kutsutaan (ks. esim. Matheson 2008). On hyvä muistaa, että diskurssianalyysi metodina on riippuvainen tutkijan motiiveista ja ennen kaikkea hänen tekemistään

tulkinnosta. Toisin sanoen diskurssianalyysi on tutkijan oma analyttinen väline, joka luodaan aina tutkimustavoitteiden ja aineiston välisen keskustelun pohjalta (ks. luku 2.2.1). Täten myös diskurssit, joita tässä tutkimuksessa kutsutaan yliopistouudistusdiskursseiksi, pitävät aina sisällään enemmän tai vähemmän erilaisia tutkimusyksiköitä ja painopisteitä kussakin tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa olen nostanut esille yhteensä kuusi erilaista yliopistouudistusdiskurssia, mikä tekee kolme diskurssia sekä Ylioppilaslehdelle että Tiedonjyvälle. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö lehdistä olisi löydettävissä useampiakin, kenties toisenlaisia yliopistouudistusdiskursseja. Esimerkiksi toinen tutkija saattaisi olla kiinnostunut Tiedonjyvää läpäisevästä tehokkuuden ja rationaalisuuden ilmapiiristä eli tehokkuusdiskurssista, mutta itse näen, että se on enemmänkin lehdelle tyypillinen tapa puhua kaikenlaisista yliopistollisista asioista, ei pelkästään yliopistouudistuksesta, jonka kielellistämistä juuri minä olen kiinnostunut. Niinpä ne kuusi diskurssia, jotka rakensin ”olemassa olevaksi” oman analyysini kautta, ovat minun tutkimusintressieni – tulkintakehikkojeni – mukaisia.

Mitä ylipäätään tulee (yliopistouudistus)diskursseihin, on aiheellista huomauttaa, ettei raja kunkin diskurssin välillä ole kiveen hakattu. Diskurssit lainaavat elementtejä toisiltaan ja täten limittyvät keskenään, koska merkitykset syntyvät aina suhteessa toisiinsa (esim. Widdowson 2000: 15). Esimerkiksi Ylioppilaslehden analyysissä puhun erikseen *uhka*diskurssista ja *huijaus*diskurssista, vaikka kyllähän se, että jossakin asiassa jotakuta on huijattu, voidaan hyvinkin tulkita uhkana. Olennainen ero näiden diskurssien välillä on se, että uhkadiskurssissa yliopistouudistuksen syyt ja seuraukset sekä toimijat ovat epäselviä, kun taas huijausdiskurssissa ne ovat kirkkaasti selvillä. Erosta huolimatta nämä kaksi diskurssia tukevat toisiaan ja luovat yhdessä eräänlaista negatiivisuuden ilmapiiriä yliopistouudistuksen ympärille. Niiden konkreettinen analysoiminen *samaan aikaan* olisi kuitenkin vaikeaa, ellei mahdotonta (sama kuin yrittäisi seurata kahden uivan kalan liikesarjoja täsmälleen samaan aikaan), joten käytännön syistä diskursseja on käsiteltävä toisistaan erillään. Se ei silti estä näkemästä diskursseja eräänlaisena jatkumona, jossa kukin diskurssi kytkeytyy toisiinsa erinäisin tavoin.

5 JYVÄSKYLÄN YLIOPPILASLEHTI

5.1 Huomioita

Jyväskylän yliopisto-opiskelijoille suunnattua *Jyväskylän Ylioppilaslehteä* voidaan lyhyesti luonnehtia kanta-aottavaksi vapaa-ajan lehdeksi (ks. luku 4.1). Kanta-aottavuus ilmenee myös aineistoni kuudessa pääkirjoituksessa uuden yliopistolain aktiivisena käsittelynä ja kriittisinä kannanottoina. Se näkyy muun muassa kirjoitusten otsikoinnissa: *Voimistuva rehtori vie valtaa opiskelijoilta* (2/2009), *Yliopistolaki tulee palauttaa valmisteluun* (3/2009), *Mitään ei ole päätetty, siksi pitää huolestua* (7/2009), *Huhut syövät tiedeyhteisöä* (1/2010). Yliopistouudistusta käsitellään Ylioppilaslehdessä erityisen kanta-aottavasti vuoden 2009 alkupuolen pääkirjoituksissa (2/2009 ja 3/2009) eli samoihin aikoihin, kun keskustelu lakiuudistuksesta kävi kenties kuumimmillaan (ks. luku 3.1). Tarkentavana huomiona sanottakoon, että toinen alkuvuoden pääkirjoituksista *Yliopistolaki tulee palauttaa valmisteluun* (3/2009), on seitsemän ylioppilaslehden päätoimittajien yhteistyönä kirjoittama adressinkaltainen mielenilmaus, jossa vaaditaan yliopistolain uutta valmistelu- ja lausuntokierrosta.

Yleisesti ottaen Jyväskylän Ylioppilaslehden pääkirjoituksissa uusi yliopistolaki saa enemmän huomiota vuonna 2009 kuin vuonna 2010, jolloin uusi yliopistolaki pantiin käytäntöön. Aineistossani viisi vuoden 2009 Ylioppilaslehden pääkirjoitusta käsittelee enemmän tai vähemmän yliopistouudistusta, kun taas vuonna 2010 ainoastaan yksi pääkirjoitus (1/2010) ottaa suorasti kantaa uudistukseen. Muissa eli aineistoni ulkopuolisissa vuoden 2010 pääkirjoituksissa opiskelemista ja koulutuspolitiikkaa käsitellään lähinnä yleisemmällä tasolla, kuten opiskelemisen ja muun elämän yhteensovittamisen ongelmaa (8/2010, 10/2010, 15/2010) ja yliopistokoulutuksen laatua (5/2010, 13/2010) ilman suoraa mainintaa uudesta yliopistolaista. Tämä ei tietenkään tarkoita, etteikö niin sanottuja tulkinallisia, intertekstuaalisia kytköksiä yliopistouudistukseen olisi muissakin kirjoituksissa (ks. luku 4.2).

Valitsemassani Ylioppilaslehden pääkirjoituksessa siis puhutaan ja neuvotellaan yliopistouudistuksesta eli pyritään merkityksellistämään sitä tietynlai-

seksi. Pääkirjoituksista on löydettävissä kolme yliopistouudistusdiskurssia, joista kukin sanaston ja lauserakenteiden avulla eli idetionaalisen metafunktion mukaisesti rakentaa uudistusta olemassa olevaksi omalla tavallaan: *uhkadiskurssi*, *huijausdiskurssi* ja *eettisyysdiskurssi*. Mitä tulee kirjoitusten sanastollis-rakenteellisiin valintoihin, voidaan lyhyesti todeta, että yliopistouudistusta ei pyritä nimeämään erityisen vaihtelevin tai huomiota herättävin tavoin, mutta sitä kuvaillaan varsin rikkaasti ja siihen linkitetään moninaisia ilmiöitä, tapahtumasarjoja ja ihmisryhmiä. Juuri nämä rikkaat ja hivenen toisistaan eroavat kuvailemisen tavat ovat perustana kolmelle edellä mainitulle diskurssille; olen aineistoesimerkeistä lihavoinut niitä kuvailemisen kohtia, jotka erityisesti ovat mukana rakentamassa kulloinkin kyseessä olevaa diskurssia.

5.2 Uhkadiskurssi

Yksi tapa, jolla Jyväskylän Ylioppilaslehden pääkirjoituksissa kielellisesti luodaan ilmiötä ”yliopistouudistus”, kietoutuu vaaran ja huolen merkityksiin. *Uhkadiskurssissa* yliopistouudistuksesta rakennetaan yliopistoyhteisön ydintoimintaa uhkaavaa, seurauksiltaan epäselvää ilmiötä, joista yliopistolaisten tulisi huolestua. Se, voisiko yliopistouudistus tuoda (myös) jotain hyvää yliopistoille, ei uhkadiskurssissa merkityksellisty olemassa olevaksi vaihtoehdoksi. Kahdessa alla olevassa esimerkissä yliopistouudistuksen uhkaa luodaan vahvasti läsnä olevaksi:

(1) **Jos pahin käy toteen**, esimerkiksi tutkijoiden mahdollisuudet päättää itse tieteellisen työnsä sisällöstä heikentyvät. **Uuden lain myötä vaarassa ovat yliopistolaitoksen tärkeimmät arvot**: vapaa ja kriittinen opetus ja tutkimus. (3/2009)

(2) Mitään ei ole päätetty, siksi **pitää huolestua** (7/2009)

Ensimmäinen esimerkki maalaa lakiuudistuksesta yliopistojen ”ytimen” potentiaalista murentajaa. Esimerkissä uudistuksen kohteeksi asetetaan *yliopiston tärkeimmät arvot*: ei (vain) olennaiset periaatteet vaan superlatiivilla korostetusti kaikista olennaisimmat. Näiden ydinperiaatteiden vaarantuminen esitetään kyseenalaistamattomalla väitelauseella (*vaarassa ovat*) ilman epävarmuutta ilmaisevia sanavalintoja. Tämä ei jätä tilaa sille mahdollisuudelle, että lakiuudistus voisi myös olla huonontamatta yliopistojen ydinperiaatteita, niiden ylläpitämisestä tai parantami-

sesta puhumattakaan. Sen sijaan esimerkin ensimmäisessä virkkeessä on mahdollisuutta ilmaiseva konjuktiolause *Jos pahin käy toteen*, jossa ei suoraan väitetä, että kaikista ikävimmät seuraukset – tutkijoiden kaventuneet oikeudet – väistämättä kävisivät toteen. Tämä lievennys ei kuitenkaan poista sitä tulkintaa, että jotakin muuta ikävää voi hyvinkin tapahtua. Lauseessa nimittäin superlatiivimuotoinen *pahin* jättää tulkinnanvaraa sille, että on olemassa myös jotakin vähemmän pahaa, jota yliopistouudistus voi tuoda. Mikäli kaikista ikävin vaihtoehto (tutkijoiden oikeuksien heikentyminen) ei toteudu, jotakin muuta (vähemmän) pahaa voi hyvin todennäköisesti toteutua.

Esimerkki 2 on kokonaisuudessaan pääkirjoituksen 7/2009 otsikko, jossa viitataan yliopistouudistusta eteenpäin vievään, ”epäilyttävän” vaihkeeseen päätöksentekoon Jyväskylän yliopistolla (ks. huijausdiskurssi; luku 5.3). Esimerkissä velvoitetaan huolestumaan lakiuudistuksesta käskylauseen avulla (*pitää huolestua*); asia on sen verran vakava, ettei huolestumiseen vain kehoteta tai pyydetä (esim. **kannattaa huolestua*). Huolestumiseen käskemistä perustellaan sillä, että yliopistouudistus on keskeneräisessä ja epävarmassa tilassa: *Mitään ei ole päätetty*. Lauseessa korostetaan *mitään*-pronomiinilla sitä, että asiat todellakin ovat vielä yliopiston hallinnollisella tasolla ”levällään” syystä tai toisesta. Täten ei voida tietää, toteutuvatko – uhkadiskurssille ominaisesti – pahimmat odotukset. Huomionarvoista on se, että koko huolestumiseen ja pelkoon velvoittava virke on laitettu pääkirjoituksen otsikoksi, joka on merkitysten rakentumisen kannalta korostetusti näkyvillä ja täten luo uhan tunnelmasta entistä vahvemman pääkirjoituksessa.

Alla olevassa esimerkissä uhkakuvien yliopistouudistuksesta luodaan metaforien voimin:

(3) **Yliopistouudistus on näyttänyt kyntensä**, alempaan korkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta on karsittu. **Maksullisten tutkintojen** – jos ei nyt ensimmäisen, niin sitten toisen tai kolmannen – **mörkö vieraillee hallan jälkiä jättäen korkeakoulujen muumitalon pihalla**. (11/2009)

Esimerkin 3 alussa yliopistouudistus saa metaforan kautta hyökkääjän roolin. Metaforalla *näyttää kyntensä* lakiuudistuksen esitetään tuovan aggressiivisesti julki vaarallisuutensa, ikään kuin todellisen luontonsa, ja tällä itsensä paljastamisella ikäviä seurauksia opiskelijoiden keskuudessa (*koulutusta on karsittu*). Esimerkin toinen metafora jatkaa yliopistouudistuksen uhkakuvien luomista opiskelijoiden

kohdalla, tällä kertaa yliopisto-opintojen maksullisuuden muodossa. Metafora on edellistä humoristisempi, mutta se ei luo yliopistouudistuksesta yhtään sen turvalisempaa tai mukavampaa. Metaforalla viitataan tunnettuun lasten (sarjakuvakirja- ja animaatiisarjaan, joka pohjautuu kuvitteelliseen muumi-olentojen maailmaan⁵. Muumien maailman yhtenä hahmona on pelätty ja salaperäinen talviolento, mörkö, joka herättää pelkoa vierailemalla muiden hahmojen kodin lähettyvillä ja tuomalla mukanaan talven kylmyyden ja pimeyden. Juuri tätä uhkaavuutta (ja samalla toki humoristisuuttakin) esimerkin 2 metaforalla rakennetaan, kun *maksullisten tutkintojen uhka liitetään mörköön, joka vierailee hallan jälkiä jättäen korkeakoulujen muumitalon pihalla*. Salaperäinen ja hyytävä voima (*mörkö*), yliopistouudistuksen tuoma maksullisten korkeakoulujen uhka, on liikuskelemassa yliopistoilla, mutta kukaan ei tiedä mitään sen motiiveista tai suunnitelmista. Kaikki voivat nähdä sen jättämät häilyväiset *hallan jäljet* mutta eivät mitään konkreettisia todisteita, joihin tarttua ja vedota.

Juuri esimerkin 3 mörkö-metaforassa tiivistyy uhkadiskurssin ydin: jotakin pahaa tulee tapahtumaan tai on jo tapahtumassa, mutta yliopistolaiset eivät välttämättä pysty tarkkailemaan sen etenemistä eivätkä täten vaikuttamaan siihen. Uhkadiskurssissa yliopistouudistus rakentuu siis hämäräksi tapahtumien sarjaksi, jota ei voida kunnolla tarkkailla eikä oikein säädelläkään:

(4) Vuosi sitten silloinen päätoimittaja Jonna Rusanen kirjoitti avoimen keskustelun olevan yliopistolla illuusio. Aktiivinen tiedottaminen jo tehdyistä allianssi-päätöksistä ei Rusanen mukaan ollut avointa keskustelua, vaikka niin haluttiinkin väittää.

Asioiden olisi mukava todeta sittemmin parantuneen. Vaan ei – **meno on muuttunut uudistuvan yliopistolain, päivitettävien johtosääntöjen ja muun muassa naistutkimuksen leikkausten osalta entistä hullummaksi.** (7/2009)

(5) Yliopistouudistus on näyttänyt kyntensä, alempaan korkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta on karsittu.

-- **On vielä hankala sanoa, minne ollaan menossa, mutta sinne ollaan menossa lujaa.** (11/2009)

Esimerkin 4 ensimmäisessä kappaleessa luodaan kuvaa siitä, että asiat (Jyväskylän yliopistolla eivät ole olleet hyvin aikaisemmin. Rehellinen viestintä (*avoim keskustelu*) rinnastetaan *illuusioon*, joka sanavalintana vie pohjan koko yliopiston rehellisen viestinnältä: vuorovaikutus ei ole huonoa vaan sitä ei ole olemassa juuri ollenkaan (ks. myös eettisyysdiskurssi; luku 5.4). Esimerkin toisessa kappaleessa

⁵ Muumien maailma perustuu kirjailija Tove Janssonin romaaneihin ja sarjakuvakirjoihin (ks. esim. *www.moomin.fi*).

tämä rehellisen vuorovaikutuksen ”olemassa olemattomuuden” esitetään kääntyneen vielä huonompaan suuntaan yliopistouudistuksen keskellä. Kappaleen ensimmäisessä lauseessa esitetään ironinen toive siitä, että nykyisin yliopistojen sisäinen viestintä olisi kohentunut. Tämä toive kuitenkin lytätään seuraavan virkkeen aloittavalla vahvalla kieltolauseella [*v]aan ei*, jonka perään on merkitty ajatusviiva lukijaa pysähdyttävästi ja ikävää sanomaa korostavasti. Ajatusviivan jälkeen muuttuvan yliopiston toiminta nimetään *menoksi*, jolla tässä kontekstissa viitataan enemmänkin johonkin sekavahkon nopeatempoiseen hyörinään kuin harkittuun toimintaan (ks. NS s.v. *meno*). Tämän sekavahkon toiminnan sanotaan muuttuneen *entistä hullummaksi* yliopistouudistuksen vuoksi (*uudistuvan yliopistolain [ja] päivitettävien johtosääntöjen -- osalta*). Sanavalinta *hullu* rakentaa yliopistouudistuksen hallitsemattomuutta, ei-rationaalista luonnetta, josta ei voi välttämättä ottaa selvää systemaattisellakaan päättelyllä. Määrite *entistä* ja komparatiivinen eli lisääntyvää määrää tai intensiteettiä ilmaiseva adverbiaali *hullummaksi* yhdessä korostavat ilmiön todellakin huonontuneen aikaisemmasta, ikään kuin muuttuneen kaaoksenomaiseksi. Mitään epävarmuuttakaan tämän kaaoksenomaisuuden (olemassaolon) suhteen ei ole, koska esimerkissä asia esitetään varmana faktana suoran väitöslauseen muodossa.

Esimerkissä 5 puolestaan yliopistouudistuksen uhkaavuus ilmenee enemmänkin nopeana etenemisvauhtina kuin ei-rationaalisuutena. Esimerkissä todetaan, että [*o]n vielä hankala sanoa, minne ollaan menossa*. Ensinnäkin se, että jostakin ilmiöstä voidaan *sanoa* jotain, tarkoittaa sitä, että ilmiöstä voidaan rakentaa jonkinlainen kuva siitä ja kertoa tuosta kuvasta ääneen. Tällöin ilmiötä todellakin on mahdollista tarkkailla ja havaintojen pohjalta voidaan tehdä johtopäätelmiä. Toiseksi virkkeessä todetaan, että ilmiöstä on *vielä* vaikea todeta mitään: adverbillä *vielä* viitataan siihen, että uudistusta voidaan kenties myöhemmin eritellä tarkemmin. Kuitenkin esimerkissä yliopiston nykyhetki merkityksellistyy epäselväksi ja lähes mahdottomaksi havainnoida, koska muutos tapahtuu liian vauhdikkaasti: *sinne [tuntemattomaan tilanteeseen] ollaan menossa **lujaa***. Toisin sanoen esimerkissä uudistusta kielellistetään nykyhetkessä hallitsemattomaksi, ennustamattomaksi ja tätä kautta huolestuttavaksi. Lisäksi, kuten edellisessä esimerkissä 4, myös esimerkissä 5 asia esitetään väitöslauseen avulla ehdottoman totena ilman epävarmuustekijöitä tai mahdollisuutta muunlaiseen (esimerkiksi positiiviseen) muutokseen.

Yksi mielenkiintoinen keino rakentaa yliopistouudistuksesta enemmän tai vähemmän pitelemätöntä uhkaa kertomuksen voimin ilmenee lehden 1/2010 pääkirjoituksessa (*Huhut syövät tiedeyhteisöä*), joka on kirjoitettu aika lailla heti uuden yliopistolain käytäntöön panemisen jälkeen (18. tammikuuta 2010). Kyseisessä pääkirjoituksessa kuvaillaan Jyväskylän yliopiston ”riviyliopistolaisten” ja hallinnon välisen viestinnän ongelmia uudistuksen keskellä. Pääkirjoitus alkaa tarinalla:

(6) Tiedättehän, kuinka huhu liikkuu yliopistolla? Laitoksen johtoryhmän kokouksessa amanuenssilta lipsahtaa, että yliopiston johdon kanssa on keskusteltu asiasta ”Y”. ”Y” voi merkitä suuriakin muutoksia henkilökunnalle ja opiskelijoille, mutta kukaan ei toistaiseksi tiedä, mitä ”Y” tulee pitämään sisällään.

”Y:stä ei pidä olla huolissaan”, lupaa laitoksen johtaja, vaikka pyyhkii otsaltaan hikiyhymää itsekin.

”Y:stä” kerrotaan eteenpäin. Siitä tulee ”YX”, joka mahdollisesti vaarantaa paitsi opiskeluviihtyvyyden, myös tieteen riippumattomuuden. Yliopiston johdolta toivotaan kommenttia, mutta nämä vetoavat asian käsittelyn olevan kesken. Henkilöstö ja opiskelijat alkavat epäillä, että johdolla on jotain salattavaa.

”Ettei olisi peräti niin, että YX ja Z!” (1/2010)

Kyseisessä tarinassa kerrotaan salaperäisestä uutisesta, joka monien vaiheiden ja kasvavan kuulijajoukon kautta – niin sanotun lumipalloejektin mukaisesti – saa yliopistoyhteisössä entistä uhkaavampia sävyjä. Lopulta huhu saa yhteisön eli henkilökunnan ja opiskelijat pelkäämään pahinta (*”Ettei peräti niin, että YX ja Z!”*). Huomionarvoista tarinassa on se, että yliopistouudistusta ei tässä vaiheessa mainita lainkaan. Tarinan jälkeen pääkirjoituksessa siirrytään yleisemmälle tasolle, huhun paisumisen syihin:

(7) **Tiedeyhteisö on kuin pikkukylä: juurut paisuvat pullataikinan tavoin.** Joskus mukana on hitunen pahansuopuutta. Yliopiston johdon odotetaan kieroilevan silloinkin, kun sillä on puhtaat jauhot pussissa.

Soppansa hallinto on kuitenkin keittänyt itse: tässäkin lehdessä on peräti kaksi sellaista juttua, joihin pyydettyjä tietoja [yliopiston budjetista ja työntekijöiden palkoista] ei ole mitään syytä salata. Ja silti ne salattiin. (1/2010)

Syitä aikaisemman tarinan huhun paisumiselle esitetään kaksi: yliopistoyhteisön ”perimmäinen” luonne (*Tiedeyhteisö on kuin pikkukylä*) eli sisäänpäin kääntyneisyys sekä yliopiston hallinnon toiminnan (*Soppansa hallinto on kuitenkin keittänyt itse*), tässä tilanteessa tiedottamisen vajavaisuus (*silti ne [tiedot] salattiin*). Jälkimmäistä syytä kuitenkin painotetaan pääkirjoituksessa enemmän. Ensinnäkin hallinnon toiminnasta kertominen on erotettu omaksi kappaleekseen. Toiseksi kappaleen ensimmäisessä lauseessa painotetaan partikkelin *kuitenkin* avulla sitä,

että yliopistolla tapahtuvat ikävät asiat ovat palautettavissa hallinnon toimintaan. Kolmanneksi kyseisestä hallinnon toimintaa ilmaistaan metaforisella lauseella 'keittää soppaa', jolla luodaan kuvaa itse aiheutetusta ongelmien kerryttämisestä eli niiden "hämmentämisestä" ja tihentämisestä (ks. myös NS s.v. *soppa*). (Ks. huijausdiskurssi; luku 2.2.) Jälleen kerran on huomionarvoista on kuitenkin yliopistouudistuksen "puuttuminen" esimerkistä. Pääkirjoituksen loppupuolella paljastetaan perimmäinen syy koko tapahtumavyöhydille eli huhun tihentymiselle ja hallinnon epäilyttävälle toiminnalle:

(8) **Uuden lain myötä yliopiston täytyy kertoa entistä vähemmän:** kyseenalainen etuoikeus organisaatiolle, joka saa vuosittain yli sadalla miljoonalla eurolla veroeuroja.

Vielä suuremmalla syyllä **hallinnon tulisi kuitenkin irrotella kielenkannattimiaan omaksi edukseen.** Se, että sanasta "keskustella" on tullut synonyymi sille, että jotain puukotetaan kohta selkään, ei ole terveen yliopistoyhteisön merkki.

Tilanne on kenties vielä "Y", mutta pian asiat voivat olla niinkin huonosti kuin "YX" ja "Z". (1/2010)

Olenneista esimerkissä 8 on lauseke [*u*]uden lain myötä, jolla ilmennetään jotakin syytä tai tapahtuma(sarjan)n edistäjää. Lauseke ikään kuin palauttaa esimerkkin 6 kielellistämän huhujen tihentymisen ja esimerkkin 7 kielellistämän hallinnon epäeettisen toiminnan yliopistouudistukseen: juuri yliopistolaki mahdollistaa riittämättömän sisäisen viestinnän (*yliopiston täytyy kertoa entistä vähemmän*). Vaikka esimerkissä 7 yliopiston hallinnosta tehdäänkin syyllistä huhujen ja epäluottamuksen holtittomaan leviämiseen uusimuotoisessa yliopistossa (*Soppansa hallinto on -- keittänyt itse*), hallinto ei enää esimerkissä 8 rakennu pääsylliseksi, vaan hallinnon toimintaa palautetaan vahvasti uuteen yliopistolakiin, uusiin hallinnollisiin puitteisiin. Toisin sanoen esimerkissä 8 hallinnon epäilyttävää toimintaa ei kielellistetä niinkään (hallinnon omaksi) syyksi vaan (yliopistouudistuksen) seuraukseksi. Täten hallinto ei myöskään saa tilanteen täydellisen säätelijän, hallitsijan, roolia. Esimerkin lopussa hallinnolle esitetäänkin käskynomainen neuvo, minkä asettaa hallinnon opastettavan rooliin: *hallinnon tulisi -- irrotella kielenkannattimiaan omaksi edukseen*. Neuvolla rakennetaan kuvaa siitä, ettei hallintokaan, yliopistolain käytäntöön panija, ei ole toiminut järkevästi edes oman asemansa kannalta (*omaksi edukseen*) eikä täten ole ajan tasalla siitä, mitä kaikkea uusi laki voi yliopistossa saada aikaan.

Koska yliopistouudistus on esimerkkin 8 mukaan varsin hallitsematon, esimerkkin lopussa esitetään varoitus tulevista uhkista: *pian asiat voivat olla niinkin*

huonosti kuin "YX" ja "Z". Isoilla kirjaimilla ja lainausmerkeillä rakennetaan kuvaa nimettömistä uhkista eli siitä, etteivät yliopistolaiset voi tietää niiden sisältöjä eivätkä täten niiden mahdollisia seurauksiakaan (ks. myös esimerkki 6). Kun tähän yhdistetään hallinnon osittainen kädettömyys asioiden hoitamisessa, uhkakuvat yliopistouudistuksen ympärillä vain kasvavat. Toisin sanoen pääkirjoituksessa 1/2010, josta esimerkit 6, 7 ja 8 on poimittu, uusimuotoisten yliopistojen tilanteesta ollaan rakentamassa hallitsematonta, yliopistoyhteisöä sisäisesti nakertavaa tilannetta, jonka jälkiseurauksia eivät pysty välttämättä ennustamaan ja selvittämään nekään, jotka ovat vastuussa lain käytäntöön panemisesta.

Uhkadiskurssissa siis yliopistouudistuksesta rakennetaan epämääräistä ja uhkaavaa prosessia (*vierailee hallan jälkiä jättäen*), joka pelkällä olemassaolollaan koettelee yliopistojen ydinperiaatteita (*vaarassa ovat yliopistolaitoksen tärkeimmät arvot*). Uudistusprosessi on enemmän tai vähemmän hallitsematon (*meno on muuttunut -- entistä hullummaksi; ollaan menossa lujaa*), eikä siihen ole täyttä valtaa edes sen käytännön toteuttajalla eli yliopistojen hallinnolla (*pian asiat voivat olla niinkin huonosti kuin "YX ja Z"*).

5.3 Huijausdiskurssi

Kuten edellä kävi ilmi, silloin kun yliopistouudistusta rakennetaan uhkadiskurssin mukaisesti, uudistus näyttäytyy enemmän tai vähemmän hallitsemattomana ilmiönä, joka nopealla etenemisvauhdillaan ja ennustamattomilla seurauksillaan uhkaa koko yliopistoyhteisön nykyistä toimintaa ja tulevaisuutta. Uudistus on ikään kuin itsestään etenevä ilmiö, jota eivät yliopistolaiset eivätkä aina edes lain käytäntöön istuttajat pysty kunnolla seuraamaan ja ohjailemaan. Toisenlaisessa puheentavassa, *huijausdiskurssissa*, sen sijaan yliopistouudistus esittäytyy selkeänä kokonaisuutena, suunniteltuna huijauksena, jonka taustatoimijat ja motiivit ovat kirkaasti selvillä. Tämä diskurssi on erityisen vahva vuoden 2009 alun pääkirjoituksissa (2/2009 ja 3/2009), joissa uusi yliopistolaki saa eniten kritiikkiä, mutta myös muissa pääkirjoituksissa on tätä diskurssia rakentavia elementtejä.

Huijausdiskurssin lähtökohtana on koko yliopistouudistuksen asettaminen epäluulon kohteeksi. Tämän diskurssin mukaisesti esitettynä ja ajateltuna uudistuksen kulmakivi, uusi yliopistolaki, on lähtöisin epäreiluista motiiveista:

(9) **[J]o laissa itsessään päätävävaltaa kaupataan muualle:** rehtorin perässä koko yliopisto on vastuussa hallitukselle, josta puolet on aivan muuta väkeä kuin yliopistolaisia. **Näin yliopistoista tulee ”itsenäisempiä”, poliitikot ylistävät lakiaan.** Vähän kuten mustakin on tavallaan valkoista. (2/2009)

Esimerkissä 9 uudesta yliopistolaista tehdään kyseenalaisten motiivien mahdollistaja. Ensimmäisessä virkkeessä yliopistolaista tehdään inessiivirakenteella (-ssa) toiminnan kenttä (*jo laissa itsessään*), jonka turvin voidaan purkaa yliopiston oikeuksia eli *kaupata* niitä *muualle*. Vaikka tekemisen prosessi *kaupata* on passiivimuodossa eli tekijätön, viitataan sillä kuitenkin enemmän inhimillisiin toimijoihin, jotka lain avulla tekevät jotakin, kuin siihen, että itse laki tekisi jotakin (vrt. *laki itsessään kaupaa*). Merkitykseltään verbi *kaupata* luo kuvaa yliopistojen vapauksien myymisestä ulkopuolisille vastineeksi jostakin – markkinatalouden kylmän logiikan mukaisesti (ks. NS s.v. *kaupata*). Yliopistolaki on siis kyseenalainen väline, jolla jokin ryhmä pistää tai jotkin ryhmät pistävät yliopiston yhdet olennaisimmat arvot, autonomiset oikeudet (*päätävävallan*), halpamaisesti myyntiin.

Epäeettisen myymisprosessin edistäjiksi esimerkissä 9 nimetään *poliitikot*, jotka profiloidaan omistumuotoisella *laki*-sanalla (*lakiaan*) lakiuudistuksen ”omistajiksi”, sen synnyttäjiksi tai eteenpäinviejiksi tai molemmiksi. Nämä nimeltä mainitsemattomat vallanpitäjät *ylistävät* eli kehuvat kriitikittömästi lakia vapauden tuojaksi: *yliopistoista tulee ”itsenäisempiä”*. Lainausmerkeille kirjoittaja tuo ilmi omat epäilyksensä kyseisen autonomian aitoudesta. Esimerkissä korostetaan paradoksaalisen metaforan avulla, että lain todellinen sisältö (autonomian ”kaupittelu”) ja lain mainostaminen (vallanpitäjien sanomiset) ovat äärimmäisessä ristiriidassa keskenään: *Vähän kuten mustakin on tavallaan valkoista*. Metaforalla pyritään alleviivaamaan käsitystä siitä, että lakiuudistuksen todelliset seuraukset verrattuna mainostettuihin seurauksiin ovat yhtä lailla äärimmäisiä vastakohtia toisilleen kuin valkoinen ja musta väri. Näin suuri ristiriita ei voi huijausdiskurssin mukaisesti ajateltuna olla herättämättä epäilyksiä paitsi lakia, myös lain edistäjiä kohtaan.

Huijausdiskurssissa pääosaan asetetaan lakia valmistelleiden ja edistäneiden tahojen epäilyttävyys, ja koko yliopistouudistus tiivistetään huijauksen suunnittelijoiden ja huijauksen uhrien väliseksi vastakkainasetteluksi. Yliopistouudistus esitetään eräänlaisena salassa suunniteltuna hyökkäyksenä, jonka kiistattomiksi uhreiksi rakentuvat yliopiston opiskelijat ja henkilökunta:

(10) **Meitä on huijattu.** Vaikka **opetusministeriö vielä vastikään lakiehdotustaan julkaistessaan lupasi**, ettei uusi yliopistolaki tule vaikuttamaan opiskelijoiden asemaan, lainmuutoksen nojalla tehtävät johtosääntöjen uudistukset tulevat sitä muuttamaan.

Jyväskylän yliopistossa suunniteltu laitosneuvostojen lakkauttaminen ei ole vielä todellisuutta, mutta mikäli siihen päädytään, **menettävät niin opiskelijat kuin laitosten henkilökunta merkittävän siivun mahdollisuudestaan vaikuttaa omaan työympäristöönsä.** (2/2009)

(11) Eduskunta saa eteensä helmikuun 20. päivänä lain, jonka valmistelussa unohdettiin ne, joita säädökset tulevat koskemaan. **Hätäiseen tahtiin kokoon kursittu uusi yliopistolaki on valmisteltu ilman riittävää keskustelua yliopistolaisten kanssa.**

Opiskelijoita ja henkilöstöä on kyllä kuultu lausuntokierroksella, mutta lakiesitys osoittaa, ettei heitä todella kuunneltu. Säättäessään yliopistojen hallitukseen ulkopuolisenemmistön eduskunta sivuuttaisi niin Suomen ylioppilaskuntien liiton, henkilöstöjärjestöjen sekä lukuisien yliopistojen tahdon. (3/2009)

Esimerkki 10 alkaa ryhmähenkeä nostattavalla, me-muotoisella väitelauseella *Meitä on huijattu*. Kaikessa lyhydessään ja korkeassa varmuusasteessaan kyseinen väitelause luo sanomastaan ehdotonta totuutta: tiettyä ryhmää tai ryhmiä on törkeästi johdettu harhaan eikä muuta selitystä ole olemassa (vrt. **Meitä on taidettu huijata*). Lauseen monikon ensimmäisellä persoonapronominilla viitataan mahdollisesti lehden pääasiallisiin lukijoihin eli opiskelijoihin (ks. luku 4.1), jotka mainitaan heti seuraavassa virkkeessä (*opiskelijoiden asema*). Esimerkin toisessa kappaleessa sorrettujen ryhmää kuitenkin laajennetaan opiskelijoista yliopiston henkilöstöön tai pikemminkin yhteen osaan siitä, kun opiskelijoiden yhteydessä mainitaan *laitosten henkilökunta*. Määritteellä *laitosten* painotetaan sitä, että kyse ole yliopiston laitosten henkilökunnasta, ei tiedekuntien tai hallinnon työntekijöistä: sorrettuina ovat nimenomaan ”alemman” tason eli laitosten ja oppiaineiden työntekijät, kuten opettajat ja tutkijat sekä kenties myös laitosten omat hallinnolliset työntekijät. Sekä näiltä ”alemman” tason työntekijöiltä että opiskelijoilta lain esitetään mahdollisesti vievän *merkittävän siivun mahdollisuudestaan vaikuttaa omaan työympäristöönsä*. Lauseke *oma työympäristönsä*, jossa on omistussuhdetta vahvasta alleviivaava määrite *oma*, luo kuvaa siitä läheisimmästä vaikuttamisen ja hallitsemisen kontekstista, joka työntekijöillä ja opiskelijoilla voi yliopistolla

olla. Juuri tätä rivi yliopistolaisille läheistä vaikutuskenttää yliopistouudistuksen esitetään kaventavan viemällä siitä *merkittävän siivun*: kun jostakin viedään *siivu*, se muuttuu kapeammaksi ja ohuemmaksi.

Esimerkissä 11 kuvaillaan puolestaan (silloista) lakiesitystä ja sen pohjalta tehtävää yliopistolakia epäilyttäväksi. Lakia kutsutaan *hätäiseen tahtiin kokoon kursituksi*. Ilmaus *kokoon kursittu* rakentaa yliopistolaista epätäydellistä, pienistä palasista koottua ja kestävämmän liitoksin yhteen kiinnitettyä kokonaisuutta (ks. NS s.v. *kursia*). Lisäksi adverbiaali *hätäiseen tahtiin* liittyy lakiprosessiin huolimattomuuden merkityksiä. Yliopistolakiprosessin kuvailu ei siis tarjoa laista ja sen valmistelijoista kovin luotettavaa kuvaa. Esimerkissä lain huonoa laatua ja valmistelemisen huolimattomuutta rakennetaan enemmän tai vähemmän tahalliseksi teoksi.

Esimerkin toisen virkkeen lopussa lakiprosessia kuvaillaan tehdyksi *ilman riittävää keskustelua yliopistolaisten kanssa*. Lakia on siis työstetty jonkin verran yhdessä yliopistolaisten kanssa muttei niin kokonaisvaltaisesti (*riittävä*), etteikö yliopistolaisia olisi enemmän tai vähemmän jätetty valmisteluiden ulkopuolelle. Tämä voidaan tulkita joko niin, että ulkopuolelle jättäminen on tapahtunut vahingossa, tai niin, että se on ollut tahallista. Esimerkin kolmannessa virkkeessä tulkinta kallistuu tahallisuuden puolelle. Virkkeen alussa todetaan, että rivi yliopistolaisia *on kuultu* lain valmisteluprosessissa, mutta virkkeen lopussa tämä ”kuuleminen” esitetään paikkansa pitämättömänä. Virkkeen lopussa näet todetaan, ettei rivi yliopistolaisia ole *todella kuunneltu*. Verbit *kuulla* ja *kuunnella* ovat merkityksiltään hyvinkin erilaisia: ’kuulla’ viittaa enemmänkin jonkin äänen lyhytkestoisempaan havaitsemiseen, kun taas ’kuunnella’ pitkäkestoisempaan ja tietoisempaan havaitsemiseen, kuullun tiedon käsittelemiseen (ks. myös NS s.v. *kuulla* ja *kuunnella*). Esimerkin 11 kolmannessa virkkeessä tämä merkitysero on vahvasti läsnä. Merkityseroa vahvistetaan vielä adverbilla *todella*: opiskelijoita ja henkilöstä ei ole kuunneltu aidosti vaan pintapuolisesti. Kokonaisuudessaan kolmas virke luo kuvaa siitä, että ”rivi yliopistolaiset” on ohitettu lakiprosessissa enemmän tai vähemmän tahallisesti. Lain valmistelijoilla on ollut virallisia tilaisuuksia (*lausuntokierros*) kuulla yliopistolaisia ja ottaa näiden asema huomioon mutta näin ei ole tehty, mikä ei voi olla herättämättä epäilyksiä.

Sekä esimerkit 10 ja 11 että aikaisemmin esitetty esimerkki 9 rakentavat siis yliopistouudistuksesta lähtökohdiltaan ja toteutustavoiltaan epäilyttävää pro-

sessia. Näitä kolmea esimerkkejä yhdistää erityisesti se, minkälaisista tahoista ollaan nimeämässä uudistushuijauksen laatijoiksi: valtion virkamiehet. Esimerkissä 9 yliopistolain eteenpäin viejiksi nimetään yleisellä tasolla yliopistolakiprozessissa mukana olleet *poliitikot*, jotka esimerkiksi saavat epäluotettavan leiman *ylistäessä* yliopistolakia joksikin sellaiseksi, mitä se ei ole (*vähän kuten mustakin on tavallaan valkoista*). Esimerkissä 10 nimetään valtiollinen instituutio, *opetusministeriö*, joka on antanut perättömiä lupauksia uuden yliopistolain sisällöistä (*Vaikka opetusministeriö vielä vastikään lakiehdotustaan julkaistessaan lupasi...*) ja on täten täysin epäluotettava ja yksi yliopistohuijauksen edistäjistä. Esimerkissä 11 puolestaan ei nimetä suoraan tiettyä inhimillistä tai institutionaalista tahoja, mutta siinä puhutaan yliopistolaista, joka *on valmisteltu ilman riittävää keskustelua*, sekä lain lausuntokierroksesta, jossa opiskelijoita ja henkilöstöä ei ole *todella kuunneltu*. Passiivimuotoisista verbeistä huolimatta voidaan päätellä, että sortavaksi tahoksi rakennetaan niitä, jotka lakia ovat valmistelleet ja ottaneet lausuntokierroksella virallista palautetta vastaan (*kuunnelleet* sitä), eli valtion poliittisia toimijoita ja virkamiehiä.

Lakia valmistelleet valtion virkamiehet eivät kuitenkaan ole ainoa ryhmä, jota huijausdiskurssissa rakennetaan epäilyttävän uudistuksen taustatoimijaksi. Erittäin epäluotettavaa kuvaa ollaan luomassa yliopiston sisällä toimivista taloudellis-hallinnollisista ryhmistä. Koska kyseessä on Jyväskylän yliopiston opiskelijoille suunnatun lehden pääkirjoitukset, niissä käsitellään pääasiassa Jyväskylän yliopiston hallinnollisia ryhmiä, ei niinkään suomalaisten yliopistojen hallinnointia ylipäätään. Yhdeksi yliopiston sisäiseksi huijauksen edistäjäksi asetetaan yliopiston hallinto:

(12) **Suoranaisesti uutta yliopistolakia ei hallinto-osaston metkuista voi syyttää.** Laki keskittää valtaa rehtorille, muttei vaadi ottamaan sitä pois muilta. **Se kuuluu lain henki on** kuitenkin **tulkittu** monessa paikassa niin, että vain keskushallintoa vahvistamalla yliopistoista saadaan tehokkaampia ja tuottavampia. (2/2009)

Heti esimerkin alussa yliopiston hallinto nostetaan pääsyylliseksi yliopistouudistuksen tuomiin ongelmiin: [*s*]uoranaisesti uutta lakia ei hallinto-osaston metkuista voi syyttää. Adverbiaalilla *suoranaisesti* annetaan olettaa, että lakitekstillä ja sen laatijoilla, valtion virkamiehillä, on toki jonkinlaista merkitystä uudistuksen seurausten kannalta, mutta lakitekstiä yliopistolaiset eivät voi osoittaa sormella (*syyttää*). Korostuneena on siis nimenomaan yliopiston hallinto, joka esitetään

muista yliopistolaisena erillisenä ryhmänä. Hallinnon nimeämisen tapa, *osasto*, tekee hallinnon työntekijöistä selkeärajaisen jaoston, jonka jäsenet ovat selkeästi erotettavissa muista yliopistolaisista – kenties niistä, joille uudistuksen esitetään ongelmia tuovan, eli niin kutsutuista riviyliopistolaisista (ks. myös esimerkit 10 ja 11). Sanavalinnalla *metkut* puolestaan luodaan juonittelun ja kiusanteon merkityksiä (ks. NS s.v. *metku*). Juonitteluiden merkityksellä on erityisen suuri vaikutus siihen, kuinka esimerkissä puhutaan lakiuudistuksen käytännön toteuttamisesta. Esimerkin kolmannessa virkkeessä puhutaan *kuuluisan lain hengen* tulkitsemisesta. Ilmaisulla viitataan vakiintuneeseen käsitykseen siitä, että samoin kuin muitakin tekstejä, myös laki on mahdollista ymmärtää monin eri tavoin, minkä vuoksi lakia voidaan käyttää eli panna täytäntöön tietynlaisten intressien hyväksi (ks. NS s.v. *laki*). Esimerkissä ei sanota, ketkä lakia tietyin tavoin tulkitsevat (passiivimuotoinen *on tulkittu*), mutta oletuksenmukaisiksi nousevat ne tahot, jotka uutta yliopistolakia tulkitsevat ja jotka tulkintansa pohjalta sitä panevat täytäntöön, eli yliopiston hallinnolliset tahot. Koska hallinnolliset tahot eivät ole alun perinkään saaneet luotettavaa roolia esimerkissä (*hallinto-osaston metkut*), lakiuudistuksen täytäntöönpano rakentuu hyvin epäilyttäväksi ja lähtökohdiltaan puolueelliseksi.

Samanlaisten epäilyttävyyden merkitysten kielellistäminen yliopiston hallinnon ja lakiuudistuksen ympärille myös alla olevassa esimerkissä:

(13) Soppansa hallinto on kuitenkin keittänyt itse: **tässäkin lehdessä on peräti kaksi sellaista juttua, joihin pyydettyjä tietoja ei ole mitään syytä salata. Ja silti ne salattiin.**

[--]

Molemmissa tapauksissa herää epäily salailuhalun syistä – toivottavasti täysin syyttä. Ikävään välikäteen joutuu työntekijä, joka vain noudattaa ”yhdessä sovittuja” linjauksia.

Uuden lain myötä yliopiston täytyy kertoa entistä vähemmän: kyseenalainen etuoikeus organisaatiolle, joka saa vuosittain yli sadalla miljoonalla eurolla veroeuroja. (1/2010)

Esimerkissä 13 uusimuotoisen yliopiston hallinnosta rakennetaan olennaisten asioiden salailijaa ja epäilyttävän yliopistouudistuksen edistäjää. Ensimmäisessä virkkeessä korostetaan adverbillä *peräti*, että yliopiston hallinto on peitelty (*salannut*) useampaa kuin yhtä olennaista asiaa, mikä ei voi olla herättämättä epäilyjä hallintoa kohtaan. Virkkeessä todetaankin alleviivaavasti, että kyseisiä asioita *ei ole mitään syytä salata*: attribuutilla *mitään* painotetaan salailumotiivien epäilyttävyyttä. Virkkeestä on huomiota herättävästi pisteellä merkitty erikseen, omaksi päälauseekseen, syyttävä toteamus *Ja silti ne [tiedot] salattiin* vahvistamaan edel-

lisen virkkeen kuvaa siitä, että hallinto on todellakin menetellyt hämäräperäisellä tavalla. Esimerkissä tuodaankin myöhemmin suoraan ilmi, että *herää epäily salailuhalun syistä*. Kirjoittaja ei kerro, kenellä epäily herää (hänellä, lukijoilla?), mutta kenties tekijättömyydellä luodaan kuvaa eräänlaisesta kollektiivisesta epäilemisestä tai ainakin yritetään motivoida epäilemiseen. Kun tekijä jätetään auki, mahdollisten tekijöiden kenttä laajenee tulkinnallisesti: kenties kaikki yliopistolaiset kokevat hallinnon toiminnan hämäräperäiseksi, ja kun kokijoita on riittävästi, alkaa kokemuskenttä saada faktan – totuuden – kaltaista luotettavuutta. Yliopistouudistus on paha, koska (mahdollisesti) usea yliopistolainen niin kokee.

Oleennaista koko esimerkissä 13 on se, että epäily kohdistuu nimenomaan hallinnon *salailuhalun syihin*. Huijausdiskurssin mukaisesti ajateltuna lakiuudistuksen taustalla ovat nimenomaan tiettyjen toimijaryhmien (kuten lain valmistelijoiden) intressit ja motiivit, jotka ovat lähtökohdiltaan epäeettisiä ja ristiriidassa riviyliopistolaisten oikeuksien kanssa. Esimerkissä 13 luodaan kuvaa uhrinomaisesta *työntekijästä*, joka korostetusti *joutuu* eli tahtomattaan päättyy hallinnollisten juonitteluiden kohteeksi (*”yhdessä sovittuja” linjauksia*). Samanlaista uhrikuvaa riviyliopistolaisista rakennettiin myös esimerkeissä 10 ja 11. Jotta esimerkin 13 lukijalle ei kuitenkaan jäisi epäselväksi, miksi hallinto toimii niin kuin toimii, paljastetaan esimerkin lopussa koko ongelman perimmäinen syy: *Uuden lain myötä yliopiston täytyy kertoa entistä vähemmän* (ks. myös esimerkki 8). Adverbiaalilla *uuden lain myötä* luodaan kuvaa siitä, että juuri yliopistouudistus on antanut hallinnolle puitteet toimia salailevasti tai ainakin salailevammin kuin ennen (ks. myös esimerkki 9). Siksi pelkästään yliopiston hallinto omine motiiveineen ei esimerkissä 13 merkityksellisty epäilyttäväksi (vrt. esimerkki 12), vaan myös hallinnon toimintaa mahdollistava tai ainakin sitä ratkaisevasti tukeva uusi yliopistolaki – julkisen vallan ja virkamiesten tuotos – rakennetaan ”yliopistohuijauksen” tärkeäksi elementiksi.

Uusimuotoisen yliopiston hallinto saa siis olellaisen roolin yliopistouudistushuijauksessa. Samanlaisia epäilyttävyyden merkityksiä luodaan jonkin verran myös Jyväskylän yliopiston johtotason ympärille lakiuudistuksen keskellä:

(14) [M]eno on muuttunut uudistuvan yliopistolain, päivitettävien johtosääntöjen ja muun muassa naistutkimuksen leikkausten osalta entistä hullummaksi. **Yliopiston ja tiedekuntien johdossa on omaksuttu valtionhallinnostakin tuttu mantra: ”Mitään ei ole vielä päätetty, tästä ei vielä kannata keskustella, älkää olko huolissanne.”** (7/2009)

Esimerkin alussa yliopistojen nykytilannetta kuvaillaan sekavaksi yliopistouudistuksen vuoksi (*meno on muuttunut -- entistä hullummaksi*; ks. esimerkki 4). Sekavan tilanteen keskellä *yliopiston ja tiedekuntien johto* on omaksunut kyseenalaisia käytänteitä; tähän *johtoon* ei nimetä kuuluvaksi laitosten – niin sanotun paikallisen tason – johtajia, vaan kyse on nimenomaan ylempien tasojen johtajia. Näille ylempien tason johtajille annetaan salailijan rooli, samoin kuin yliopiston hallinnollekin annettiin esimerkissä 13. Yliopiston johdon viestintää kuvaillaan *valtionhallinnostakin tutuksi* ja siitä annetaan kuvitteellisena esimerkkinä sitaatti, jossa johto esittää sarjatulena erinäisiä kieltolauseita eli jonkin ilmiön tai tapahtuman olemassaoloa kieltäviä lauseita. Nämä kieltolauseet esitetään ympäripyöreinä, välttelevinä (*Mitään ei ole vielä päätetty, tästä ei kannata keskustelulla*) sekä kuulihoitetaan rauhoittelevia ja harhaanjohtavina (*älkää olko huolissanne*) – samoin kuin viestinnän monesti oletetaan olevan myös valtion monimutkaisessa byrokraatiassa. Yliopiston johdon koko sitaatti nimetäänkin *mantraksi*, jolla painotetaan viestinnän rituaalinomaisuutta ja ennalta arvattavuutta mutta myös epäilyttävyttä. Kun joku hokee *mantraa*, hän käyttää ainoastaan ennalta harkittuja ”tyhjiä” ilmauksia, jotka eivät lopulta kerro mitään oleellista. Toisin sanoen yliopiston johdon viestintää rakennetaan tahallisen vältteleväksi. Koska tätä välttelevyyttä johto harastaa nimenomaan yliopistouudistuksen levottomuuksien keskellä (*meno on muuttunut entistä hullummaksi*), rakentuu koko uudistus yliopiston johdon rinnalla epäilyttäväksi: jotakin olennaista piilotellaan tahallisesti riviyliopistolaisilta, jotka tietoa yrityvät pyytää.

Huijausdiskurssissa yliopistouudistus näyttäytyy siis epäilyksiä herättävänä ja täten ”pahana” ilmiönä, joka on valmisteltu epäilyttävissä olosuhteissa (*hätäiseen tahtiin kokoon kursittu*) ja jonka valmisteluiden aikana riviyliopistolaiset eli opiskelijat, opettajat ja tutkijat on jätetty tahallisesti paitsioon (*heitä [ei ole] todella kuunneltu*). Sen lisäksi, että lakiuudistus on epäluotettavien valtiollisten toimijoiden luoma (*poliitikot ylistävät lakiaan*), se on myös yliopiston hallinnon ja johdon epäeettisesti edistämä (*silti [tiedot] salattiin; johdossa on omaksuttu valtionhallinnostakin tuttu mantra*). Tässä ”yliopistohuijauksessa” riviyliopistolaiset ovat juuri niitä, jotka pakotetaan uudistuksen tuomien muutosten alle (*työntekijä joutuu*) ja jotka eivät voi saada yliopiston hallinnolta selkeitä vastauksia lakiuudistuksen tuomiin muutoksiin (*Uuden lain myötä yliopiston täytyy kertoa entistä vähemmän; ”Mitään ei ole vielä päätetty”*).

5.4 Eettisyysdiskurssi

Edellä esitelty huijausdiskurssi ei ole ainoa tapa rakentaa yliopistouudistuksesta epäoikeudenmukaista ilmiötä. Myös *eettisyysdiskurssissa* yliopistouudistus esitetään epädemokraattisuuden ilmentymänä, mutta siinä uudistusta ei pelkistetä vain riviyliopistolaisten sortamiseksi. Eettisyysdiskurssissa yliopistouudistusta käsitellään perustavanlaatuisena merkinä vääränlaisten arvojen ja käytänteiden, kuten talousmaailman periaatteiden, tunkeutumisesta yliopistoihin. Eettisyysdiskurssi on erityisen vahva pääkirjoituksissa 2/2009 ja 3/2009, joissa uutta yliopistolakia kritisoidaan erityisen painokkaasti (ks. luku 5.1).

Ensinnäkin eettisyysdiskurssia luonnehtii yksityisten talousmarkkinoiden asettaminen yliopistoille haitalliseksi ilmiöksi. Yliopistouudistuksen esitetään toimivan nimenomaan talousmarkkinoiden motiivien mukaisesti, ja nuo motiivit ovat vastakohtana yliopiston vapaudelle ja demokratialle:

(15) Lain pohjalla oleva ajatus itsenäisemmistä yliopistoista on hyvä, mutta **jossain vaiheessa uuden lain lähtökohdaksi otettiin autonomian sijaan elinkeinoelämän tarpeet**. Jos pahin käy toteen, esimerkiksi tutkijoiden mahdollisuudet päättää itse tieteellisen työnsä sisällöstä heikentyvät. (3/2009)

(16) Yliopistodemokratian tilalle on tarjolla vahvempaa keskusvaltaa ja voimakkaampia laitoksenjohtajia. **Yliopistoyhteisön täysivaltaisista jäsenistä**, kuten professorini meitä opiskelijoita joskus fuksivuonna kauniisti kutsui, **tehdään ”opiskelija-aineista” – asiakkaita, joilla ei ole äänivaltaa olla oikeassa**. (2/2009)

Esimerkissä 15 ovat läsnä uhkadiskurssille ominaiset vaaran ja huolen merkitykset (*Jos pahin käy toteen*), mutta toisin kuin uhkadiskurssissa, uhkakuvien maalaileminen ei ole pääosassa vaan uudistuksen kestäättömän arvopohjan esiintuominen. Esimerkissä todetaan ilman epävarmuustekijöitä, että yliopistouudistuksessa keskiössä ovat *autonomian sijaan elinkeinoelämän tarpeet*. Olennaista on se, että lauseessa puhutaan talousmaailman *tarpeista*: niistä olennaisista, talousmaailmalle ominaisista motiiveista ja lähtökohdista, jotka talousmaailmaa pyörittävät (ks. NS s.v. *tarve*). Kyseiset lähtökohdat esitetään vastakohtana yliopiston *autonomialle* eli yliopiston omille tarpeille. Esimerkissä näet todetaan, että uudistuksessa on otettu talouselämä keskiöön *autonomian sijaan* eli autonomian asemasta. Tällä poissulkevalla adverbialilla luodaan kuvaa siitä, ettei yliopistojen autonomian ei ole mahdollista toteutua – ainakaan kunnolla – talousmaailman periaatteiden rin-

nalla. Toisin sanoen esimerkissä 15 yliopistouudistuksen pahuus ei ole varsinaisesti peräisin lakiuudistuksen valmistelijoiden ja sen toteuttajien intresseistä, kuten huijausdiskurssissa esitetään. Esimerkissä 15 uudistuksen pahuuden esitetään tulevan enemmänkin yliopistouudistuksen edistäjiä ympäröivistä talousmaailman rakenteista, joiden ei esitetä sopivan yhteen yliopiston itsenäisyyden kanssa. Lisäksi esimerkissä itse yliopistolakia ei rakenneta läpikotaisin pahaksi (vrt. esimerkki 9). Esimerkin alussa [1]ain pohjalla olevaa ajatusta kuvaillaan hyväksi: lain alkuperäistä idea, eräänlainen ydin, kielellistetään siis positiiviseksi. Esimerkin mukaan ongelmana on lain toteutus, jonka esitetään noudattelevan markkinatalouden ”pahoja” periaatteita.

Sen sijaan esimerkissä 16 ei mainita suoraan markkinataloutta – nimetä sitä olemassa olevaksi (esimerkiksi *elinkeinoelämä*) – mutta sen ”pahuus” tuodaan epäsuorasti ilmi opiskelijoiden yliopistouudistuksellista asemasta puhuttaessa. Ensinnäkin opiskelijoihin viitataan nimityksellä *yliopistoyhteisön täysivaltaiset jäsenet*: määritteellä *täysivaltainen* korostetaan nimenomaan jäsenyyden, (yliopisto)yhteisössä mukana olemisen, syvyyttä ja kokonaisvaltaisuutta. Tämä nimeämisen tapa on lainaus kirjoittajalle tutulta yliopistolliselta toimijalta, *professori[ni]*, puheista kirjoittajan opiskeluiden alkupuolelta: *joskus fuksivuonna*. Lähihistoriallisen ajankohdan mainitseminen korostaa sitä ”faktaa”, että tällä hetkellä eletään toisenlaisessa yliopistoympäristössä, lakiuudistuksen keskellä. Siksi opiskelijoiden täysivaltaisuus rakentuukin esimerkissä opiskelijoiden aikaisemmaksi olotilaksi⁶, joka on nyt murenemassa. Nimenomaan uudistuksen aikoina (”nythetkessä”) opiskelijoista *tehdään* eli muokataan ”*opiskelija-aineista*”, homogeenistä massaa: opiskelijat ovat vahvan muokkailun kohteina uudistuvissa yliopistoissa. Toiseksi ja mitä olennaisimmaksi opiskelijoiden voimattomuuden ja yhteisöön kuulumattomuuden kuva rinnastetaan *asiakkaana* olemiseen esimerkin lopussa, vieläpä ajatusviivalla erikseen ilmaistuna. Sanavalintana *asiakas* viittaa vahvasti talouselämän sanastoon: henkilöön, joka ostaa erinäisiä palveluita ja tuotteita (ks. NS s.v. *asiakas*). Tähän asiakkaana olemiseen ei esimerkissä liitetä min-

⁶ Kyseinen nimeämisen tapa voidaan tulkita myös lähtökohtaisesti ironisena ilmauksena, jolla kyseenalaistetaan se, että opiskelijoilla olisi joskus alun perinkään ollut jotenkin hyvä asema. Professorin sanomisia luonnehditaan *kauniiksi*, jonka voidaan tulkita olleen alun perinkin ”sananhelinää”. Nimeämällä opiskelijat *täysivaltaisiksi jäseniksi* esimerkissä voidaan siis hyvinkin luoda kuvaa ironista siitä, että opiskelijat ovat aina olleet vain näennäisesti, professorin sanojen tasolla, yliopistoyhteisöön kuuluva ryhmä, mutta he eivät oikeasti ole koskaan täysin kuuluneet yliopistoyhteisöön.

käänlaista aktiivisuutta tai valtaa, vaan sitä luonnehditaan *äänivallan* eli mielipi-teidensä esittämisvallan puutteeksi (*ei ole äänivaltaa olla oikeassa*). Toisin sanoen esimerkissä 16 yliopistouudistus rakentuu prosessiksi, joka ”kaupallistaa” opiskelijana olemisen eli tekee opiskelijoista voimattomia talouden pelinappuloita uudistuvissa yliopistoissa.

Sen lisäksi, että eettisyysdiskurssissa yliopistouudistus rakentuu enemmän tai vähemmän haitallisten markkinavoimien ilmentymäksi ja yliopistojen ”todelliseksi” autonomialle vastakkaiseksi, diskurssissa myös yliopistoon kuulumattomat toimijat saavat pahan leiman. Eettisyysdiskurssin mukaan yliopiston ulkopuolelta tulevat toimijat tekevät yliopistosta huomattavasti epäeettisemmän, ja diskurssin mukaan juuri näitä ulkopuolisia lakiuudistus on yliopistoihin tuomassa. Tämä ulkopuolisten tulo yliopistojen hallinnan käytänteisiin pitää ainakin yliopistolain puitteissa paikkansa (ks. luku 3.1), mutta mielenkiintoista onkin se, minkälaisia merkityksiä näille ulkopuolisille annetaan:

(17) Lisäksi jo laissa itsessään [yliopistojen] päätäntävaltaa kaupataan muualle: rehtorin perässä koko yliopisto on vastuussa **hallitukselle, josta puolet on aivan muuta väkeä kuin yliopistolaisia**. Näin yliopistoista tulee ”itsenäisempiä”, poliitikot ylistävät. Vähän kuten mustakin on tavallaan valkoista. (2/2009)

(18) On myös syytä taata, etteivät opiskelijat ja henkilöstö jää omalla työpaikallaan sivusta seuraajan asemaan samalla, kun **ulkopuoliset nuijivat päätöksiä** ehdotetun enemmistönsä turvin **yliopiston tärkeimmässä päättävässä elimessä, hallituksessa**. (3/2009)

Esimerkissä 17 ensinnäkin kuvaillaan uuden yliopistolain perimmäistä luonnetta epäeettiseksi: yliopistojen autonomiaa *kaupataan muualle* eli pannaan markkinavoimien halpamaisten sääntöjen mukaisesti myyntiin yliopistojen ulkopuolelle (ks. myös esimerkki 9). Tämä alhaisuus ilmenee esimerkin mukaan siten, että valta siirtyy entistä enemmän yliopistoon kuulumattomille, jotka nimetään *aivan muuksi väeksi kuin yliopistolaisiksi*. Määritepari *aivan muu* luo kuvaa täysin yliopistolaisista poikkeavista ihmisistä. Kun jotkin ihmiset ovat todellakin kaikkea muuta kuin yliopistolaisia, he eivät ilmeisesti tiedä yliopistojen elämästä riittävästi eivätkä välttämättä ajattele yliopistojen parasta. Toisin sanoen ainoastaan yliopiston sisäiset ihmiset ovat esimerkin mukaan yliopistodemokratian eli yliopistojen eettisesti oikeanlaisen toiminnan mukaisia.

Myös esimerkissä 18 yliopistoon kuulumattomat toimijat edustavat vasta-kohtaa yliopistojen demokraattiselle toiminnalle ja yliopistolaisten oikeuksille.

Esimerkissä yliopistoon kuulumattomat toimijat, *ulkopuoliset*, esitetään karkeakäyttöisinä ja yliopistolaisista piittaamattomina. Ensinnäkin tämä ei-yliopistolaisten joukkio *nuijii päätöksiä*: verbi luo kuvaa ”raa’an” tehokkaasta ja aggressiivisesta toiminnasta. Toiseksi tämä karkeasti käyttäytyvä joukkio toimii *[yliopiston] hallituksen sisällä*, jota luonnehditaan *yliopiston tärkeimmäksi päätäväksi elimeksi*: superlatiivimuoto *tärkein* nostaa hallituksen kaikkien muiden yliopistoelimien yläpuolelle. Toisin sanoen karkeasti toimivalla ulkopuolisten joukkiolla, joka on osa tuota kaikkia yläpuolella olevaa elintä, esitetään olevan hyvinkin paljon valtaa yliopistoissa lakiuudistuksen myötä. Kolmanneksi karkean ja vaikutusvaltaisen ulkopuolisten joukkion esitetään oletusarvoisesti heikentävän *opiskelijoiden ja henkilöstön* eli ”riviyliopistolaisten” oikeuksia. Esimerkin alussa käsketään (*On syytä taata*), että riviyliopistolaisten oikeuksista täytyy pitää huolta lakiuudistuksen jälkeen, millä annetaan olettaa, että huolen pitoon on aihetta Esimerkissä ei kuitenkaan tuoda esille sitä mahdollisuutta, että riviyliopistolaisten oikeudet voisivat jollain lailla pysyä ennallaan tai parantua ulkopuolisen joukkion toiminnan vuoksi. Esimerkissä ei mainita epävarmuutta ilmaisevia sanavalintoja (esimerkiksi *kenties*) riviyliopistolaisten oikeuksien vähentymisestä puhuttaessa, vaan oletusarvona on se, että riviyliopistolaiset päätyvät enemmän tai vähemmän passiiviseen asemaan – muutoinhan asian varmistamisen puolesta ei tarvitsisi esittää käskyä. Toisin sanoen esimerkissä 8 yliopistoon kuulumattomien joukkio esitetään varmaksi riviyliopistolaisten oikeuksien heikentäjiksi, röyhkeiksi päätösten runnojiksi, jotka tulevat saamaan tahtonsa läpi riviyliopistolaisten kustannuksella.

Eettisyysdiskurssissa siis markkinavoimat (esimerkit 15 ja 16) sekä yliopistoon kuulumattomat toimijat (esimerkit 17 ja 18) esitetään yliopiston vapautta ja sisäistä demokratiaa vaarantavina. Koska diskurssin mukaan yliopistouudistus vaarantaa yliopistojen demokraattisuuden, ongelmaa on lähdeittävä ratkomaan eettisesti oikeanlaisilla keinoilla:

(20) Opiskelijoita ja henkilöstä on kyllä kuultu lausuntokierroksella, mutta lakiesitys osoittaa, ettei heitä todella kuunneltu. --

Me allekirjoittaneet ylioppilaslehtien päätoimittajat emme vastusta yliopistolain uudistamista, mutta **haluamme, että se palautetaan valmisteluun niin, että tällä kertaa avataan aito keskusteluyhteys yliopistolaisten ja lain valmistelijoiden kesken**. Yliopistolaitoksen historiallisesti suurin mullistus sitten sen perustamisen ansaitsee huolellisen harkinnan ja valmistelun hätiköinnin sijaan. (3/2009)

(21) Toivomisen varaa jäi [rehtorin] valintaprosessiin --. Siinä ei vielä voida puhua avoimuudesta, jota yliopisto mielellään korostaa.

Ensimmäisen uuden yliopistolain mukaista rehtorin valintaa voi onneksi pitää vain harjoituskierroksena vajaan kolmen vuoden päästä vastaan tulevaa varten. Silloin toivoisi näkevänsä niin lihavamman ehdokaslistan kuin myös **aitoa keskustelua siitä, mihin suuntaan yliopistoa halutaan viedä.** (11/2009)

(22) Jos rehtori haluaa ansaita uuden yliopistolain myötä kasvavan valtansa, jonkin on muututtava. **Hyvä alku olisi aloittaa jo nyt avoin keskustelu** ensin syksyn tulossopimusneuvotteluiden tavoitteista.

Kiihkoton mielipiteidenvaihto on kaikkien etu ja usein vieläpä aidosti uutta luovaa. Se voitaisiin päättää yhteisesti vaikka heti. (7/2009)

Korostaessaan avoimen vuorovaikutuksen tärkeyttä kaikki kolme esimerkkiä käyttävät määritettä *aito*. Merkitykseltään sana 'aito' on moniulotteinen, koska sillä voidaan viitata eettisesti oikeanlaiseen toimintaan ('vääristelemtön', 'puhdas') mutta myös jonkin ilmiön, esineen tai ihmisen todelliseen olemukseen ('tosi', 'autenttinen', 'alkuperäinen') (ks. NS s.v. *aito*; vrt. Häkkinen 2004: 35). Esimerkissä 20, joka on osa eri ylioppilaslehtien päätoimittajien yhteistä adressia, me-muodossa ilmenevät kirjoittajat ilmaisevat oman tahtonsa (*haluamme*) siitä, että lakivalmistelussa luotaisiin *aito keskusteluyhteys*. Tässä tilanteessa attribuutilla *aito* rakennetaan vääristelemtömyyden vaatimusta: lakiprosessin tulisi olla eettisesti jotakin muuta kuin mitä se on tähän mennessä ollut. Ensimmäisessä virkkeessä näet kuvaillaan, kuinka "riviyliopistolaiset" (*opiskelijat ja henkilöstö*) ovat jääneet tahallisesti sivuun lakivalmisteluissa: heitä ei ole otettu aktiivisesti huomioon *todella* eli vilpittömästi (ks. esimerkki 11). Siksi toisessa virkkeessä painotetaankin, että *tällä kertaa* asioiden tulee olla toisin: adverbillä painotetaan sitä, että toiminta on aikaisemmin ollut epäeettistä ja ettei se voi jatkua samanlaisena.

Huomionarvoista esimerkissä 20 on se, ettei yliopistolain uudistamista itessään merkityksellistetä pahaksi tai uhkaavaksi. Uusi yliopistolaki nimetään dramaattisesti *mullistukseksi*, mutta se pitää tässä kontekstissa sisällään positiivisen, ei holtittoman ja pelottavan luonnonmullistuksen merkityksen (vrt. uhkadiskurssi; luku 5.2). Esimerkissä näet todetaan, että uudistus *ansaitsee huolellisen harkinnan ja valmistelun*: verbi *ansaitsee* luo uudistuksesta arvoltaan jotakin niin korkeaa, että sitä tulee kohdella kunnioittavasti (ks. NS s.v. *ansaita*). Esimerkissä ei siis nosteta eettiseksi ongelmaksi yliopistolain uudistamista, itse tavoitetta, vaan tavoitteen toteuttamisen tapaa: vääristynyttä vuorovaikutusta yliopistolaisten ja lain valmistelijoiden välillä (vrt. esimerkki 17).

Myös esimerkissä 21 yliopistouudistuksen (tuottamat) käytänteet asetetaan vastakohtaksi oikeudenmukaiselle toiminnalle. Esimerkin toisessa virkkeessä kritisoidaan rehtorin valintaprosessia, joka kolmannessa virkkeeksi sisällytetään yliopistouudistukseen: *uuden yliopistolain mukainen*. Kritiikin mukaan tästä yliopistouudistuksen periaatteita noudattavasta valintaprosessista puuttuu *avoimuus, jota yliopisto mielellään korostaa*. Relatiivilauseessa on läsnä elementtejä huijausdiskurssista: on jokin yliopistollinen taho (*yliopisto*), joka sanoo toista mutta tekee toista yliopistouudistuksen keskellä. Demokraattinen käytänte (*avoimuus*) ovat siis vain sananhelinää uusimuotoisissa yliopistoissa. Siksi esimerkissä annetaan ongelmaan ratkaisu, joka noudattelee eettisyysdiskurssin mukaisia merkityksiä: *aito keskustelu*. Määrite *aito* toimii vastakohtana yliopistolain mukaiselle rehtorin valintaprosessille, joka esitettiin kaikkea muuta kuin rehellisenä ja avoimena – eettisesti hyväksyttävänä.

Samalla tavoin kuin esimerkissä 21, myös esimerkissä 22 yliopistouudistuksen tuomien ongelmien ratkaisuksi ehdotetaan *avointa keskustelua*: määrite *avoin* tuottaa kuvan sellaisesta toiminnan kentästä, jonne kaikilla on yhtäläinen ja esteetön pääsy (ks. NS s.v. *avoin*). Esimerkin kolmannessa virkkeessä tätä toiminnan kenttää tarkennetaan, kun mainitaan *kiihkoton mielipiteidenvaihto*, jossa määrite *kiihkoton* rakentaa kuvaa hillityn rationaalisen toiminnasta ja substantiivi *mielipiteidenvaihto* näkemysten tasapuolisesta vaihtamisesta puolin ja toisin. Kyseistä seesteistä vuorovaikutusprosessia luonnehditaan itsevarmasti *kaikkien eduksi*: se ei hyödytä vain riviyliopistolaisia vaan myös ylempien tasojen päättäjiä. Tämän kaikenkattavan hyödyn lisäksi seesteinen vuorovaikutusprosessin sanotaan olevan *usein -- aidosti uutta luovaa*. Predikatiivi *uutta luova* tekee seesteisestä vuorovaikutusprosessista lähes ylimateellisen voiman: se ei vain paranna vanhaa, vaan saa aikaan uusia ratkaisuja ja käytänteitä. Kaiken lisäksi adverbi *aidosti* rakentaa vuorovaikutuksesta oikeaa ja ”tahratonta” tapaa ohjata yliopistojen toimintaa parempaan suuntaan – samoin kuin esimerkeissä 20 ja 21. Adverbi *usein* puolestaan ilmaisee sitä, ettei menetelmä välttämättä toimi aina, mutta jättää tilaa tulokinnalle siitä, että menetelmä toimii suurimmassa osassa tapauksia.

Esimerkeissä 20–22 olennaista on siis yliopistouudistuksen tai tarkemmin ottaen sen mukaisten käytänteiden asettaminen vastakohtaksi kaikelle ”oikealle” ja ”aidolle” – demokraattiselle – toiminnalle yliopistoja ja sen jäseniä koskevassa päätöksenteossa. Syntyy kuva siitä, että on olemassa jonkinlainen ideaalisesti oi-

kea (”puhdas”) tapa tehdä päätöksiä yliopistojen sisällä (ja ulkopuolellakin), mutta yliopistouudistus ei sitä missään nimessä edusta. Ideaaliseksi toimintatavaksi esimerkeissä nostetaan *aito, avoin ja kiihkoton keskustelu(yhteys)*: vääristelemätön, oikeasti vastavuoroinen sekä harmoninen viestintä eri tahojen välillä. Tällainen ideaalisesti toimiva yliopisto asetetaankin eettisyysdiskurssissa päätavoitteeksi vastakohtana yliopistouudistukselle:

(23) Ainoastaan aidosti demokraattinen ja vapaa tiedeyhteisö voi tuottaa uusia avauksia ja kaivattuja innovaatioita. (3/2009)

Lainaus on peräisin pääkirjoituksen (3/2009) viimeisestä kappaleesta, jota ennen uusi yliopistolaki ja sen valmisteluprosessi on mustamaalattu lähes kokonaan pääkirjoituksessa (ks. esimerkit 1, 11, 15 ja 18). Pääkirjoituksen lopussa eli esimerkiksi 23 esitetään ehdoton väitelause, joka antaa eettiset ja toiminnalliset edellytykset suomalaisten yliopistojen toiminnalle yliopistouudistuksen keskellä. Ensinnäkin yliopistojen tavoitteeksi asetetaan *uusien avauksien ja kaivattujen innovaatioiden* tuottaminen. Edellisellä tavoitteella (*uusia avauksia*) luodaan käsitystä yliopistoista muutosten alullepanijoina ja keskustelun herättäjinä, jälkimmäisellä tavoitteella (*kaivattuja innovaatioita*) uudenlaisten, paljon odotettujen⁷ keksintöjen ja toimintatapojen luoja. Jotta yliopistot onnistuvat tavoitteiden saavuttamisessa, tulee niiden esimerkin mukaan olla juuri tietyntylaisia: *aidosti demokraattisia ja vapaita*. Lausetta hallitseva partikkeli [*a*]inoastaan esittää nämä tavoiteltavat olotilat ehdollisena eli yhtenä ja ainoana vaihtoehtona. Määrite *demokraattinen* luo kuvaa edustuksellisen yliopiston ihanteesta, jossa valta on kaikilla yliopistolaisilla yhtäläisesti (ks. NS s.v. *demokratia*). Määrite *vapaa* puolestaan luonnehtii ajatuksellista, periaatteellista ja toiminnallista riippumattomuutta ulkoisista olosuhteista (ks. NS s.v. *vapaa*). Kaiken lisäksi näitä määritteitä (tai vain toista määritettä) luonnehtiva adverbi *aidosti* tuottaa kuvan – esimerkkien 20 ja 21 tavoin – ”oikeasta” ja ”autenttisesta” tavasta toimia edustuksellisinä ja riippumattomina yliopistoina (*tiedeyhteisöinä*). Mitä ilmeisimmin yliopistouudistus ei tällaista ideaalitalannetta pysty tarjoamaan, koska muutoin kyseistä ehdotonta väitelausetta ei tarvitsisi esittää pääkirjoituksessa.

⁷ Kiintoisaa tavoitteen kielellistämässä on määrite *kaivatut*. Passiivimuotoisena se ei kerro, ketkä innovaatioita kaipaavat, eikä pääkirjoituksessa *innovaatioita* tai sille läheisiä käsitteitä missään muualla pääkirjoituksessa. Tämä jättää auki sen, kaipaako innovaatioita yliopiston ulkopuoliset tahot, yliopisto itse vai molemmat.

Eettisyysdiskurssissa yliopistouudistusta ollaan siis rakentamassa arvo-
maailmaltaan ja toteuttamistavoiltaan eettisesti vääränlaiseksi tavaksi ohjata yli-
opiston toimintaa. Eettisyysdiskurssin mukaan uusi yliopistolaki tuo yliopistomaa-
ilmaan kaksi sellaista elementtiä, jotka heikentävät yliopistojen demokraattisuutta
olennaisesti: talousmarkkinat (*autonomian sijaan elinkeinoelämän tarpeet*) sekä
yliopiston ulkopuoliset ihmiset (*ulkopuoliset nuijivat päätöksiä*). Lisäksi uudistus
esitetään vastakohtana puhtaalle demokraattisuudelle ja vapaudelle eli kaikille
niille arvoille, joita yliopiston pitäisi pystyä noudattamaan pysyäkseen eettisesti
”oikeanlaisena” ja omille tavoitteilleen autenttina (*tuottaa uusia avauksia ja
kaivattuja innovaatioita*).

6 TIEDONJYVÄ

6.1 Huomioita

Aiemmin luvussa 5.1, kun käsittelin yliopistouudistuksen näkyvyyttä Jyväskylän Ylioppilaslehdessä vuosina 2009 ja 2010, toin ilmi sen, että lehden vuosien välillä on diskursiivisia eroja. Ylioppilaslehden pääkirjoituksissa yliopistouudistusta käsiteltiin intensiivisemmin vuonna 2009, kun taas vuonna 2010 tahti hiipui ja vain yhdessä kirjoituksessa uudistus oli temaattisesti vahvasti läsnä. Jyväskylän yliopiston tiedotuslehden *Tiedonjyvän* pääkirjoituksissa asetelma on päinvastainen. Vuonna 2009 ainoastaan yhdessä pääkirjoituksessa (1/2009) mainitaan suoraan uusi yliopistolaki, tosin silloinkin laki ei itsessään ole varsinaisena puheenaiheena, vaan kirjoituksessa ensin puhutaan Jyväskylän yliopiston historiasta ja nykyisyyden tavoitteista ja vasta lopussa mainitaan uusi yliopistolaki. Muut vuoden 2009 pääkirjoitukset käsittelevät laitospöytäkirjoitusten tekemistä Jyväskylän yliopistossa (2/2009, 4/2009, 5/2009), yliopiston tutkimusstrategiaa (6/2009) ja kansainvälistä vastuun ottoa globaalilla ajalla (3/2009, 7/2009). Yhdessäkään niistä ei ole mainintaa uudesta yliopistolaista tai yliopistojen uudistamisesta.

Vuonna 2010 puolestaan yliopistolaki saa huomattavasti enemmän näkyvyyttä *Tiedonjyvän* pääkirjoituksissa. Lakiuudistus mainitaan neljässä pääkirjoituksessa seitsemästä (1/2010, 5/2010, 6/2010 ja 7/2010). Kaksi pääkirjoitusta on otsikoitu uudistukseen viittaavasta: *Yhdessä kohti parempaa yliopistoyhteisöä* (1/2010) ja *Yhdessä uutta yliopistoa rakentamassa* (6/2010). Kahdessa muussa pääkirjoituksessa, *Alumnit aitiopaikalle* (5/2010) ja *Läpäisy ja työllistyminen toimenpiteiden kärkeen* (7/2010), puolestaan lakiuudistus ei ole varsinaisena teemanä, vaan edellisessä käsitellään alumnien eli aikaisempien opiskelijoiden merkitystä yliopistoille ja jälkimmäisessä opiskeluajan lyhentämistä ja tehostamista. Molemmissa kuitenkin lakiuudistus mainitaan aivan kirjoituksen alussa ikään kuin alkusanoina, ja kirjoituksessa 5/2010 uudistukseen palataan vielä lopussa lakiuudistuksen mahdollistaman varainhankinnan kautta.

Samoin kuin ei Jyväskylän Ylioppilaslehdessä, myöskään *Tiedonjyvässä* ilmiötä ”yliopistouudistus” ei nimetä kovinkaan vaihtelevasti: (*uusi*) *yliopistolaki*,

laki, lakiuudistus jne. Sitä kuitenkin kuvaillaan eli määritellään ja kommentoidaan kohtuullisen paljon. Eri kuvailemisen tavat kimppuuntuvat kolmeksi puheentavaksi – *hyöty-, yhteisöllisyys- ja haasteellisuusdiskurssiksi* – jotka esittelen seuraavaksi. Jälleen kerran huomionarvoista on se, että eri diskurssien rajat ovat liukuvia ja että diskurssit ”lainaavat” merkityksiä toisiltaan ja toisinaan limittyvät vahvasti toisiinsa.

6.2 Hyötydiskurssi

Yksi vahva tapa, jolla yliopistouudistusta kielellisesti rakennetaan tietynlaiseksi Tiedonjyvän pääkirjoituksissa, on esitellä uudistusta välineellisten, ennen kaikkea taloudellisten hyötyjen tuojana. Diskurssin mukaan kyseisistä rationaalitaloudellisista hyödyistä nauttivat sekä yliopistot että koko suomalainen yhteiskunta. Ensinnäkin hyötydiskurssin mukaan yliopistouudistus parantaa yliopistojen hallinnointia ja johtamista:

(24) Yliopisto aloitti toimintojen ja hallinnon kehittämisen heti lain voimaantulon jälkeen. Vajaan vuoden aikana on kehitetty mm. johtamisjärjestelmää, jossa johtajat ovat saaneet aiempaa enemmän itsenäistä vastuuta. Samaan aikaan on rakennettu sisäiset palvelukeskukset sekä koulutettu ja ohjattu yliopistolaisia uusien järjestelmien käyttöön. **Kokemus on jo osoittanut, että muutos onnistuu parhaiten, kun opimme uuden lisäksi luopumaan vanhasta - yhteistoimintaa ehkäisevistä rakenteista ja virastomaisesta toimintakulttuurista.** (6/2010)

Esimerkin ensimmäisessä virkkeessä yliopistouudistuksesta luodaan raamit (Jyväskylän) yliopistossa tehdyille muutoksille lausekkeella *heti lain voimaantulon jälkeen*. Virkkeessä pääosaan nostetaan lakiuudistuksen sijaan toiminnan tekijä, *yliopisto*. Kun toimijaksi nimetään kokonainen instituutio yksittäisten henkilöstöryhmien tai osastojen (kuten hallinnon) sijaan, syntyy kuva laaja-alaisesta ja hallitusta muutoksesta. Lisäksi lausekkeessa tuodaan korostuneesti esille (Jyväskylän) *yliopiston* toimintakyvyn nopeus *heti*-partikkelin avulla. Jotta yliopiston hallinnollisen toiminnan tehokkuus ja laaja-alaisuus eivät jäisi lukijalle epäselväksi, esimerkin toisessa ja kolmannessa virkkeessä luetellaan monia muutoksia *johtamisjärjestelmän* uudistamisesta *sisäisiin palvelukeskuksiin* ja *uusien järjestelmien käyttöön*. Kaikkea ei edes pyritä kertomaan, vaan *johtamisjärjestelmän* kohdalla mainitaan partikkelin *mm.* (’muun muassa’) avulla, että kyse on vain yhdestä

muutoksesta muiden joukossa. Muutoksista kertomisen tyyli on toteavaa, neutraalia ja yleismaallista (*on kehitetty, on rakennettu/koulutettu/ohjattu*), mikä luo kuvaa systemaattisen tehokkaista muutoksista. Kaikki tämä yliopiston tehokas hallinnollinen toiminta palautetaan lopulta esimerkin viimeisessä virkkeessä yliopistojen uudistamisen tarpeellisuuteen. Tuolloin kerronta alkaa saada tunnepitoisempia sävyjä: virkkeessä vedotaan (nimettömänä pysyvän kokijan) *kokemukseen*, ei faktoihin, sekä puhutaan toimijoista kollektiivisen me-muotoisesti (*opimme*) eikä passiivisissa (tästä lisää yhteisöllisyysdiskurssin yhteydessä; ks. luku 6.3). Tunnepitoisilla sanavalinnoilla tilanteesta tehdään kaikkia yliopistolaisia koskettava.

Varsinaista yliopistouudistusta esimerkissä 24 ei mainita, mutta virkkeessä puhutaan kylläkin *vanhasta* substantiivina, jonakin konkreettisena asiana, josta voidaan *luopua*, ikään kuin päästää irti. Tämä *vanha* (tilanne) konkretisoituu lukijaa pysähdyttävän ajatusviivan jälkeen yliopistojen aikaisemmaksi negatiiviseksi hallinnon tilaksi: *yhteistoimintaa ehkäiseviksi rakenteiksi ja virastomaiseksi toimintakulttuuriksi*. Edellinen kuvaus luo rajoittuneisuuden merkityksiä yliopistolaisten välisessä kollektiivisessa toiminnassa. Jälkimmäinen kuvaus puolestaan liittyy yliopistojen aikaisempaan toimintaan kankeuden, hitauden ja monimutkaisuuden piirteitä, jotka nähdään (edelleen) ominaisina julkisrahoitteisten virastojen toimintavoille (esim. Hiidenmaa 2000: 22). Vaikka yliopistouudistusta ei edes mainita virkkeessä, yliopiston uusi hallinnollinen tilanne puolestaan rakentuu ikään kuin itsestään kaikeksi muuksi kuin rajoittavaksi ja kankeaksi. Koska aikaisemmin esimerkissä on paljon kuvailtu sitä, mitä kaikkea tehokasta ja hyödyllistä uusimuotoisessa yliopistossa onkaan saatu aikaan uuden yliopistolain myötä, rakentuu lakiuudistus rajoittuneisuuden ja kankeuden vasta- ja vertailukohdaksi.

Yliopistojen hallinnoimisen tehostumisen lisäksi yliopistouudistuksen esitetään tuovan paljon myös taloudellisia hyötyjä yliopistoille:

(25) Suomalaiset yliopistot elävät mittavien uudistusten keskellä. **Vajaan vuoden voimassa ollut yliopistolaki on tuonut merkittäviä parannuksia erityisesti rekrytointiin ja taloushallintoon.** (7/2010)

(26) **Uusi yliopistolaki helpottaa yritys yhteistyötä.** Yksityistä sektoria toivotaan mukaan myös yliopistojen pääomittamiseen siirryttäessä omaan rahatalouteen. Satojen vuosien saatossa yliopistojen tärkeimmät kumppanit ovat olleet kirkko, valtio ja elinkeinoelämä. Valtio säilyy edelleen yliopistojen päärahoittajana, mutta **elinkeinoelämän merkitys kasvaa. On yliopistojen etu, että akateemisella tutkimuksella ja koulutuksella on yhteiskunnassa kysyntää.** (1/2009)

Esimerkissä 25 yliopistouudistuksen kuvaillaan tuoneen yliopiston toimintaan *merkittäviä parannuksia*: ei pelkästään ’hyviä’ tai ’tärkeitä’ vaan todellakin huomattavia edistysaskelia verrattuna aikaisempaan. Näiden hyötyjen merkittävyys vain kasvaa, kun virkkeessä yliopistolakia luonnehditaan *vajaan vuoden voimassa olleeksi*. Määrite *vajaa* korostaa sitä, ettei laki ole toiminut juuri ja juuri vuoden, ja silti se on onnistunut parantamaan yliopiston toimintaa laajalti. Yliopiston saamien huomattavien hyötyjen painotetaan *erityisesti*-partikkelin avulla kohdistuvan *rekrytointiin ja taloushallintoon*. Partikkeli *erityisesti* antaa olettaa, että muihin toiminnan alueisiin (kuten opetukseen ja sen hallinnoimiseen) yliopistouudistuksen ei nähdä tuovan yhtä suuria hyötyjä. Mitä tulee näihin ”erityisiin” parannuskohteisiin, *rekrytointi* terminä tarkoittaa pelkistetysti henkilöstön hankintaa eli sopivanlaisen työvoiman löytämistä ja palkkaamista (ks. Häkkinen 2004: 1038). Sanavalintana se antaa yliopistouudistukselle käytännönläheisyyden merkityksiä: uudistuksen avulla on mahdollista palkata paremmin työvoimaa tai parempaa työvoimaa. Sanayhdistelmä *taloushallinto* puolestaan viittaa yliopistojen taloudellisen toiminnan kokonaisvaltaiseen organisoimiseen (vrt. ’hallinto’, ilman määriteosaa). Toisin sanoen esimerkissä 25 uudistuksen esitetään tuovan taloudellishallinnollisia eli varsin pragmaattisia ja rationaalisesti perusteltavissa olevia hyötyjä, vieläpä *merkittäviä* sellaisia.

Esimerkissä 26 taloudelliset hyödyt korostuvat edellistä esimerkkiä enemmän; siinä ei esimerkiksi mainita yliopiston hallinnointia ollenkaan. Ensimmäisessä virkkeessä lakiuudistuksen sanotaan *helpottavan yritys yhteistyötä*. Yhdyssanan yritys yhteistyön määriteosalla (*yritys-*) yliopistouudistus linkitetään osaksi yksityisen sektorin toimintaa, ja edusosalla (*yhteistyö*) luodaan kuvaa aktiivisten osapuolten yhteispelistä, jossa molemmat hyötyvät. Virkkeen verbi *helpottaa* puolestaan luo tulkinnan siitä, että yksityisen sektorin kanssa työskentely on ollut jotenkin vaikeaa ennen yliopistouudistusta – että aikaisemmat yliopiston rakenteet ovat enemmän tai vähemmän olleet esteenä yritysmaailman kanssa toimimiselle. Esimerkin neljännessä virkkeessä todetaankin itsevarmasti, että uudistuksen jälkeen *elinkeinoelämän merkitys kasvaa*: enemmänkin prosessinomaista kuin aktiivista toimintaa kuvaava verbi *kasvaa* (ks. Halliday 1985: 130–131) rakentaa käsitystä siitä, että talousmarkkinoiden rooli laajenee ikään kuin itsestään, automaattisesti. Esimerkin viimeisessä virkkeessä tätä laajenemisprosessia luonnehditaan yliopistoja taloudellisesti hyödyttäväksi. Virkkeessä todetaan ”itsestään

selvänä” tietona, ilman epävarmuustekijöitä, että *[o]n yliopistojen etu*, mikäli yliopistojen tarjoamilla toiminnoilla (tutkimuksella ja koulutuksella) *on yhteiskunnassa kysyntää*. Sana *kysyntä* ammentaa voimakkaasti merkityksiä talousmaailman sanastosta: tarjonnan ja kysynnän periaatteista eli hyödykkeiden vaihtosuhteista yksityisillä markkinoilla (ks. NS s.v. *kysyntä*). Yliopistojen toiminnot eli *akateeminen tutkimus ja koulutus* esitetään siis taloudellisina hyödykkeinä, jotka käyvät kaupaksi yhteiskunnassa, ja tämä kaupaksi käyminen hyödyttää yliopistojä. Olennaista on se, että esimerkin alussa painotetaan yliopistouudistuksen sujuvoittavan (*helpottavan*) tätä taloudellisesti hyödyllistä toimintaa yritysten kanssa tehtävän yhteispelin kautta, kuten aikaisemmin toin ilmi.

Sen lisäksi, että hyötydiskursseissa yliopistouudistus hyödyttää hallinnollisesti ja taloudellisesti yliopistojä, uudistuksen taloudellis-rationaalisten etujen esitetään ulottuvan myös yliopistojen ulkopuolelle, suomalaiseen yhteiskuntaan:

(27) Olemme eläneet uusimuotoisessa yliopistossa vasta puolisen vuotta, mutta jo tänä aikana olemme ehtineet nauttia uuden yliopistolain myönteisistä vaikutuksista. Niistä yksi koskee **lisääntyntä vapautta toimia yhteistyössä muun yhteiskunnan kanssa**.

Koska **yliopistojen merkitys sekä kilpailukyvyntä että hyvinvoinnin lisääjänä kasvaa kaikkialla**, kasvaa myös tarve kehittää kontakteja julkisen sektorin, yritysmaailman ja yksityishenkilöiden kanssa. (5/2010)

(28) Opiskelijoihin lakiuudistus ei juurikaan ulotu, mutta koulutuksen kehittämistä ja tehostamistoimia tarvitaan jatkuvasti jo työurien pidentämiseksi.

[--]

Jyväskylän yliopiston hallitus on uudessa strategiassa nostanut erityisiksi koulutuksen kehittämistavoitteiksi valmistumisen nopeuttamisen ja työllistymisen edistämisen. Rehtorin ja tiedekuntien välisissä ensi vuotta koskeneissa sopimusneuvotteluissa tavoitteiden saavuttaminen oli keskeisesti esillä. (7/2010)

Esimerkki 27 alkaa yliopistouudistuksen tuomien hyötyjen korostamisella: puhutaan yleismaallisesti *myönteisistä vaikutuksista* ja niistä *nauttimisesta*, ei vain niiden huomioimisesta, sekä alleviivataan *vasta-* ja *jo-*partikkeleiden avulla, että suhteutettuna yliopistolain tähänastiseen, lyhyehköön ikään (*puolisen vuotta*) yliopistolaiset ovat saaneet paljon hyötyjä osakseen. Esimerkissä ei kuitenkaan käsitellä kaikkia yliopistouudistuksen tuomia hyötyjä vaan keskitytään tällä kertaa vain yhteen (*Niistä yksi koskee --*), ilmeisesti hyvin tärkeään hyötyyn. Esimerkin toisessa virkkeessä tämä tietty hyöty nimetään varsin löyhästi *lisääntyneeksi vapaudeksi toimia yhteistyössä muun yhteiskunnan kanssa*. Keskiöön lausekkeessa nousee sanapari *lisääntynyt vapaus*, jonka määrite antaa olettaa, että aikaisemmissa yliopiston rakenteissa yliopistojen liikkumatila (*vapaus*) oli pienempää syystä tai

toisesta – että aikaisemmin yliopistoissa jokin esti liikkumatilan lisääntymisen (vrt. esimerkki 24). Tämä uudistuksen myötä laajentunut liikkumatiila kohdistuu *yhteistyöhön muun yhteiskunnan kanssa*. Määrittelemätön yhteistyökumppani, *muu yhteiskunta*, täsmentyy kolmannessa virkkeessä, kun puhutaan *julkisesta sektorista, yritysmaailmasta ja yksityishenkilöistä*: yhteistyökumppaneina ovat sekä julkinen että yksityinen puoli, tosin jälkimmäinen puoli on korostuneempi, eikä kolmatta sektoria (kuten erilaisia järjestöjä) mainita.

Esimerkissä 27 uuden yliopistolain lisäämän yhteistyökapasiteetin esitetään hyödyttävän koko suomalaista yhteiskuntaa. Esimerkin kolmannessa virkkeessä kerrotaan, kuinka *yliopistojen merkitys -- kasvaa kaikkialla*. Verbillä *kasvaa* rakennetaan kuvaa siitä, että prosessi tapahtuu ikään kuin itsestään, luonnollisesti: yliopistoja tarvitaan syystä tai toisesta entistä enemmän, vieläpä *kaikkialla* eli joka puolella yhteiskuntaa. Olennaista esimerkissä on se, että yliopistojen laaja yhteiskunnallinen arvo (*merkitys*) syntyy *kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin lisääjänä* olemisesta: yliopistojen tulee lisätä valtion menestymistä valtioiden välisessä kilpailutaloudessa⁸ sekä kohentaa ihmisten elämää kokonaisvaltaisesti. Toisin sanoen lakiuudistusta rakennetaan suureksi yhteiskunnalliseksi hyödyttäjäksi sekä taloudellisessa että kokonaisvaltaisemmassakin mielessä.

Samoin kuin esimerkki 27, myös esimerkki 28 tekee yliopistouudistuksesta suomalaisen yhteiskuntaa taloudellisesti hyödyttävän ilmiön. Itse yliopistouudistus mainitaan esimerkin alussa, kun puhutaan opiskelijoiden ja uudistuksen välisestä suhteesta. Tätä suhdetta luonnehditaan löyhäksi: *Opiskelijoihin lakiuudistus ei juurikaan ulotu*. Adverbi *juurikaan* luo käsitystä siitä, että uudistuksen vaikutus opiskelijoiden elämään on pienehkö. Heti lauseen jälkeen kuitenkin lakiuudistuksen vaikutuskenttää laajennetaan hallitsevalla *mutta*-sivulauseella, jossa puhutaan *työurien pidentämisestä*. Sanavalintana *työurat* laajentaa yliopistouudistuksen vaikutus- tai ainakin tavoitekenttää tutkimuksen ja koulutuksen edistämistä työ(öllistymis)poliittiseen kenttään, jonka yhdeksi ydinongelmaksi on jo pitkään yhteiskunnallisesti rakennettu nuorisotyöttömyyttä (esim. Myllyniemi 2008: 35–39). Esimerkin toisessa virkkeessä puhutaankin hyvin työpoliittisesti orientoituneista akateemisista tavoitteista, jotka kohdistuvat nimenomaan nuoriin

⁸ Esimerkissä ei sanota, kenen tai minkä *kilpailukyvyistä* on kyse, mutta usein käsitteellä 'kilpailukyky' viitataan postmodernien valtioiden väliseen kilpailuun työvoiman tuottavuudesta sekä tieteen ja teknologian saavutuksista (ks. esim. Heiskala 2006: 23–24; Harvey 2008: 8–9).

aikuisiin eli opiskelijoihin: *valmistumisen nopeuttamisesta ja työllistymisen edistämisestä*. Kyseiset tavoitteet luonnehtivat kansantaloutta tehostavia toimia, kuten työelämään siirtymisen sujuvoittamista, kansalaisten toimeentulon vakiinnuttamista ja täten valtion talouden vakauttamista. Näiden työ- ja talouspoliittisten tavoitteiden ilmenemiskentäksi nimetään *yliopiston hallituksen uusi strategia*. Uuden yliopistolain myötä paljon valtaa saanut yliopiston hallitus (ks. Yliopistolaki 2009: 14 §) on olennainen toimija uusimuotoisissa yliopistoissa. Koska yliopiston hallituksen kuvaillaan esimerkiksi sitoutuvat nykyisiin kansantaloudellisiin tavoitteisiin, on se tulkittavissa eräänlaiseksi yliopistouudistukselliseksi teoksi: uusimuotoisen yliopiston päähallinnon linjaukseksi, jota ei välttämättä olisi tullut, mikäli yliopiston hallitus ei yliopistouudistuksen myötä olisi saanut valtaa.

Esimerkeissä 27 ja 28 yliopistouudistus ja sen mukainen yliopistotoiminta saa siis suomalaista nyky-yhteiskuntaa taloudellisesti hyödyttävän roolin. Hyötydiskurssissa yliopistouudistus ei kuitenkaan ole vain yhteiskuntaa nykyhetkessä tai lähitulevaisuudessa hyödyttävä, vaan sen tuomat taloudelliset etujen esitetään jatkuvan pitkälle tulevaisuuteen:

(29) Yliopiston ja yhteiskunnan välisten yhteyksien kehittämisessä juuri vuorovaikutus ja vastavuoroisuus ovat nousemassa entistä merkittävimmiksi. Tästä on uusimpana esimerkkinä yliopistojen varainhankinta, jota valtio tukee huomattavalla vastinrahalla ja verovähennysoikeudella. Olen erittäin kiitollinen siitä, että huolimatta taloudellisesti haasteellisesta ajankohdasta ja täysin uudelta kulttuurista olemme saaneet ilahduttavan monelta yritykseltä ja yksityiseltä lahjoituksia. Yliopiston pääomaan osoitettuina ne jäävät tuottojen kautta vaikuttamaan yli sukupolvien. (5/2010)

Samoin kuin esimerkissä 27, myös esimerkissä 29 alleviivataan yliopiston ja yhteiskunnan välisen yhteistyön olennaisuutta nykyaikana. Ensimmäisessä virkkeessä puhutaan niinkin jaloista prosesseista kuin *vuorovaikutuksesta* ja *vastavuoroisuudesta*: sanavalinnoilla (-*vuoro*) luodaan kuvaa molemminpuolisesta yhteistyöstä, jossa jaetaan tietoa ja muita asioita yhtäläisesti, ”vuoron perään”. Näiden jalojen prosessien olennaisuutta korostetaan ensinnäkin *juuri*-partikkelin voimin ja toiseksi niiden luonnehditaan *nousevan* eli saavan isompia mittasuhteita ikään kuin itsestään (vrt. esimerkki 27: *kasvaa*). Kaiken lisäksi prosessit ovat *entistä merkittävimpiä*: komparaatio eli määrän tai laadun kasvua ilmaiseva muoto (-*mpi*) sekä kasvun runsautta korostava määräite *entistä* luovat kuvaa siitä, että siinä, missä aikaisemmin prosessit olivat toki tärkeitä, ovat ne nyt erityisen tärkeitä. Toisessa virkkeessä tällaisista prosesseista annetaan yksi havainnollistus: *yliopistojen*

varainhankinta. Termillä *varainhankinta* viitataan yliopistojen mahdollisuuteen kerätä yksityisiltä tahoilta varoja yliopistojen pääomittamiseksi ja itsenäistymiseksi vuosina 2009 ja 2010, lakiuudistuksen astuessa voimaan (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012). Diskursiivisella tasolla *varainhankinnan* mainitseminen rakentaa uusimuotoisten yliopistojen ja yhteiskunnan välisestä yhteistyöstä enemmän tai vähemmän rahanvaihtosuhdetta, jossa yhteiskunnan jäsenet (kolmannessa virkkeessä mainitut *yrietykset* ja *yksityiset*) antavat rahaa yliopistoille lakiuudistuksen myötä.

Esimerkissä 26 yliopistojen taloudellisen hyödyn ei kuitenkaan esitetä varsinaisesti kuuluvan itse yliopistoille vaan (suomalaiselle) yhteiskunnalle ja erityisesti sen tuleville jäsenille. Esimerkin viimeisessä virkkeessä korostetaan varsinkin tunnepitoisesti, kuinka lahjoitukset *jäävät -- vaikuttamaan yli sukupolvien*. Lauseke *yli sukupolvien* luo emotionaalisesti kuvaa eri ikäryhmien välisestä suu- resta sosiokulttuurisesta jatkumosta. Tähän emotionaaliseen merkitykseen lomituu kuitenkin hyvin vahvasti taloudellisen hyödyn merkityksiä, kun virkkeessä käytetään sellaisia taloustieteellisiä ilmaisuja kuin *pääomaan osoitettuina* ja *tuot- tojen kautta*. Tällä tavoin ihmiskupolvien välinen jatkumo palautetaan yliopis- touudistuksen varainhankinnan mukaisiin lähtökohtiin: pääomiin ja rahallisiin voittoihin eli yliopistouudistuksen tuomiin taloudellis-rationaalsiin hyötyihin.

6.3 Yhteisöllisyysdiskurssi

Siinä, missä hyötydiskurssissa yliopistouudistusta rakentuu ensisijaisesti taloude- lis-rationaalisten hyötyjen tuojaksi sekä yliopistoille että suomalaiselle yhteiskun- nalle, yhteisöllisyysdiskurssissa puolestaan merkityksellistään yliopistouudistusta sosiaalis-emotionaaliseksi motivoijaksi yliopistojen sisällä. Uudistus esitetään ta- voitteleminen arvoisena määränpäänä kaikille yliopistolaisille, ja se saavutetaan parhaiten yliopistolaisten välisen harmonisen yhteistyön ja luottamuksen avulla. Yhteisöllisyysdiskurssi rakentuu kahdessa pääkirjoituksessa, 1/2010 ja 6/2010, joissa jo otsikoista lähtien – *Yhdessä kohti parempaa yliopistoyhteisöä* (1/2010) ja *Yhdessä uutta yliopistoa rakentamassa* (6/2010) – luodaan yliopistouudistuksesta yhdessä toimimisen lähtökohtaa.

(30) Uuden yliopistolain myötä nyt rakennetaan toimintatapoja, jotka luovat pohjan tulevaisuuden toimintakulttuurille. **Mitä syvempi luottamus ja parempi yhteishenki, sitä vahvemmin jokainen työntekijä haluaa olla mukana kehittämässä Jyväskylän yliopistoa inspiroivaksi työ- ja opiskeluympäristöksi.** Opiskelun, opettamisen ja tutkimuksen toimintaedellytysten parantaminen on tärkeää. **Se onnistuu parhaiten yhdessä tekemällä.** (1/2010)

Esimerkin ensimmäisessä virkkeessä yliopistouudistus rakentuu uusimuotoisen (Jyväskylän) yliopiston toiminnalliseksi lähtökohdaksi. Lauseke [*u*]uden yliopistolain myötä luo lakiuudistuksesta yliopistolaisten toiminnan alullepanijaa ja lähtökohtaa. Tämän yliopistouudistuksen alullepaneman yliopistotoiminnan kuvailaan *luovan pohjan tulevaisuuden toimintakulttuurille*: yliopistouudistuksen mukaiset uudet käytänteet toimivat alustana, eräänlaisina kivijalkoina, yliopiston tulevaisuudelle. Erityisen mielenkiintoinen on sanavalinta *toimintakulttuuri*, jossa edusosa *kulttuuri* korostaa sosiaalisen toimimisen kenttää: ei ole kyse fyysisestä toimintaympäristöstä vaan syvemmin sosiaalisten arvojen ja normien kentästä. Esimerkissä keskitytäänkin luonnehtimaan monin eri tavoin tätä sosiaalisen toimimisen kenttää tai pikemminkin sitä, minkälainen sen tulisi olla (Jyväskylän) yliopistossa lakiuudistuksen jälkeen.

Esimerkin toisessa virkkeessä puhutaan *luottamuksesta* ja *yhteishengestä*, jotka sanavalintoina luovat kuvaa tunneperäisestä toiminnasta: *luottamus* käsitteenä luonnehtii sellaista tilaa, jossa ei uskota toisten pettävän tai huijaavan (vrt. huijausdiskurssi; ks. luku 5.3), ja *yhteishenki* puolestaan luonnehtii yhteenkuuluvuuden tunnetta. Nämä vahvasti tunneperäiset prosessit esitetään *jokaisen työntekijän* motivoijina: ei vain tiettyjen vaan poikkeuksetta kaikkien työntekijöiden. Kaikki työntekijät *haluavat olla mukana kehittämässä* yliopistoa. He eivät vain *ole kehittämässä* vaan nimenomaan *haluavat olla*, eli he ovat tunneperäisesti motivoituneita toimimaan uusimuotoista yliopistoa edistävällä tavalla. Ketään ei siis pakoteta toimimaan, vaan yliopistolaiset tekevät sen omasta tahdostaan, mikäli sosiaaliset olot (*luottamus* ja *yhteishenki*) ovat oikeanlaiset. Virkkeen komparatiivinen mitä-sitä-rakenne kautta tekeekin *luottamuksesta* ja *yhteishengestä* eräänlaisia kumulatiivisia välineitä kaikkien työntekijöiden emotionaaliseen motivoitumiseen. Virkkeessä ei oteta kantaa siihen, miten luottamus ja yhteenkuuluvuus itsessään syntyvät, vaan painoarvo on tuloksella eli työntekijöiden motivaatiolla toimia ”yhteisen hyvän” eli *inspiroivan työ- ja opiskeluympäristön* puolesta. Esimerkissä ei tarjota uusimuotoisen yliopiston rakentamisen välineiksi kylmän rationaalisia eli hallin-

nollisia tai taloudellisia (kuten palkallisia) keinoja (vrt. hyötydiskurssi; luku 6.2), vaan välineeksi annetaan solidaarinen yhteistoiminta: *Se onnistuu parhaiten yhdessä tekemällä.*

Esimerkissä 30 yliopistouudistus itsessään, ilmiönä, motivoi siis kollektiiviseen toimintaan, eli toimii eräänlaisena kollektiivisen toiminnan lähtökohtana tai tavoitteena yliopistolla. Alla olevassa esimerkissä (31) sen sijaan pelkästään yliopistouudistus ei rakennu yliopistolaisten motivoijaksi, vaan mukana kollektiivisessa ”uudistusprojektissa” ovat myös uudistuksen toteutumista valvovat (nimitettömät) tahot. Kyseiset valvojatahot eivät kuitenkaan hallitse uudistusprojektia täysin, vaan esimerkin loppupuolella uudistuksellisen toiminnan motiivit ja tavoitteet palautetaan enemmän tai vähemmän yliopistolaisten omiin käsiin:

(31) Yliopisto aloitti toimintojen ja hallinnon kehittämisen heti lain voimaantulon jälkeen. Vajaan vuoden aikana on kehitetty mm. johtamisjärjestelmää[.] --

Muutostyön onnistumista arvioidaan koko ajan. **Yliopiston toiminnan periaatteena on jatkuva kehittäminen, jonka mukaisesti tarkastelemme ohjeita ja toimintoja sekä korjaamme niitä yhdessä,** kun siihen tulee tarve. Samalla periaatteella jatkamme kehitystyötä kohti yhä parempaa ja toimivampaa yliopistoa. (6/2010)

Esimerkin kolmannessa virkkeessä puhutaan *muutostyöstä*, jolla viitataan ensimmäisessä ja toisessa virkkeessä kuvailtuihin muutoksiin yliopistolain jälkeen (ks. esimerkki 24). Tämän muutostyön kuvaillaan olevan yhtäjaksoisen tarkkailun ja mittaamisen kohteena: sen *onnistumista arvioidaan koko ajan*. Virkkeessä ei kerrota, onko tarkkailu ulkoapäin tulevaa (esimerkiksi opetusministeriö), yliopiston itsensä tekemää vai molempia, mutta se, että tarkkailu kohdistuu uudistuksen *onnistumiseen* eli halutun lopputuloksen toteutumiseen, viittaisi enemmänkin ulkopuolelta tulevaan valvontaan. Joka tapauksessa olennaista on se, että tarkkailu on yhtäjaksoista (*koko ajan*) ja täten velvoittavaa. Tätä mahdollisesti ulkopuolelta tulevaa, jatkuvaa tarkkailua ei kuitenkaan merkityksellistetä varsinaiseksi ongelmaksi. Neljännessä virkkeessä yhtäjaksoisen asioiden edistämisen esitetään olevan jo valmiiksi sisäänrakennettuna yliopistossa: *Yliopiston toiminnan periaatteena on jatkuva kehittäminen*. Kun jokin asia on *periaatteena*, tarkoitetaan sillä yleensä jonkinlaisen perussääntön tai ydinajatuksen noudattamista. Tässä tilanteessa perussääntönä tai -ajatuksena on *jatkuva kehittäminen* eli taukoamaton asioiden paremmaksi muovaaminen ja eteenpäin vieminen. Toisin sanoen yliopistouudistuksen tuoma taukoamattoman kehittämisen tarve käännetäänkin enemmän-

kin yliopistolaisista itsestään kumpuavaksi haluksi kuin ulkoapäin tulevaksi pakoksi.

Esimerkin neljännessä virkkeessä kuvaillaan erilaisia yliopistouudistusta toteuttavia toiminnan muotoja positiivisessa ja kollektiivisessa hengessä: *tarkastelemme ohjeita ja toimintoja ja korjaamme niitä yhdessä. Me-muotoiset verbit eivät itsessään kerro, keitä me-ryhmään esimerkissä sisällytetään kuuluvan, mutta ne rakentavat kaikessa potentiaalisuudessaan ryhmää ”kaikki yliopistolaiset”, työntekijöistä johtajiin. Olennaista tuossa joukossa on sen kollektiivinen voima, jota luodaan ensinnäkin inklusiivisella, sisäryhmää rakentavalla me-muodolla (ks. Pälli 2003: 117–118) ja toiseksi adverbillä yhdessä, joka luonnehtii lähellä toisiinsa – ikään kuin toisissaan kiinni – olevia yhteisön jäseniä. Tämä kollektiivisuutta uhkuva me-ryhmä esitetään varsin voimallisena esimerkin viimeisessä virkkeessä: *jatkamme kehitystyötä kohti yhä parempaa ja toimivampaa yliopistoa*. Komparatiiviset (-mpi) eli kasvua ilmaisevat määritteet *parempi* ja *toimivampi* yhdistettynä kasvua korostavaan adverbiin *yhä* luovat kuvan siitä, että me-ryhmällä on voimaa parantaa uusimuotoista yliopistoa aina vain enemmän ja enemmän.*

Nimenomaan yhteistoiminnan runsas kuvaileminen on olennaista yhteisöllisyysdiskurssissa. Itse lakiuudistusta, sen sisältöjä ja ehtoja, ei juuri mainita eikä uudistuksen hyötyjä luonnehdita muuten kuin yliopistolaisten (”meidän”) yhteisöllisyyden näkökulmasta:

(32) **Yhteistyöllä voimme tehdä yliopistostamme sellaisen luovan yhteisön**, jonka jäseneksi halutaan tulla, johon pääsemiseksi kilpaillaan ja jonka yhteistyökumppanit kokevat toimintansa kannalta tärkeäksi. [--] Jyväskylän yliopistolla on tähän [menestymiseen] hyvä perusta, jonka pohjalle **voimme yhdessä rakentaa uutta**. (6/2010)

(33) Henkilöstöpoliittisissa ohjelmissa tulee ottaa huomioon henkilöstön työhyvinvointi, urakehitysmahdollisuudet ja vaikuttamismahdollisuudet. **Kannattaa kokoontua yhteen ilman virallistakin agenda ja jakaa näkökulmia, punnita vaihtoehtoja ja yhdessä etsiä toimivia uusia ratkaisuja. Avoimuus ja yhdessä tekeminen luovat luottamusta työyhteisöön.**

Uuden yliopistolain myötä nyt rakennetaan toimintatapoja, jotka luovat pohjan tulevaisuuden toimintakulttuurille. -- (1/2010)

Vaikka kummassakaan esimerkissä ei mainita yliopistouudistusta, on syytä huomata, ne ovat peräisin sellaisista pääkirjoituksista (1/2010 ja 6/2010), joissa yliopistojen uudistaminen on pääaiheena otsikoista lähtien, kuten aiemmin tässä luvussa mainitsin. Molemmissa kirjoituksissa yliopistouudistuksellinen teema on vahvasti läsnä, mutta sitä ei aina kielellistetä näkyville (ks. myös luku 6.1). Yhteis-

söllisyysdiskurssin näkökulmasta on tärkeämpää puhua yliopistouudistuksen kollektiivisista edellytyksistä kuin uudistuksen syistä ja seurauksista. Esimerkin 32 ensimmäisessä virkkeessä yliopistolaisten kollektiivisesta toiminnasta, *yhteistyöstä*, rakentuu olennainen väline (uusimuotoisen) yliopiston parantamisessa. Jälleen kerran yliopistolaisista puhutaan kollektisoivasti ja harmonisoivasti *me*-muodossa (*voimme*). Tämä yhteistoiminnallinen ryhmä esitetään *voida*-verbin kautta kykeneväisenä muuttamaan yliopisto sosioemotionaalisesti elähdyttäväksi. Puhutaan *yhteisöstä*, toisissaan enemmän tai vähemmän sosiaalisesti kiinni olevista ihmisistä (ks. NS s.v. *yhteisö*), ei kylmäsävytteisestä 'organisaatiosta' tai muusta vastaavasta. Tätä kollektiivista ryhmää määritellään *luovaksi* eli uudistumiskykyiseksi ja ryhmän jäseniä psykologisesti innoittavaksi (ks. NS s.v. *luova*), ei hyötydiskurssin mukaisesti 'taloudelliseksi' tai välineellisen 'hyödylliseksi'.

On kuitenkin otettava huomioon se, että esimerkin ensimmäisessä virkkeessä on myös läsnä kilpailullinen ja välineellinen sävy (vrt. hyötydiskurssi; luku 6.2), joka ei ole "pehmeitä arvoja" edustavalle yhteisöllisyysdiskurssille täysin ominainen. Esimerkiksi *yhteisöä* määritellään relatiivilauseessa joksikin niin hyväksi, että *yhteistyökumppanit kokevat [sen] toimintansa kannalta tärkeäksi*: kollektiivisen yhteisö ei saa kokonaan arvoaan siitä, että se elähdyttää yliopistolaisia (eli on *luova*), vaan vahvasti siitä, että ulkopuoliset, mahdollisesti yliopistoja taloudellisesti auttavat tahot pitävät sitä hyödyllisenä itselleen (*toimintansa kannalta*). Kyseinen hyötykeskeinen eli "kylmä" sävy kuitenkin kääntyy "lämpimämmäksi" esimerkin viimeisessä virkkeessä. Siinä toiminta palautetaan "meihin" eli ideaalisesti kaikkiin yliopistolaisiin ja jälleen kerran heidät asetetaan olennaisen toimijaryhmän rooliin: *voimme yhdessä rakentaa uutta*. Kykeneväisyyttä ilmaiseva verbi *voida* ja sen kollektisoiva *me*-muotoisuus yhdistyvät ajatukseen *uuden* eli jonkin aikaisemmin ei-olevan ja ennennäkemättömän valmistamiseen. Tällä "uuden tekemisellä" on hyvin vahva tulkinnallinen linkki (sen hetkiseen) yliopistojen uudistamiseen, ja viimeisen virkkeen *me*-muotoinen toiminta liittääkin potentiaalisesti kaikki yliopistolaiset aktiivisiksi yliopistouudistuksen edistäjiksi.

Esimerkissä 33 puolestaan ei tyydytä pelkästään kuvailmaan yliopistolaisien yhteisöllisyyden tärkeyttä uusimuotoisia yliopistoja rakennettaessa, vaan siinä myös annetaan ohjeita yhteisöllisyyden lisäämiseen yliopistouudistuksen keskellä. Esimerkin ensimmäisessä kappaleessa on varsinainen, halutunlaisen toiminnan kuvaileminen, joka palautetaan toisessa kappaleessa yliopistouudistukseen virket-

tä hallitsevan adverbiaalirakenteen kautta: *Uuden yliopistolain myötä* (ks. esimerkki 30). Ensimmäisen kappaleen viimeisessä virkkeessä määritellään yliopiston työntekijöiden kollektiivisuuden perusehtoja: *Avoimuus ja yhdessä tekeminen luovat luottamusta työyhteisöön*. Jälleen kerran *luottamus*, sosio-emotionaalinen yhteistoiminnan voima (ks. esimerkki 30), nostetaan etusijalle, tosin tällä kertaa sen tärkeys rajoitetaan *työyhteisöön* eli työntekijöiden piiriin jättämällä opiskelijat ulkopuolelle. Luottamuksen alkutekijöiksi todetaan *avoimuus* ja *yhdessä tekeminen*: edellinen sanavalinta luo kuvaa luottamuksellisesta viestinnästä ja jälkimmäinen – jälleen kerran – yhteistoiminnasta. Jotta tämä harmonisen kollektiivisuus toteutuisi yliopistolla, esimerkissä kehotetaan toimimaan tietyllä tavoin (*Kannattaa*) ja annetaan monenlaisia vinkkejä yhteisöllisyyden kasvattamiseksi: *kokoontua yhteen ilman virallistakin agenda ja jakaa näkökulmia, punnita vaihtoehtoja ja yhdessä etsiä toimivia uusia ratkaisuja*. Ohjeistuksen alussa painotetaan epävirallista, vapaaehtoista yhteistoimintaa (*ilman virallistakin agenda*) eli sisäisesti motivoitunutta kollektiivista toimintaa. Kyseisessä ”aidosti” kollektiivisessa toiminnassa neuvotaan olemaan vastavuoroinen, avoin ja luottamuksellinen (*jakaa näkökulmia*) ja ennen kaikkea toimimaan *yhdessä*, solidaarisesti ja yhteisvastuullisesti. Ohjeistuksen avulla luodaan siis kuvaa siitä, että harmonisella yhteisöllisyydellä – avoimin mielin ja ilman ristiriitoja – saavutetaan juuri oikeat ja kaikille sopivat ratkaisut uusimuotoisen yliopiston parantamiseksi.

Yhteisöllisyysdiskurssissa yliopistouudistuksen ydinasiana on siis yliopistolaisten sosiaalinen ja emotionaalinen ykseys. Olennaisiksi seikoiksi eivät nouse lakiuudistuksen käytännölliset hyödyt (tai haitatkaan) vaan yhteisvastuullisuus, yhteisesti sovitut päämäärät ja lähes konsensuksenomaisen yhteistyö, jonka kautta yliopistouudistus toteutuu mahdollisimman hyvin ja tuottaa iloa mahdollisimman monelle yliopistolaiselle. Toisin sanoen yhteisöllisyysdiskurssissa yliopistouudistus on eräänlainen innoittava ponnahduslauta uudenlaisen yliopiston luomiseksi sekä kaikkien yliopistolaisten yhteinen päämäärä, joka saavutetaan solidaarisella ja sisäisesti motivoituneella (ei ulkoisesti pakotetulla) yhteistoiminnalla eli muilla kuin rationaalis-taloudellisilla motiiveilla.

6.4 Haasteellisuuskurssi

Kaksi edellistä tapaa rakentaa yliopistouudistusta, hyöty- ja yhteisöllisyysdiskurssi, värittävät uudistusta kauttaaltaan positiiviseksi ilmiöksi: uudistus hyödyttää taloudellis-hallinnollisesti yliopistoa ja kokonaista suomalaista yhteiskuntaa, nykyistä ja tulevaa (hyötydiskurssi) sekä toimii yliopistoväen sosio-emotionaalisen yhteistoiminnan ja täten paremman uusimuotoisen yliopiston lähtökohtana (yhteisöllisyysdiskurssi). Eräessä pääkirjoituksessa, *Yhdessä uutta yliopistoa rakentamassa* (6/2010), kuitenkin kiedotaan lakiuudistuksen ympärille myös negatiivisia merkityksiä. Kyseinen pääkirjoitus on kiintoisa myös siksi, että samalla kun se esittää uudistuksen tuomia haasteita ja vaatimuksia, se myös edustaa vahvasti yhteisöllisyysdiskurssia painottamalla uudistuksen synnyttämää tiiviimpää yhteisöllisyyttä.

Alla olevassa esimerkissä uudistusta käsitellään siitä näkökulmasta, että uudistus on jo vienyt jotakin pois yliopistolaisilta:

(34) Uusi aika ja uudet toimintatavat mahdollistuivat nopeasti. Päätösten vaikutus yliopistojen toimintaan on ollut valtava ja **vaatinut erityisesti tiedekuntien ja laitosten tukipalveluissa työskenteleviltä sekä hallintokeskuksen henkilökunnalta suuria ponnistuksia** saada kaikki tarvittavat järjestelmät ja toimintatavat kuntoon. Erityisesti taloushallinnon ja henkilöstöhallinnon **tietojärjestelmien uudistaminen on vienyt aikaa, voimia ja välillä turhauttanut yliopistolaisia.** (6/2010)

Esimerkin keskiössä on yliopistouudistuksen ikävähköjen puolien kuvaileminen. Yliopistouudistuksen esitetään tuoneen paljon lisätöitä nimenomaan hallinnolliselle henkilökunnalle: adverbillä *erityisesti* painotetaan, että juuri hallinnon puolen työntekijöille on koitunut uudistuksesta jotakin vähemmän mukavaa. Uudistuksen sanotaan *vaatineen* heiltä *suuria ponnistuksia*. Uudistus on siis suorastaan *vaatinut* eli edellyttänyt tietynlaisia toimia. Nuo toimet on nimetty *ponnistuksiksi*, eli niiden eteen on täytynyt antaa lähes kaikkensa (ks. NS s.v. *ponnistaa*), ja lisäksi noita pinnistuksia kuvaillaan *suuriksi*, jotta syntyisi kova todellakin mittavista hallinnon pinnistelyistä.

Myöhemmin esimerkin viimeisessä virkkeessä se ryhmä, jolta uudistus on jotakin vienyt, laajenee hallinnon työntekijöistä myös muihin yliopistolaisiin, joihin heitä ei kielellistetä erityisryhmäksi. Esimerkissä puhutaan *tietojärjestelmien uudistamisesta*, joka *on vienyt aikaa ja voimia* eli ihmisten henkilökohtaisia re-

sursseja. Tässä kohtaa ei tuoda ilmi, kenen resursseja uudistaminen on ottanut pois, mutta yleisluontoinen, passiivimuotoinen *on vienyt* voisi viitata kaikkiin niihin ihmisiin, joita *tietojärjestelmän uudistaminen* koskettaa eli uusijoita ja uusimisen ”asiakkaita”, tai sitten vain uusijoihin. Samassa virkkeessä nimetään epäedullisessa asemassa olevien joukkoon *yliopistolaiset*, jotka tässä tilanteessa voivat tarkoittaa muita kuin niitä, jotka tietojärjestelmää ovat olleet muokkaamassa, eli tutkijoita, opettajia ja opiskelijoita. Uudistamisen todetaan *välillä turhauttaneen* kyseisiä yliopistolaisia: verbi *turhauttaa* rakentaa mielipahan, kärsimättömyyden ja ärtymyksen, ei huolen tai pelon merkityksiä (vrt. Jyväskylän Ylioppilaslehden uhkadiskurssi: luku 5.2), ja lisäksi adverbi *välillä* antaa kuvan siitä, ettei mielipaha ole ollut kokoaikaista. Mielenkiintoista koko virkkeessä on kuitenkin se, että mielipahan ja muiden ikävähköjen asioiden lähtökohdaksi nimetään *tietojärjestelmien uudistaminen*: kyseessä on tekninen ja konkreettinen ”ongelma”. Yliopistouudistuksen tuomaksi ”ongelmaksi” ei siis nimetä mitään ideologiaa tai eettisiä konflikteja vaan kohtalaisen yksinkertainen ja neutraali toimenpide. Siksi yliopistouudistus ei rakennu varsinaisen suurten (sosiaalisten) ongelmien tuojaksi – ei ainakaan niin suurten ongelmien, että ne herättäisivät pelkoa tai huolta vaan ainoastaan hetkittäistä ärtymistä yliopistolaisten keskuudessa.

Sen lisäksi, että yliopistouudistuksen esitetään vaatineen veronsa yliopiston hallinnon työntekijöiltä ja tuottaneen pienoista mielipahaa muillekin yliopistolaisille, uudistusta kielellistetään myös nykyisyydessä ja jatkossakin ehtojen ja vaatimusten asettajaksi:

(35) **Suurimpana haasteena on uusien tehtävien tuomien vaatimusten ja niihin vaadittavan osaamisen kohtaaminen.** Näihin haasteisiin on tarjolla koulutusta paitsi erityisteemoihin, myös kohdennettuina niin johtotasolla työskenteleville kuin hallintotehtäviä tekevillekin. (6/2010)

(36) Muutostyön onnistumista arvioidaan koko ajan. [--] Onnistuaksemme joudumme opettelemaan uuden tavan kohdata toinen toisemme ja vahvistamaan kykyämme toimia palveluorganisaationa. (6/2010)

Esimerkin 35 ensimmäisessä virkkeessä puhutaan *suurimmasta haasteesta*, jonka synnyttävät *uudet* eli yliopistouudistuksen synnyttämät *vaatimukset*. Sana *haaste* voi tarkoittaa negatiivista, ulkopäin tulevaa velvoitusta etsiä uusia ratkaisuja (ks. NS s.v. *haaste*), mutta sillä voidaan myös luonnehtia positiivista muutoskohtaa, joka mahdollistaa uudenlaiset ja paremmat toimintatavat. Esimerkissä 35 kallistu-

taan enemmän negatiivisen velvoituksen puolelle. Ensimmäisessä virkkeessä puhutaan *uusien tehtävien tuomista vaatimuksista*: kolmannen infinitiivin muotoinen (-*ma*) verbi *tuoda* luo kuvaa siitä, että jotakin on siirretty yliopistoihin ulkoapäin. Tämä ”jotakin” on *vaatimuksia* eli tiukkoja ehtoja menetellä tietyllä tavoin. Lisäksi virkkeessä mainitaan *vaadittava osaaminen*: uudistuksen tuomat tehtävät asettavat omat sitovat ehtonsa yliopistolaisten tiedollisille ja taidollisille valmiuksille. Varsinaiseksi haasteeksi merkityksellistetäänkin juuri ulkoapäin tulevien vaatimusten ja yliopistolaisen nykyisten valmiuksien epätasa-paino: [*s*]uurimpana haasteena on näiden kahden asian kohtaaminen eli yhteen sopiminen. Yliopistouudistus vaatii jotakin sellaista, johon yliopisto ei voi täysin vastata tällä hetkellä. Ongelmaan esitetään kuitenkin olevan olemassa ratkaisu, joka kielellistyy järjepäisen tehokkaaksi: puhutaan *koulutuksesta* eli tiedollisten valmiuksien parantamisesta, joka on *kohdennettua* eli harkitulla tavalla tietyille yliopistolaisryhmille suunnattua ja täten toimivaa. Toisin sanoen yliopistouudistuksen tuoma *suurin haaste* ei rakennu voittamattomaksi (superlatiivimuotoisesta *suuri*-määritteestä huolimatta), ainoastaan tässä hetkessä uudensuuntaisiin toimenpiteisiin velvoittavaksi.

Myös esimerkin 36 ensimmäisessä virkkeessä rakennetaan uusimuotoisen yliopiston ympärille vaatimusten kenttää: *Muutostyön onnistumista arvioidaan koko ajan*. Jotkin nimeämättömät tahot pitävät uudistuksen täytäntöönpanoa jatkuvasti silmällä ja mittaavat sen edistymistä, mikä asettaa omat vaatimuksensa yliopiston toiminnalle (ks. esimerkki 31). Siksi yliopistoväen tulee pärjätä tehtävässään ja täyttää nämä mahdollisesti ulkopuolelta tulevat vaatimukset: *onnistukseemme*. Tämä finaalin eli jonkin tarkoituksen tai päämäärän saavuttamista ilmaiseva lauseenvastike yhdessä *onnistua*-verbin kanssa luo kuvaa siitä, että ”meidän” (-*mme*) eli yliopistolaisten täytyy tavoitella menestyksellistä lopputulosta.

Esimerkissä 36 yliopistoväen esitetäänkin olevan velvoitettu toimimaan tietyllä tavalla: *joudumme*. Verbi *joutua* luonnehtii jotakin pakottavaa, sisäistä tai ulkoista syytä toimia. Virkkeessä nimetään kaksi toimintaa, johon yliopistolaiset ovat pakotettuja: *opettelemaan uuden tavan kohdata toinen toisemme ja vahvistamaan kykyämme toimia palveluorganisaationa*. Edellinen pakottavuus edustaa yhteisöllisyysdiskurssin pääargumentteja eli sosio-emotionaalista yhteistoimintaa (vrt. esimerkit 32 ja 33). Jälkimmäinen pakottavuus puolestaan on sävyltään totisempaa eli se kohdistuu yliopistolaisten toimintaan ja yliopiston ”ydinluontee-

seen”. Yliopistolaisten täytyy *vahvistaa* eli tukea ja parantaa omaa kykyänsä, omia sisäisiä edellytyksiään ja ominaisuuksiaan, jotta he voisivat *toimia palveluorganisaationa*. Sanavalinta *palveluorganisaatio* luo institutionaalisempia ja totisempia merkityksiä kuin *toisten kohtaaminen*: sillä luodaan yliopiston ”ydintä”, *palveluiden* eli enemmän tai vähemmän aineettomien hyödykkeiden tuottamista muille kuin yliopistolle itselleen (ks. NS s.v. *palvelu*; vrt. *hyödyke*) hyvinkin institutionaalisissa, järjestelmällisissä oloissa (*organisaatio*). Toisin sanoen yliopistolaisiin kohdistuu varsin suuri velvoite: parantaa ja pitää yllä (Jyväskylän) yliopiston ydinluonnetta yliopistouudistuksen keskellä.

Vaikka yliopistouudistuksesta tehdäänkin esimerkeissä 35 ja 36 haasteellisuusdiskurssissa ulkopuolelta tulevien ehtojen ja vaatimusten asettajaa, ei uudistus missään vaiheessa rakennu varsinaisesti ongelmaksi. Kuten esimerkissä 35, jossa yliopistouudistuksen tuomaan haasteeseen esitetään olevan jo olemassa järkiperäinen ratkaisu, *kohdennettu koulutus*, myös haasteellisuusdiskurssissa ylipäättään tilanteen esitetään olevan hallinnassa (vrt. uhkadiskurssi; ks. luku 5.2) Uudistus esitetään toki lisätyön teettäjänä, mutta haasteellisuusdiskurssin mukaan uudistuksen teettämä lisätyö tulee ottaa vastaan pikemminkin positiivisena haasteena. Tästä positiivisesta haasteesta yliopisto selviää nimenomaan yliopistolaisten yhteisöllisyyden voimalla:

(37) Vahvistaaksemme tutkimuksen ja koulutuksen asemaa kansainvälisessä kilpailussa tulee koko yliopiston toiminnan kehittyä yhtä aikaa tutkimuksen ja opetuksen kanssa. **Tämä haastaa meidät etsimään ja löytämään keinoja entistä parempaan yhteistyöhön, toistemme kuulemiseen ja yhteisen ymmärryksen rakentamiseen.** Yhteistyöllä voimme tehdä yliopistostamme -- luovan yhteisön --. (6/2010)

(38) Menestyminen edellyttää kaikkien työpanosta, yhteisiä päämääriä, yhdessä tekemistä sekä sellaista arvostavaa ilmapiiriä, jossa jokaisen on hyvä opiskella ja tehdä työtään. Jyväskylän yliopistolla on tähän hyvä perusta, jonka pohjalle voimme yhdessä rakentaa uutta. (6/2010)

Molemmat esimerkit 37 ja 38 ovat peräisin pääkirjoituksen (6/2010) viimeisestä kappaleesta, jossa yliopistouudistusta ei enää mainita suoraan, vaikka yliopistouudistus on kirjoituksen pääaihe (otsikolla *Yhdessä uutta yliopistoa rakentamassa*). Viimeisessä kappaleessa kuitenkin puhutaan loppukaneetinomaisesti ja yhteishenkeä nostattavasti niistä tavoista, joilla Jyväskylän yliopistoa voidaan parantaa silloisella hetkellä, vuonna 2010. Tällöin viimeisen kappaleen sanoma ikään kuin sisällyttää tai ainakin rinnastaa kaikenlaiset muut haasteet yliopistouudistukseen ja

sen täyttymiseen. Esimerkin 37 ensimmäisessä virkkeessä luonnehditaan yliopiston haastavaa nykytilannetta: on olemassa *kansainvälinen kilpailu*, eräänlainen kaikkialle (kaikkiin valtioihin) ulottuva kamppailemisen kenttä⁹. Tämä voiton tavoittelu pakottaa (*tulee*-verbillä ilmaistuna) *koko yliopiston toiminnan* eli kaikkien yliopiston osastojen tai alueiden (ei vain osan niistä) *kehittyä* eli mennä eteenpäin ja jalostua. Haasteellisuusdiskurssin mukaisesti tämän nykytilanteen kuvaillaan *haastavan meidät* eli asettavan omanlaiset velvoitteensa yliopistolaitten, kollektisoivasti ilmaistuna ”meidän”, toiminnalle. Myös esimerkin 38 ensimmäisessä virkkeessä luonnehditaan ulkopuolelta tulevia velvoitteita: *menestyminen edellyttää*. Sanavalintana *menestyminen* linkittyy vahvasti voiton tavoitteluun, jossakin pitkäkestoisessa kilpailussa pärjäämiseen, samoin kuin *kansainvälinen kilpailu* esimerkissä 37. Verbi *edellyttää* puolestaan luo yliopistolaisten ympärille vaatimusten kentän, jonka mukaisesti heidän on toimittava yliopistojen nykytilanteessa.

Vaikka esimerkissä 37 ja 38 muutosvelvoitteet ovat vahvasti läsnä, eivät ne kuitenkaan kohdistu yliopiston taloudellisen tai hallinnollisen eli rationaalivälineellisen ulottuvuuden parantamiseen. Kyseiset muutosvelvoitteet ovat hyvin kollektiivisiä – yhteisöllisyysdiskurssin mukaisesti. Esimerkissä 37 nimetään tavoitteiksi *yhteistyö*, *toistemme kuuleminen* ja *yhteisen ymmärryksen rakentaminen*, jotka kaikki linkittyvät vahvasti yhteisöllisyysdiskurssin merkityksiin. *Yhteistyö* luo kuvaa kollektiivisesta työskentelystä yliopistoilla (ks. esimerkki 32), samalla kun *toistemme kuuleminen* kuvailee vastavuoroista, avointa ja luottamuksellista viestintää (ks. esimerkit 30 ja 33). Erityisen kiintoisa on ilmaus *yhteinen ymmärrys*, jolla rakennetaan kuvaa sisäisesti yhtenäisestä ajatusmaailmasta: ideologisesti yhdenmukaisesta yhteisöstä, jolla on samanlaiset päämäärät ja yhteensopivat ajatukset päämäärien toteuttamiseksi (vrt. esimerkki 31). Esimerkissä 37 yliopistolaisiin, kollektiiviseen ja yhtenäiseen me-ryhmään, kohdistuvat haasteet esitetään siis yliopistoyhteisön sisäisinä, sosiaalisina muutosvelvoitteina, jotka esimerkin mukaan voidaan ymmärtää itse asiassa positiivisena haasteena. Esimerkin viimeisessä virkkeessä näet asetetaan yliopistolaisten välinen *yhteistyö* uuden ja innoittavan, *luovan*, yliopiston luomisvälineeksi (*yhteistyöllä voimme tehdä yliopistostamme -- luovan yhteisön*): kollektiivinen toiminta auttaa yliopistolaisia

⁹ Voitaisiin puhua myös ”kilpailudiskurssista”: yliopiston elämän merkityksellistämisestä jatkuvan (taloudellisen) voiton tavoittelun näkökulmasta (ks. esim. Saarinen 2009).

luomaan heitä itseään (sosio)emotionaalisesti innoittavan ympäristön (ks. myös esimerkki 32).

Myös esimerkissä 38 puhutaan harmonisesta yhteistoiminnasta: *yhteisistä päämääristä, yhdessä tekemisestä ja arvostavasta ilmapööristä*. Ilmaisuna yhteiset päämäärät linkittyy esimerkin 37 yhteisen ymmärryksen siinä mielessä, että se luo kuvaa ajatusmaailmaltaan ja tavoitteiltaan samanlaisesta yhteisöstä. Sanavalintana *yhdessä tekeminen* rakentaa toisissaan sosiaalisesti kiinni olevien jäsenien yhteistoimintaa (ks. esimerkki 30). *Arvostava ilmapööri* puolestaan luonnehtii sosioemotionaalisesti arvoa ja kunnioituksenosoituksia antavaa tunnelmaa yliopistolaisten ympärillä, ja se koskettaa sekä yliopiston opiskelijoita että työntekijöitä eli kaikki yliopistolaisia (*jossa jokaisen on hyvä opiskella ja tehdä työtään*). Esimerkin alussa mainittuun *menestymisen* haasteeseen tai pikemminkin vaatimukseen vastaamisessa ei siis ole kyse niinkään käytännön työskentelystä kuin kaiken kattavasta yhteishengestä. Toisin sanoen esimerkeissä 37 ja 38 yliopistouudistuksen mukaisen tai sitä tukevan kilpailukulttuurin haasteisiin annetaan yhteisöllisyysdiskurssin mukainen ratkaisu: yliopistolaisten harmoninen yhteistoiminta.

Haasteellisuusdiskurssissa yliopistouudistus ei siis saa täysin positiivisia merkityksiä, toisin kuin hyöty- ja yhteisöllisyysdiskurssissa. Lakiuudistus esitetään yliopistolaisten, erityisesti hallinnon työntekijöiden, työmäärää lisäävänä ainakin lakiuudistuksen alkupuolella sekä yliopistolaisille toisinaan mielihapaa tuottavana (uudistaminen -- *on välillä turhauttanut yliopistolaisia*). Olennaisista diskurssissa on se, että se ilmaisee uudistuksen ja rinnakkaisilmiöiden velvoittavan yliopistolaisia toimimaan tietyillä tavoin: parantamaan yliopiston toimintatapoja ja luonnetta (*suurimpana haasteena; Muutostyön onnistumista arvioidaan koko ajan*) sekä pärjäämään menestyksekkäästi laaja-alaisella kilpailun kentällä (*kansainvälinen kilpailu; menestyminen edellyttää*). Nämä ei-niin-mukavat ja vaatimukselliset puolet kuitenkin käännetään positiiviseksi haasteeksi, josta yliopistolaiset selviävät sopusointuisella yhteistyöllä ja yhtenäisellä ajatus- ja tavoitemaailmalla eli kokonaisvaltaisen kollektiivisuuden hengessä. Tällä tavoin haasteellisuusdiskurssin merkityksiin liittyy paljon yhteisöllisyysdiskurssin merkityksiä, ja yhdessä nämä diskurssit rakentavat uudistuksesta yliopistolaisia enemmän tai vähemmän velvoittavaa mutta yhteisöllisesti ratkaistavissa olevaa ongelmaa ja lopulta kaikkia yliopistolaisia sosiaalisesti ja emotionaalisesti palkitsevaa ilmiötä.

7 PÄÄTÄNTÖ

7.1 Hyvä/paha yliopistouudistus

Suomen yliopistojen uudistamisesta vuosina 2009 ja 2010 on julkisesti puhuttu varsin vastakkain asettelevasti. Julkisten kannanottojen mukaan lakiuudistus joko nostaa suomalaiset yliopistot itsenäisempään ja kansainvälisesti menestyneempään asemaan tai vaihtoehtoisesti asettaa suurimman osan yliopistoista ja niiden aloista tiedepoliittisen ja jossain määrin myös korkeakoulutuksellisen tuhon partaalle (ks. luku 3.1). Pro gradu -tutkielmani lähtökohtana on ollut kyseenalaistaa molempien näkökulmien ”johdonmukaisuus” diskurssintutkimuksen työvälineillä. Tällöin kannanotot näyttäytyvät avoimena *diskursiivisena* kamppailuna siitä, mikä on (suomalaisten) yliopistojen tehtävä nyky-yhteiskunnassa (ks. luku 2.1): ketä ja mitä varten yliopistojen, tieteen ja korkeakoulutuksen pitäisi olla olemassa. Lisäksi olen lähestynyt yliopistouudistusta pohdintoilla yhteiskunnan jälkiteollisista muutoksista, joissa tiedon tuottamisen ja jakamisen käytänteet ja toimijat ovat moninaisempia kuin aikaisemmin ja täten yliopistojenkin asema on toisenlainen kuin ennen (ks. luku 3.2).

Kuten luvussa 3.1 toin ilmi, uudistuksen konkreettinen lähtökohta, uusi yliopistolaki 2009, pitää sisällään ristiriitaisia elementtejä. Laki antaa yliopistoille taloudellisia vapauksia, mutta samaan aikaan se sitoo yliopistot entistä ankarammin valtioon tiukentuneiden tulosvelvoitteiden kautta. Samaan aikaan yliopistouudistuksen syistä ja seurauksista on keskusteltu kiihkeästi ja vastakkain asettelevasti – osittain kenties siitä syystä, että itse yliopistolaki on ristiriitainen. Lakia puolustavat kannanotot, joiden esittäjiksi rajasin tässä tutkimuksessa Suomen silloisen opetusministeriön ja Suomen hallituksen (ks. esim. Opetusministeriön asiakirja 2007; Hallituksen asiakirja 2008), ilmaisevat uudistuksen olevan Suomen yhteiskunnallisen, erityisesti taloudellisen, kehityksen ydintekijä ja yliopistojen toiminnan vapauttaja. Lakia vastustavat kannanotot, joiden esittäjiksi rajautuivat tässä tutkimuksessa yliopistojen tutkimus- ja opetushenkilökuntaa (ks. esim. Tomperi 2009a; Jakonen–Tilli 2011a), luonnehtivat uudistusta talous- ja tehokkuusideologian eli *uusliberalismin* jatkeeksi ja yhteiskunnallisen eliitin kumilei-

masimeksi. Olennaista näissä lähestymistavoissa on se, että lievennyksiä puoleen tai toiseen tehdään vähän, jos ollenkaan. Lähestymistapoja kuitenkin yhdistää yksi piirre: yliopistouudistuksen esittäminen yksiselitteisenä ja seurauksiltaan ennustettavissa olevana kokonaisuutena. Diskurssintutkimuksen näkökulmasta ihmisten sosiaalinen toiminta on kuitenkin harvoin täysin yksitulkintaista kaikkine variaatioineen, muutoksineen ja muutosmahdollisuuksineen (ks. luku 2).

Yliopistouudistuksesta käytyjen keskusteluiden vastakkain asettelevuus on tämän tutkimuksen kohteena. Tutkimusaineistokseni valikoin mediatekstejä Jyväskylän yliopistoyhteisöstä, jossa myös ilmeni ”yliopistouudistus hyvänä vs. pahana” -vastakkainasettelua. Tutkimuksessani tarkastelin yliopistouudistusta käsitteleviä pääkirjoituksia kahdesta eri Jyväskylän yliopistoyhteisön lehdestä: opiskelijoille suunnatusta, poliittisesti kantaaottavasta *Jyväskylän Ylioppilaslehdestä* (nykyisestä *Jylkkäristä*) ja yliopiston sidosryhmille suunnatusta, virallisen hillitystä *Tiedonjyvästä* (ks. luku 4.1). Pääkirjoitukset ovat vuosilta 2009 ja 2010, joita voidaan luonnehtia yliopistolain kriittisimmiksi vuosiksi, koska niiden vuosien aikana yliopistolaki sai nykyisen muotonsa ja astui voimaan (ks. luku 3.1). Omalta osaltaan tämä käänteentekevä ajankohta itsessään selittää sitä, miksi julkinen keskustelu yliopistouudistuksesta oli diskursiivisesti kaksijakoista: kun jokin suuri muutos on suunnitteilla ja tulee voimaan, on varsin oletettavaa, että se herättää tavalla tai toisella kiihkeää keskustelua. Olennaista vastakkain asettelevuudessa ovat kuitenkin ne *erilaiset tavat*, joilla erilaisia näkemyksiä yliopistouudistuksesta oikeutetaan kielen avulla, koska kielellisesti luoduilla ”totuuksilla” on aina omanlaiset konkreettiset seurauksensa ihmisyhteisöissä (ks. luku 2.1). Toisin sanoen tutkimusaineistossani rakentuvat merkityskiteytymät, yliopistouudistuskurssit (ks. luku 2.2), ovat erilaisia todellisuuden luomisen raaka-aineita, joilla voidaan muuttaa uusimuotoisten yliopistojen käytänteitä puoleen tai toiseen.

Ennen kuin paneudun aineistoni yliopistouudistuskursseihin, esittelen erään kiintoisan eron, joka ilmenee yleisesti ottaen pääkirjoitusten temaattisella tasolla vuosina 2009 ja 2010. Tarkastellessani pääkirjoituksia ja niiden rakenteita yleisellä tasolla (ks. luvut 5.1 ja 6.1), huomasin lehtien välisiä ja sisäisiä eroja siinä, kuinka näkyvillä yliopistouudistus ylipäättään on kirjoituksissa. Uudistukseen kriittisesti suhtautuvissa Jyväskylän Ylioppilaslehden pääkirjoituksissa uudistusta käsitellään huomattavasti aktiivisemmin vuonna 2009 eli lain viimeisten valmisteluiden aikaan, kuin vuonna 2010, lain voimaantulon jälkeen. Sen

sijaan uudistusta positiivisesti rakentavissa Tiedonjyvän pääkirjoituksissa uudistus on näkyvämmän esillä vuonna 2010, kun taas vuonna 2009 on lähes täydellinen diskursiivinen hiljaisuus. Ylioppilaslehden kohdalla tulee väistämättä mieleen, että lehden pääkirjoittaja ikään kuin luovutti vuonna 2010: huolimatta vuoden 2009 kritiikkimyrskystä, jonka yliopistolain valmistelu sai aikaan yleisellä tasolla ja jossa Ylioppilaslehden pääkirjoitukset olivat mukana, uudistus astui silti voimaan. Miksi siis taistella enää vastaan? Yhtenä syynä voi myös olla eräänlainen ”mediakylläntyminen” eli jonkin ongelmaksi nähdyn ilmiön vakiintuminen ja normalisoituminen (esim. Kunelius 2004: 92–93). Jonkin ongelman julkinen käsittely on aluksi hyvin aktiivista, minkä vuoksi myöhemmin koetaan, että kaikki tarpeellinen on tuotu jo julki. Ongelmasta ei tarvitse puhua enää yhtä paljon, koska oletusarvona on se, että kaikkihan jo tietävät ongelman ”todellisen” luonteen. Tämä tosin hankaloittaa ongelman avoimempaa käsittelemistä, koska lähtöoletuksena on se, että ongelmasta on jo puhuttu kaikki puhumisen arvoinen.

Mitä tulee Tiedonjyvän diskursiiviseen hiljaisuuteen vuonna 2009, se voidaan toki nähdä valtarakenteellisena valintana, sosiaalisena taktikointina. Ottamatta aktiivisesti kantaa kiistelyyn lakiuudistukseen Tiedonjyvä ja jossain määrin myös ne yliopiston taloudellis-hallinnolliset tahot, jotka lehdestä vastaavat, antavat uudistukselle hiljaisen hyväksyntänsä. Tällöin herää toki kysymyksiä siitä, kuinka paljon hiljentyneet tahot kokevat hyötyvänsä lakiuudistuksesta ja sen hiljaisesta läpiviennistä. Tiedonjyvän hiljaisuus voi kuitenkin olla myös merkki epävarmuudesta. Kun keskustelut lakiuudistuksesta kävivät kuumimmillaan vuonna 2009, oli varmempaa pysytellä sivussa ja odottaa lopullisia päätöksiä. Olipa kyse sitten taktikoinnista, aidosta epävarmuudesta tai molemmista, Tiedonjyvän diskursiivinen hiljaisuus vuonna 2009 on merkki yliopistouudistuksen *käsittelymisen vaikeudesta* yliopiston hallinnollisella tasolla. Jokin yliopistouudistuksessa koettiin sen verran mutkikkaaksi tai vaivaannuttaviksi, ettei siitä Jyväskylän virallisessa tiedotuslehdessä mielellään puhuttu yliopistolain läpimenon vuonna. Lisäksi yliopistouudistuksen kommentointi oli tuolloin tulenarkaa nimenomaan yliopistoyhteisön kontekstissa, jossa valmisteilla oleva lakiuudistus herätti suuria tunteita ja sosiaalisia konfliktejakin (esim. Jakonen–Tilli 2011b).

Oman tutkimukseni varsinainen analyysi, jossa tarkastelen Jyväskylän Ylioppilaslehden kuutta ja Tiedonjyvän viittä pääkirjoitusta vuosilta 2009 ja 2010, osoittaa, että yliopistouudistus todellakin on mutkikas ilmiö tai se ainakin koetaan

hyvin päinvastaisin tavoin Jyväskylän yliopistoyhteisössä. Opiskelijoille suunnatussa Jyväskylän Ylioppilaslehden diskursseissa yliopistouudistus rakentuu lähtökohtaisesti pahaksi ilmiöksi. Ylioppilaslehden diskursseissa – uhka-, huijaus- ja eettisyysdiskurssissa – yliopistouudistus näytetään kokonaisvaltaisesti negatiivisena ilmiönä, joka haittaa yliopistojen ja erityisesti riviyliopistolaisten nykyistä toimintaa ja vaarantaa yliopistojen ja yliopistolaisten tulevaisuuden. **Uhkadiskurssissa** yliopistouudistus on vaarallinen (*uuden lain myötä vaarassa ovat...*), seurauksiltaan epäselvä ja jopa yliopiston hallinnollisella tasolla vaikeasti hallittava muutosprosessi (*meno on muuttunut entistä hullummaksi*), joka herättää laaja-alaista huolta ja epävarmuutta yliopistoyhteisössä (*pitää huolestua; huolissaan ollaan*).

Toisin kuin uhkadiskurssissa, **huijausdiskurssissa** puolestaan lakiuudistuksen syyt ja seuraukset sekä uudistuksesta hyötyvät ja kärsivät osapuolet ovat selvillä. Uudistus esitetään valtiollisten ja epäluotettavien tahojen, kuten opetusministeriön, alullepanemana (*poliitikot ylistävät*) ja yliopiston sisäisten taloudellishallinnollisten tahojen, kuten hallituksen, käytäntöön astuttamana huijauksena (*hallinto-osaston metkut*), jonka (huonosti) peiteltyä tarkoituksena on riistää valtaa ”tavallisilta” yliopistolaisilta eli opiskelijoilta ja henkilökunnalta (*lakiesitys osoittaa, ettei [riviyliopistolaisia] ole todella kuultu*). Myös **eettisyysdiskurssissa** yliopistouudistus saa epädemokraattisuuden leiman, mutta siinä uudistus merkityksellistyy laajemmin huonojen arvojen ja periaatteiden tiivistymäksi, joka tuo yliopistojen hallintoon yliopistolaisiin kuulumattomia ja yliopistolaisten oikeuksista piittaamattomia tahoja (*ulkopuoliset nuijivat päätöksiä*) ja joka noudattaa markkinatalouden kyseenalaisia periaatteita (*autonomian sijaan elinkeinoelämän tarpeet*) ”puhtaan” demokraattisuuden, avoimuuden ja vapauden sijaan (*aidosti demokraattinen ja vapaa tiedeyhteisö; aito keskusteluyhteys*).

Toisin kuin Jyväskylän Ylioppilaslehden pessimistiset ja kriittiset yliopistouudistuskurssit, Tiedonjyvän kurssit luovat uudistuksesta rationaalisen hyödyllistä ja yliopistolaisia kollektiivisesti elähdyttävää uuden alun tuojaa. **Hyötydiskurssin** näkökulmasta katsottuna uudistus tuo rationaalis-välineellisiä, etenkin taloudellisia etuja yliopistoille (*parannuksia erityisesti rekrytointiin ja taloushallintoon; yliopistolaki helpottaa yritysyritystä*). Tämän lisäksi yliopistouudistus avustaa taloudellisesti koko suomalaista yhteiskuntaa (*työllistymisen edistämisen hallitus on uudessa strategiassa nostanut [esille] työllistymisen edistämi-*

sen), eikä uudistus hyödytä pelkästään yhteiskunnan nykyisiä vaan myös tulevia kansalaisia pitkälle tulevaisuuteen (*[varainkeruun lahjoitukset] jäävät tuottojen kautta vaikuttamaan yli sukupolvien*).

Jotta yliopistouudistus voi antaa kaikkensa yliopistoille, tulee uudistumisen edistymistä kuitenkin hivenen avustaa, ja Tiedonjyvän diskurssiivisesta näkökulmasta tämä avustaminen toteutuu yliopiston sisäisen kollektiivisuuden voimin (*onnistuu parhaiten yhdessä tekemällä; jatkamme kehitystyötä kohti yhä parempaa ja toimivampaa yliopistoa*). Puhutaan **yhteisöllisyysdiskurssista**, jossa motivoituneet yliopistolaiset yhtenäisenä, sosioemotionaalisesti motivoituneena rintamana saavat lakiuudistuksen kukoistamaan (*voimme yhdessä rakentaa uutta*). Juuri tämä lämmin kollektiivisuus auttaa **haasteellisuusdiskurssin** mukaan yliopistolaisia ylittämään myös lakiuudistuksen ikävämmät, velvoittavammat puolet (*Muutostyön onnistumista arvioidaan koko ajan; Menestyminen edellyttää kaikkien työpanosta*). Kollektiivisuuden avulla yliopistolaiset onnistuvat muuttamaan lakiuudistuksen epämukavatkin tapahtumat (*turhauttanut välillä yliopistolaisia*) positiiviseksi ja ennen kaikkea yhteisöllisesti hoidettavaksi haasteeksi (*haastaa meidät -- entistä parempaan yhteistyöhön*).

Jyväskylän Ylioppilaslehden ja Tiedonjyvän yliopistouudistuskurssit edustavat siis keskenään lähes päinvastaisia tapoja merkityksellistää muutostilaa suomalaisissa yliopistoissa. Jyväskylän Ylioppilaslehdessä uudistus on uhan ja eriarvoisuuden tuoja, joka sulkee ulkopuolelleen ”tavalliset” yliopistolaiset. Tiedonjyvässä puolestaan uudistus on taloudellisten hyötyjen ja mahdollisuuksien tuoja, joka on kaikkien yliopistolaisten yhteinen projekti. Lehtien välisten diskurssiivisten erojen perusteella voitaisiin yksinkertaisesti todeta, että kyse on erilaisten sosioekonomisten ryhmien – kuten opiskelijoiden tai yliopiston johdon – omista intresseistä ja ideologioista, joita lehdissä pyritään kielellisesti ja julkisesti oikeuttamaan hyväksyttäviksi. Tätä kautta kyseiset tahot pyrkisivät säilyttämään tai saavuttamaan tietynlaisen sosiaalisen aseman (esim. Fairclough 1992: 60–61; Giddens 1984: 290–291). Esimerkiksi Tiedonjyvän yhteisöllisyysdiskurssi voidaan nähdä hallinnan strategiana, jossa tietty ryhmä pyrkii perustelemaan omat tavoitteensa yleisinä ja yhteisinä. Toisin sanoen Jyväskylän Ylioppilaslehden ja Tiedonjyvän välisessä vastakkainasettelussa olisi kyse diskurssiivisesta valtataistelusta eri (sosioekonomisten) ryhmien välillä. Näin toki onkin, koska yhteiskunnassa eri ihmisillä ja ihmisryhmillä on erilaisia tavoitteita, toiveita ja resursseja (esim. Fair-

clough 1992: 87–88). Yliopistouudistuksessakin erilaiset (osa)ryhmät pyrkivät hyötymään ilmiöstä taloudellisesti tai muulla tavoin omien toiveidensa ja resurssiensä mukaisesti (esim. Tomperi 2009c: 156–157).

Ryhmien välisiä valtarakenteita painottava näkemys ei kuitenkaan yksinään riitä selittämään sitä, miksi yliopistouudistusta puolustetaan ja vastustetaan juuri *tietyillä diskursiivisilla tavoilla*. Miksi uudistusta kehdutaan yliopistojen taloudellisen vapauden tuojaksi eikä sivistyksen tai demokratian vahvistajaksi? Miksi lakiuudistusta syytetään epäeettisyydestä eikä esimerkiksi pienialaisuudesta ja täten tehottomuudesta? Näitä kysymyksiä pohdittaessa päästään sosiaalisiin rakenteisiin – yhteiskunnallisiin, kulttuurisiin, historiallisiin käytänteisiin – ihmisten ja ihmisryhmien intressien ympärillä (esim. Wodak–Meyer 2009: 9–10; ks. luku 2.1). Minkälaiset sosiaaliset rakenteet ovat vaikuttaneet yliopistouudistuksen merkityksellistämiseen juuri tietyillä tavoilla?

Kun luvussa 3.2 esittelin yliopistouudistuksen mahdollisia yhteiskunnallis-historiallisia taustoja, mainitsin useaan otteeseen *uusliberalismin*. Tämä talouspoliittisesti orientoitunut ajattelun ja toiminnan muoto on saanut paljonkin sijaa ja huomiota ympäri maailman, koska sen nähdään linkittyvän tietotyön nousuun ja täten myös tiede- ja korkeakoulutuspolitiikkaan. Samoin kuin moni muukin lakiuudistusta tutkinut (esim. Vähämäki 2009: 116–118; Tilli 2011: 167), minäkin näen yliopistouudistuksessa uusliberalistisia käytänteitä: talouskeskeisyyden ja yksilöidyn tulosvelvollisuuden (ks. luku 2.2). Yliopistouudistus tuo yliopistoille nimenomaan *taloudellisen* autonomian irrottamalla yliopistot osittain valtion rahoituksesta ja antamalla niille oikeuden kartuttaa omaa, ei valtion kanssa yhteistä, pääomaa. Jos yliopistot kuitenkin tekevät taloudellisesti huonoja valintoja, valtio ei ole enää samalla tavoin rahallisesti tasapainottamassa niitä. Jos yliopistot puolestaan suoriutuvat opetusministeriön määrittelemästä *tulosvelvollisuudesta* ”oikealla” eli taloudellisella tavalla, valtio palkitsee niitä entistä enemmän.

Tiedonjyvän hyötydiskurssin voidaan nähdä edustavan tällaista uusliberalistista tapaa rakentaa yliopistouudistuksesta pohjimmiltaan taloudellista ja välineellistä ilmiötä, joka tuo rationaalisesti mitattavissa olevia hyötyjä. Samalla se linkittyisi enemmän tai vähemmän niihin samoihin diskursiivisiin rakenteisiin kuin opetusministeriönkin argumentit, joissa korostetaan yliopistouudistuksen kansantaloudellista merkittävyyttä (ks. luku 3.1). Sekä Tiedonjyvän hyötydiskurssin että opetusministeriön kommenttien mukaisesti ajateltuna yliopistouudistus on

”järjen asia”, hallittavissa oleva ja ennen kaikkea sosiaalisesti neutraali eli kaikkia yliopistolaisryhmiä ja myös kaikkia suomalaisia yhtä lailla taloudellisesti hyödyttävä. Voidaan kuitenkin aiheellisesti kysyä, hyödyttääkö uudistus todellakin kaikkia osapuolia tai tuoko uudistus ylipäättään sellaisia taloudellisia hyötyjä yliopistoille ja suomalaista yhteiskunnalle kuin on väitetty (ks. Tomperi 2009c: 184–190). Yliopistouudistuksessa on vaaranahan se, että tietyt, vähemmän rahaa tuottavat tieteenalat ja täten niiden työntekijät menettävät yliopiston ja valtion antamia tukia (ks. myös luku 2.2). Laajemmalla, yhteiskunnallisella tasolla pohdittuna voidaan myös esittää pelko siitä, että tieteenteon ja korkeakoulutuksen tavoitteet ja periaatteet muuttuvat entistä valikoivimmiksi ja kapeammiksi. Tällöin tietyt, *potentiaalisesti* tärkeät ja kansantaloudellisestikin tuottoisat tiede- ja koulutusalat jäisivät pimentoon. Tästä olisi haittaa myös kansantalouden kannalta tärkeäksi nähdyille innovaatio- ja elinkeinopolitiikalle.

Tiedonjyvän yhteisöllisyys- ja haasteellisuusdiskurssit puolestaan siirtyvät rationaalisten hyötyjen kentältä enemmän sosioemotionaaliselle kentälle, tosin tavoitteellisuuden ja tulosvelvollisuuden merkitykset pysyvät edelleen läsnä. Yhteisöllisyysdiskurssi tekee yliopistouudistuksesta kollektiivisen ja yliopistolaisia sisäisesti motivoivan projektin. Haasteellisuusdiskurssi puolestaan tuo esille myös uudistuksen negatiivisempia puolia, kuten ulkopuolelta tulevat velvoitteet, mutta diskurssi rakentaa negatiivisista puolista positiivisen haasteen, jonka yliopistolaiset saavuttavat yhteistoiminnan avulla (eli yhteisöllisyysdiskurssin mukaisesti). Olennaista näissä diskursseissa on se, että niiden korostama kollektiivinen toiminta tekee yliopistouudistuksesta yliopistojen omaa ja ennen kaikkea yliopistolaisten *vastuulle* kuuluvaa projektia, jonka edistämiseen ei kannata eikä pidäkään odottaa erityistä valtion apua. Diskurssien mukaan yliopistolaiset pystyvät hoitamaan yliopistonsa asiat itse, vieläpä hyvin motivoituneesti – tulivatpa uudistusvaatimukset yliopistojen ulko- tai sisäpuolelta.

Yhteisöllisyys- ja haasteellisuusdiskurssien mukaiset ajattelutavat ovat ominaisia uusliberalismille: oletetun autonomiset toimijat nähdään ainoina oikeina asioidensa hoitajina (ks. luku 3.2). Tämä kuitenkin herättää yhden tärkeän kysymyksen yliopistojen ja yliopistolaisten vastuun kattavuudesta ja ”kaikkivoipaisuudesta”: kuinka paljon yliopistoilla ja niiden ihmisillä *voi* olla taloudellista vastuuta (epä)onnistumisistaan? Kaikki toimijat epäonnistuvat joskus, myös yliopistot ja yliopistolaiset, eivätkä nämä epäonnistumiset välttämättä ole vain yhden

toimijan syytä vaan monen eri ongelman ja tahattomien tapahtumaketjun tulos. Valtion on jossain vaiheessa otettava kantaa näihin tahattomiin epäonnistumisiin. Ensinnäkin kenen vastuulla ongelmien hoitaminen lopulta on: valtion, yliopiston hallinnon vai yksittäisten yliopistolaisten? Toiseksi pysyvätkö päävastuullisiksi nimetyt toimijat *yksin* korjaamaan virheitään ja ongelmiaan niin, että se hyödyttää kyseisen yliopiston jäseniä sekä valtiota?

Jos kerran Tiedonjyvän yliopistouudistusdiskurssit ovat oletetusti selitettävissä uusliberalismilla, Jyväskylän Ylioppilaslehden diskurssit, jotka maalaavat uudistuksesta kaikkea muuta kuin hyötyjen ja yhteisöllisyyden luoja, voitaisiin selittää uusliberalismin vastaisena liikehdintänä, eräänlaisina vastadiskusseina. Tuovatko ne toisenlaista, kenties oikeutetumpaa ”totuutta” esille? Akateemisessa kritiikissä (ks. luvut 3.1 ja 3.2) yliopistouudistusta kuvaillaan moraalisesti epäilyttävänä, kauttaaltaan uusliberalistisena ja riviyliopistolaisten oikeuksia polkevana. Tämä selitysmalli esitettiin lähes absoluuttisena totuutena, ainoana uudistusta selittävänä yhteiskunnallisena tekijänä. Myös Jyväskylän Ylioppilaslehden yliopistouudistusdiskurssit korostavat samanlaisia epäkohtia, kuten yliopistojen moraalitoman markkinaistumista ja riviyliopistolaisten päätäntävällän kaventumista. Josain määrin nämä argumentit pitävät paikkansa. Kuten aikaisemmin tässä luvussa esittelin, yliopistouudistus ei hyödytä kaikkia osapuolia eikä se automaattisesti laajenna yliopistojen tai yliopistolaisten autonomiaa, koska uudistus voi kaventaa tieteen ja korkeakoulutuksen kenttää taloudellisten motiivien ylikorostuessa. Näiden todisteiden valossa uudistuksen epäkohtien esille tuominen on siis varsin oikeutettua. Epäkohtien esiintuominen ei kuitenkaan ole sama asia kuin niiden (yli)korostaminen. Samoin kuin yliopistouudistuksen kritisoiijat, myöskään Jyväskylän Ylioppilaslehden yliopistouudistusdiskurssit eivät luo olemassa olevaksi sitä mahdollisuutta, että yliopistouudistus voisi tuottaa myös jotakin *hyvää*.

Ylioppilaslehden uhkadiskurssissa yliopistouudistusta ympäröi potentiaalisten vaarojen ja huolien kenttä. Lakiuudistus esitetään entisten, toimivien yliopistokäytänteiden vaarantajana, jota eivät pysty hallitsemaan riviyliopistolaiset eivätkä edes yliopiston hallinnolliset toimijat. Uhkadiskurssin oletusarvona on se, että aikaisemmin yliopistojen käytänteet olivat varsin toimivia eikä niihin saa koskea – muutoin ei puhuttaisi niiden vaarantumisesta vaan muuttumisesta. Lisäksi yliopistouudistusta ei esitetä positiivisten muutosten tuojana eikä edes refleksiivisten, yliopistojen yhteiskunnallista asemaa käsittelevien pohdintojen herättäjänä.

Hallitsemattomuuden merkitykset puolestaan tekevät yliopistouudistuksesta jonkinlaisen itsestään etenevän prosessin, joka kerran vapautettuaan jatkaa muutostyötään muista ilmiöistä ja erityisesti rivi yliopistolaisten toiminnasta riippumattomasti. Voidaan kuitenkin kysyä, ovatko rivi yliopistolaiset täysin vailla valtaa yliopistouudistuksen etenemiseen vaikuttamisessa. Vaikka yliopistolaiset kokisivat olevansa avuttomia uudistuksen edessä, eri asia on se, ovatko he sitä ja missä määrin. Tähän kysymykseen palaan hieman myöhemmin.

Huijausdiskurssissa sen sijaan painotetaan näkymättömien vaarojen ja hallitsemattomuuden sijaan yliopistouudistuksen toimijoita sekä selkeitä syitä ja seurauksia. Diskurssin mukaan uudistuksella vain tuotetaan enemmän tai vähemmän tietoisesti epätasa-arvoisia valtarakenteita, joissa selkeinä voittajina ovat yliopiston taloudellis-hallinnollinen johto ja häviäjinä opiskelijat ja henkilökunta. Huijausdiskurssin merkitykset linkittyvät olennaisesti yliopistouudistuksen kriitikoiden kommentteihin uudistuksen selkeistä valta-asetelmista (ks. luku 3.1). Jotkut kriitikot nostavat esille uusliberalistisiksi näkemiään toimijoita, jotka ovat lakiuudistuksen takana: ”koulutuspoliittinen eliitti” (Tomperi 2009c: 156), ”oikeistolaisryhmittymät” (Jakonen–Tilli 2011: 25), ”poikkikansallinen kapitalistiluokka” (Moisio–Kauppinen 2011: 197). Kukin toimija määrittyy vaikutusvaltaiseksi (”eliitti-”, ”kapitalisti-”) ja kooltaan suureksi (”ryhmittymät”, ”poikkikansallinen”), ja täten niiden oletetaan myös hallitsevan yliopistojen uudistamista ja jyräävän rivi yliopistolaiset.

Yliopistouudistuksen käsitteleminen voittaja–häviöjää-akselin kautta on kytköksissä ajatukseen siitä, että koko yliopistouudistus on palautettavissa tiettyjen ihmisryhmien intresseihin. Nämä tietyt ryhmät sekä niiden intressit ovat selkeästi nimettävissä ja määriteltävissä, ja täten yliopistouudistuskin on selkeä ”paketti”, jonka seuraukset ovat ennustettavissa tiettyjen ihmisryhmien kohdalla. Tämä ennustettavuuden idea sulkee samalla pois tiettyjen toimijoiden, kuten rivi yliopistolaisten, vaikuttamisen mahdollisuuden. Kun kaiken nähdään menevän tiettyjen ryhmien intressien ja ennustettavissa olevien seurausten mukaisesti, eivät tietyt, altavastaajan roolissa nähdyt ihmiset – tässä tilanteessa rivi yliopistolaiset – ole tämän ajattelutavan mukaan kykeneväisiä asialle tekemään mitään ratkaisevaa.

Tässä vaiheessa on aiheellista palata niihin pohdintoihin, joita tein luvussa 3.2 yliopistouudistuksen ”luonteen” eli yhteiskunnallisten syiden ja mahdollisten seurausten määrittelemisen yhteydessä. Tuolloin käsitteelin yliopistojen asemaa

jälkitekollisessa ja postmodernissa tieto(työ)yhteiskunnassa, jossa ei ole itsestään selvää, millä tietoa tuottavilla toimijoilla pitäisi olla valtaa, kuinka paljon ja millä tavoin (taloudellisesti, tiedollisesti, sosiaalisesti jne.). Tätä postmoderniksi luonnehdittua ajattelukäytäntöä voidaan jatkaa myös ajatuksella siitä, ettei aina ole selvää, millä tavoin valtasuhteet lopulta muotoutuvat ja keiden hyväksi (ks. esim. Sementelli 2007: 723–724; Weiss 2003: 276–277). Yliopistouudistuksen kannalta tämä tarkoittaa kahden tasoista pohdintaa. Ensinnäkin on määriteltävä ”häviämisen” ja ”voittamisen” sisältö. Onko häviäjä se yliopistolainen, joka jää uusimuotoiseen yliopistoon, vai se, joka lähtee yliopistosta (ja mistä syistä)? Jos yliopistot pysyvät sosiaalisesti luotettavan tiedon tuottajina ja eteenpäin välittäjinä mahdollisista taloudellisista ongelmista huolimatta, yliopistoon jääminen voi olla voitto ainakin tiettyjen tieteenalojen asiantuntijoille. Jos yliopistojen resurssit puolestaan eivät enää riitä luotettavaksi nähdyn tiedon tuottamiseen ylipäätään tai vain tietyillä aloilla, tarkoittaako se automaattisesti yliopistojen tai tiettyjen tieteenalojen ja samalla tiettyjen yliopistolaisten toimeentulon ”tuhoa” vai uusien käytänteiden rakentamista (ks. luku 3.2)? Voisiko yliopistouudistus olla myös mahdollisuus uudenlaisten tiedon tuottamisen instituutioiden ja tapojen – uudenlaisen tieteellisen palkkatyön – syntymiselle? Ei ole mitenkään mahdotonta, että yliopistojen rinnalle voisi syntyä uudenlaisia, kuten järjestöpohjaisia, tiedon tuottamisen instituutioita, jotka työllistäisivät asiantuntijoita.

Toiseksi yliopistouudistuksen kohdalla on määriteltävä uudistukselle läheisten toimijoiden rajoitukset ja mahdollisuudet vaikuttaa yliopistojen tulevaisuuden rakentamiseen. Millaiset mahdollisuudet eri yliopistolaisryhmillä on tavoitella ”voittoa” eli omien näkemysten ja tavoitteiden läpilyöntiä uusimuotoisissa yliopistoissa, mikäli he sinne haluavat jäädä tai joutuvat jäämään (esimerkiksi siksi, ettei muualla ole toistaiseksi oman alan töitä tarjolla)? Ylioppilaslehden uhka- ja huijausdiskurssien mukaan nuo vaikuttamismahdollisuudet ovat riviyliopistolaisten kohdalla hyvin rajalliset tai jopa olemattomat. Jälleen kerran päästään käsityksiin *lukkoon lyödystä* sosiaalisesta toiminnasta – voidaan puhua myös suljetun diskurssin käsitteestä (ks. luku 2.2.3). Diskurssintutkimuksessa puhutaan paljon toiminnallisten rajoitusten ja mahdollisuuksien välisistä suhteista, jotka ovat muuttuvia ja kontekstuaalisia (ks. luku 2.1; ks. myös Caldwell 2007). Vaikka ihmisten toiminnassa on aina jonkinlaisia rajoituksia ja normeja, eivät nuo rajoitukset ole kaikissa konteksteissa täysin sitovia ja kaikenkattavia. Tällöin jää

sijaa toisin tekemiselle, muutokselle. Yliopistouudistuksen kohdalla tämä voisi tarkoittaa rivi yliopistolaisten tehokkaampaa ammatillista järjestäytymistä työntekijäpuolena ja tätä kautta suurempaa painostusta vastavuoroisiin neuvotteluihin työnantajapuolen kanssa eri tieteenalojen ja työpaikkojen tulevaisuudesta.

Edellä on käsitelty rivi yliopistolaisten toiminnan mahdollisuuksia, jotka Jyväskylän Ylioppilaslehden uhka- ja huijausdiskursseissa esitetään vähäisiksi. Jyväskylän Ylioppilaslehden kolmas diskurssi, eettisyysdiskurssi, puolestaan keskittyy enemmän itse yliopistouudistuksen luonteen määrittelyyn kuin uudistuksen toimijoihin (häviäjiin ja voittajiin) ja niiden toiminnan mahdollisuuksiin. Eettisyysdiskurssi asettuu vastustamaan niitä yhteiskunnallisia rakenteita, joihin yliopistouudistuksen nähdään nojautuvan, eli markkinakeskeisyyttä ja demokraattisten käytänteiden kapenemista. Se ei siis pyri kapeakatseisesti palauttamaan yliopistouudistusta tiettyjen ryhmien intresseihin, vaan luo uudistusta ympäröivistä sosiaalisista rakenteista merkityksellisiä. Demokraattisuuden palauttamiseksi ja vahvistamiseksi eettisyysdiskurssissa vaaditaan avoimempaa vuorovaikutusta yliopistoilla (*aito/avoin keskustelu*). Tätä vaatimusta tuskin voi pitää tarpeettomana missään sosiaalisessa kontekstissa. Jotta asioista voidaan ylipäätään neuvotella ja sopia, on eri ryhmien pystyttävä tuomaan omat näkemyksensä ja motiivinsa ilmi. Kriitikoiden mukaan näin ei yliopistouudistuksen kohdalla tapahtunut (ks. luku 3.1). Opetusministeriö ei tiedottanut lakiprosessista tarpeeksi julkisesti (esim. Tomperi 2009c: 146–148) eivätkä yliopistojen johtotahot toimineet uudistusten läpiviennissä aina avoimesti tai tahdikkaasti ainakaan rivi yliopistolaisten mielestä (esim. Jakonen–Tilli 2011b: 14). Tässä mielessä eettisyysdiskurssin argumentit ovat siis oikeutettuja ja vaativat lisätutkimuksia.

Eettisyysdiskurssiin kuitenkin sisältyy kaksi yliopistojen luonnetta määrittelevää olettamusta, jotka ovat kyseenalaistettavissa. Ensinnäkin eettisyysdiskurssin mukaisesti ajateltuna yksityiseen sektoriin ja talouselämään nojautuminen, jota yliopistouudistus mitä ilmeisimmin tekee, on jonkinlainen este tai vastakohta yliopistojen itsenäisyydelle ja toiminnalle ylipäätään (*uuden lain lähtökohdaksi otettiin autonomian sijaan elinkeinoelämän tarpeet*). Toiseksi eettisyysdiskurssissa yliopistojen tavoitteeksi asetetaan riippumattomaksi instituutioksi rakentuminen (*vapaa tiedeyhteisö*). Kuten luvussa 3.2 toin ilmi, yksityisten markkinoiden ”pahuus” ja julkisen sektoriin ”hyvyys” sekä yliopistojen ”vapaus” ovat monimutkaisia. Jos yliopistoja rahoittaa pelkästään valtio, yliopistot olisivat silloin

täysin sidottuja kansallisiin tai pitäisikö sanoa kansantaloudellisiin intresseihin – kuten ne ovat syntymästään saakka olleet Suomessa (esim. Miettinen 2006: 44–45). Se, ovatko nuo kansantaloudelliset intressit (kuten vanhemmuuden tukemisen muodot) kaikkia yhteiskunnan ryhmiä hyödyttäviä, ei ole aina itsestään selvää. Toki yliopistojen taloudellinen tilanne saattaa olla turvatumpaa, jos niiden ainoana rahoittajana olisi valtio, mutta se, ovatko yliopistot silloin vapaita ja ennen kaikkea *mistä*, on jo toisen pohdinnan aihe. Onkin kysyttävä, voivatko yliopistot koskaan olla todella vapaita, olivatpa ne sidottuja enemmän valtioon tai talousmarkkinoihin. Voidaanko ikinä saavuttaa sellainen ideaalinen tilanne, jossa yliopistojen rahoitus on taattu ja silti yliopistot saavat toimia täysin vapaasti – ikään kuin irrallaan muusta yhteiskunnasta, jonka yhtenä osana on kylläkin myös talouselämä?

Kuten luvussa 3.2 huomautin, yliopistot ovat aina sidottu sosiohistoriallisiin muutos- ja valtaprosesseihin: yliopistoille ei ainakaan toistaiseksi ole osoitettavissa jonkinlaista ihanteellista tai lopullista päätepistettä (ks. McSherry 2001: 17–18; Miettinen 2006: 55; Kaitila–Peltokoski 2011: 141–142). Tästä näkökulmasta katsottuna yliopistouudistus olisi vain yksi muutos muiden joukossa, jolla on merkitystä yliopistojen tulevien vuosien kannalta mutta ei kuitenkaan lukkoon lyövää vaikutusta. Yliopistouudistuksen tuomat uusliberalistiset käytänteet, kuten jatkuvan kilpailun ideologia ja yksilöllisen vastuun ihanne, tuovat tietenkin omanlaisiaan haasteita yliopistojen vakavaraisuudelle ja tiettyjen tieteenalojen tulevaisuudelle. Uudistus on kuitenkin myös vahvasti postmoderni uudelleenpohtimisen ja -toimimisen paikka yliopistoille ja yliopistolaisille, jotka eivät enää näyttäytyä ainoana ja oikeina tiedon tuottajina muiden yhteiskunnallisten toimijoiden keskellä – ja syystäkin. Samalla herää ajatuksia siitä, ovatko yliopistot tulevaisuuden ainoita tiedon työssijoja vai voisiko niiden rinnalle nousta vaihtoehtoisia, lähes yhtä vahvoja instituutioita, jotka houkuttelisivat vähemmän arvostettujen ja heikommin tuettujen alojen asiantuntijoita (ks. luku 3.2).

Yliopistouudistuksen hahmottaminen hyvä–paha-akselilla omine voittajineen ja häviäjineen on siis lyhytnäköistä. Jos yliopistouudistuksesta puhuttaessa on valittava jompikumpi puoli, menetetään laajempi ymmärrys yliopistouudistuksesta sekä tieteen ja yliopistokoulutuksen muutoksista ja mahdollisuuksista nyky-yhteiskunnassa. ”Yliopistouudistus hyvänä” -ajattelumalli tekee yliopistoista helposti innovaatio- ja elinkeinopolitiikan jatkeita ja juhlapuheiden iskusanoja, vaikka yliopistoilla on myös paljon muutakin annettavaa. Kyseinen ajattelumalli estää

myös näkemistä ja käsittelemästä olemassa olevia ja mahdollisesti syntyviä sosiaalisia ongelmia uusimuotoisissa yliopistoissa. Samaan aikaan kuitenkin uusliberalisempi eli tuloskeskeisempi johtamistapa ja hallinnointi voi tuottaa monenlaisia vakaviakin ongelmia, kuten hallintoon kohdistuvaa epäluottamusta ja tyytymättömyyttä rivi yliopistolaisten keskuudessa. Toisin sanoen ”yliopisto hyvänä” -ajattelumallissa sosiaalisia ongelmia ei osata huomata tai ottaa tarpeeksi vakavasti, jolloin ne saattavat tiivistyä ja muuttua entistä vaikeammin ratkaistaviksi.

”Yliopistouudistus pahana” -ajattelumalli puolestaan pelkistää yliopistouudistuksen valtarakenteiltaan jähmettyneeksi, ennalta-arvattavaksi ja itsestään eteneväksi markkinaistumisprosessiksi, joka rapauttaa yliopistojen ydinperiaatteet (vapaa ajattelu sekä yleiskriittinen opetus). Tämä ajattelumalli ei auta hahmottamaan yliopistoja jonakin jatkuvasti muuttuvana käytänteiden ja arvojen kokonaisuutena, jolle ei ole osoitettavissa yhtä ja oikeaa alkua tai loppua – ja jolle yliopistouudistus ei välttämättä ole sen enempiä alku kuin loppukaan. Jokaisessa ajassa ja paikassa yliopistojen tai pikemminkin yliopistolaisten on pohdittava uudelleen paikkansa yhteiskunnassa, jossa julkisen ja yksityisen hallinnan väliset suhteet vaihtelevat ja limittyvät uusilla tavoilla toisiinsa. Toisin sanoen yliopistojen on aina määriteltävä uudelleen omat suhteensa valtioon, yrityksiin, järjestöihin ja yksittäisiin ihmisiin. Ilman refleksiivistä pohdintaa yliopistot pelkistyvät tiedon harmoniksi ja itseoikeutetuiksi keitaiksi, joita tulee suojella kaikelta yhteiskunnallisilta muutoksilta ja ongelmilta eli kaikelta siltä, mikä antaa yliopistoille niiden tutkimuksellisen ja koulutuksellisen tarkoituksen.

Mitä tulee yliopistojen perusjäseniin eli tutkijoihin, opettajiin ja opiskelijoiden sekä heidän vaikuttamismahdollisuuksiinsa uusimuotoisissa yliopistoissa, lakiuudistuksen hahmottaminen vain hyvänä tai vain pahana ilmiönä ei luo hedelmällistä neuvottelukenttää. ”Yliopistouudistus hyvänä” -ajattelumalli korostaa kaikkia rakenteellisia ja taloudellisia etuja, joita lakiuudistuksen oletetaan tuovan, mutta yliopistolaisten sosiaaliset oikeudet (ja niiden ongelmat) jäävät vähemmälle huomiolle. ”Yliopistouudistus pahana” -ajattelumallissa puolestaan nuo sosiaaliset oikeudet ja erityisesti niiden ongelmat on nostettu keskiöön mutta pessimistisestä näkökulmasta: rivi yliopistolaisilla ei nähdä olevan uudistukseen juuri mitään valtaa missään tilanteessa. Mikäli tutkijat, opettajat ja mahdollisesti opiskelijat – yliopistojen konkreettinen työvoima ja suurilukuisin jäsenistö – hahmottavat yliopistouudistuksen lukkoon lyötynä ja pakollisena ”pahana” itselleen, se alkaa jossain

vaiheessa näkyä yliopistojen arjessa työmotivaation laskuna, työilmapiirin huonontumisena ja työn laadun heikentymisenä. Samalla saatetaan menettää se vähäinenkin neuvotteluvara, jonka pohjalta uudistukseen tyytymättömät yliopistolaisryhmät voisivat olla enemmän tai vähemmän aktiivisena osapuolena sopimassa yliopistojen toimivammista ja mahdollisesti uudennlaisista käytänteistä – kenties myöhemmin jopa aivan uudesta yliopistolaista.

7.2 Lopuksi

Kun esittelin diskurssintutkimuksen ja samalla tämän tutkimuksen teoreettisia sitoumuksia luvussa 2, toin esille diskurssin eli maailman semioottisen merkityksellistämisen monimuotoisuuden ja tätä kautta diskurssintutkimuksen hankaluuden. Diskurssintutkimus on jatkuvaa tasapainottelua merkitysprosessin avoimuuden eli muutoksen mahdollisuuksien sekä sääntöjen eli muutoksen rajoitusten välillä (ks. luku 2.1). Tätä pro gradu -tutkielmaa luonnehtii nimenomaan tuo tasapainottelu diskurssin avoimuuden ja sulkeutuneisuuden välillä: kuinka paljon yliopistouudistukseen sisältyy mahdollisuuksia sellaiseen muutokseen, johon mahdollisimman moni yliopistolainen voisi tarttua ja tätä kautta kokea olevansa (edelleen) osa yliopistoa lakiuudistuksen jälkeenkin. Tämän yliopistouudistusdiskurssin (ks. luku 2.2.1) havainnollistamiseen vaikuttaa tietenkin se, minkälaisen aineiston ja analyysivälineet olen valinnut. Siksi onkin paikallaan hivenen avata tämän tutkimuksen käytännön lähtökohtia suhteessa tutkimuksen tavoitteiseen sekä pohtia erityisesti aineiston ja metodien ja tätä kautta analyysin rajoituksia yliopistouudistuksen tutkimisessa.

Ehkä yksi olennaisin mainitsemisen arvoinen seikka tutkimukseni metodologiasta kytkeytyy teoreettisten sitoumusteni ytimeen, diskurssiin, joka pohjautuu Faircloughin (1992) näkemykseen maailman merkityksellistymisestä. Faircloughin diskurssin keskiössä ovat tekstit, ja viitekehyksen pääolettamuksena on se, että tarkastelemalla tekstejä kielitieteellisesti voidaan tarkastella suuriakin sosiaalisia käytänteitä ja valtaprosesseja. Kyseisen viitekehyksen kriitikot ovat kuitenkin muistuttaneet, että tekstianalyysit eivät vielä todista sitä, miksi tutkittavat tekstit on kirjoitettu ja mitä niistä voi oikeasti seurata. (Ks. luku 2.2.2.) Toisin

sanoen vain tekstejä analysoimalla ei voida selittää, mitä tekstien ulkopuolella todella tapahtuu. Ulkopuolisen kontekstin tutkiminen vaatisi toki jo toisenlaisen tutkimuksen kuin omani, mutta se ei estä pohtimasta, mitä muutoksia yliopistouudistuksen jälkeen on todella tapahtunut yliopistoyhteisön arkisimmissa konteksteissa. Mitä on tapahtunut työntekijöiden palkkaneuvotteluissa, kokouksissa, kahvihuoneissa? Mitä muutoksia on tapahtunut luentosaleissa, opintojen suunnitteluissa, työharjoitteluissa? Tekstejä analysoimalla ei pystytä todistamaan, onko lakiuudistus tuonut hyviä tai pahoja, toimivia tai toimimattomia, käytänteitä yliopistolaisten arkeen ja miten nuo käytänteet on otettu vastaan yliopistolaisten – sekä rivi yliopistolaisten että johdon – keskuudessa. Tarvetta siis olisi arkisten, eikielallisten yliopistokäytänteiden tutkimiselle esimerkiksi etnografisilla eli arkisia työ- ja opiskelukonteksteja havainnoivilla metodeilla.

Toisenlaisten tutkimustapojen lisäksi yliopistouudistusta voisi lähestyä erilaisten, spesifien aiheiden kautta. Yliopistouudistuskeskusteluissa ovat korostuneet tutkijoiden ja opettajien eli henkilökunnan oikeudet ja velvollisuudet, mutta opiskelijoiden oikeudet ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Opetusministeriön puheiden mukaan opiskelijoiden asemaan ei tule lakiuudistuksen myötä suuria muutoksia (ks. esim. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012; Opetusministeriön asiakirja 2007: 35–35), vaikka uusi yliopistolaki mahdollistaa valintakoemaksujen perimisen kansainvälisissä pääsykokeissa (Yliopistolaki 2009: 8 §) ja maksullisuuskokeilut Euroopan Unionin talousalueen ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta (mts. 10 §).

Akateemisessa kritiikissä puolestaan on puhuttu paljon henkilökunnan vapauksien ja työsuhteen muutoksista, mutta opiskelemisen muutokset on mainittu henkilökunnan oikeuksien muutosten ohella ikään kuin lisätietona (ks. esim. Jakonen–Tilli 2011b: 9–15; Huhtanen 2010: 13; Tomperi 2009C: 192; vrt. kuitenkin Kaitila–Peltokoski 2011: 143–148; Suoranta 2009) tai niitä ei ole mainittu ollenkaan (ks. esim. Vanttaja–Jauhiainen 2009, Volanen 2009a). Tarvittaisiin syvällisempiä analyysejä siitä, minkälaisia muutoksia lakiuudistus tuo nimenomaan opiskelijoille ja myös opetushenkilökunnalle. Esimerkiksi miten yliopiston henkilökunta suhtautuu uuden yliopistolain mahdollistamiin maksullisuuskokeiluihin? Jos opintojen maksullisuus toisi yliopistoille lisätuloja ja ehkäpä vähentäisi opettavien määrää ja täten henkilökunnan työmäärää, olisivatko tutkijat ja opettajat valmiita hyväksymään sen? Mitä mieltä eri opiskelijat ovat maksullisuuskokei-

luista: näkevätkö he sen uhkana (toimijuuden kaventumisena) vai mahdollisuutena (parempana opetuksena, aktiivisena asiakkuutena)? Erityisen kiintoisia olisivat opiskelijoiden omat kannanotot ja kertomukset yliopistouudistuksen tuomista muutoksista, kuten maksullisuuskokeiluista, ja näitä kannanottoja voisi hyvinkin olla esimerkiksi internetin keskustelufoorumeilla.

Vaikka tutkimuksen pohjalta yliopistouudistuksen todellisia (yliopistolaisten arkielämän) ja spesifejä (esimerkiksi opiskelijaelämän) vaikutuksia pystytään vain spekuloidaan, tutkimukseni kertoo sen, että muutosta on ilmassa ja paljon. Ei ole sattumaa, että yliopistouudistus sai hyvinkin vastakkaisia julkisia kannanottoja sekä omassa aineistossani eli Jyväskylän yliopistoyhteisön mediateksteissä että laajemminkin yhteiskunnallisilla foorumeilla. Kyseessä on suuri muutos, jossa ollaan muokkaamassa yliopistojen ja yliopistolaisten tiede- ja koulutuspoliittisesta vastuuta suhteessa valtioon ja yksityisiin markkinoihin, samaan aikaan kun laajemminkin Suomessa ja länsimaissa pohditaan ja rakennetaan uudenlaisia tapoja jakaa yhteiskunnallista vastuusta ja olla uudenlainen toimija, tämän ajan subjekti. Yliopistot eivät voi olla kaiken tämän ulkopuolella, eikä niiden kannatakaan olla. Nimenomaan yliopistouudistus on eräänlainen muistutus yliopistoille kaikesta ympärillä tapahtuvasta yhteiskunnallisesta muutoksesta. Se, otaanko tämä muistutus vastaan opetuksena, rangaistuksena vai mahdollisuutena, on puolestaan riippuvainen kaikkien yliopistolaisryhmien näkemyksistä ja oletuksista.

Toivon mukaan yliopistolaisten näkemykset ja oletukset yliopistouudistuksen syistä ja seurauksista eivät ole yhtä ehdottomia tai pysy yhtä ehdottomina kuin ”yliopistouudistus hyvä” tai ”yliopistouudistus paha” -näkökulmat. Yliopistouudistuskeskusteluiden dikotomisuus luokittelee ja positioi yliopistolaisia ja yliopistojen ulkopuolisiakin toimijoita yksioikoisella tavalla: olet joko uudistuksen ystävä tai vihollinen. Tämä valitse puolesi -tyylinen väittely vain kivetää mahdollisesti valmiina olevia ”leirejä” yliopistoilla ja yliopistojen ulkopuolellakin. Tällöin ryhmien on entistä hankalampi neuvotella omista tarpeistaan ja toiveistaan, ja mahdolliset kytevät ongelmat, jotka voisivat olla ratkaistavissa, saavat turhan suuria mittasuhteita. Samalla unohdetaan tieteellisesti tarkastella yliopistouudistuksen syitä ja seurauksia avoimin mielin ja jätetään huomiotta uudistuksen sisäiset ja ulkoiset muutostendenssit, jotka ovat moninaisia ja vivahteikkaita.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut diskurssintutkimukselle ominaisesti painottaa yliopistouudistuksen olevan eräänlainen avoin muutosten tila, avoin diskurssi. Uudistuksen hahmottaminen enemmänkin tietotyöyhteiskunnan muutosprosessina kuin kauttaaltaan uusliberalistis-kapitalistisena projektina auttaa näkemään uudistuksen moniulotteisena ilmiönä, jonka seuraukset eivät ole vain yhdenlaisia ja jolle kaikista arkisimmillakin toimijoilla eli rivi yliopistolaisilla on mahdollisuus antaa erilaisia muotoja edes jossain määrin. Tämä ei tietenkään tarkoita sosiaalisten rajoitusten ja ongelmien huomiotta jättämistä – ja noita ongelmia on, mikäli lukee yliopistolaisten vihaisia ja surullisia kirjoituksia uusista, epätasa-arvoisiksi koetuista yliopistokäytänteistä (ks. esim. Jakonen–Tilli 2011b; Kohtamäki 2012; ks. myös luku 3.2). Juuri sosiaalisten ongelmien havaitseminen vaatisi konkreettisia yliopistokäytänteitä havainnoivia tutkimuksia, ei pelkästään tekstianalyysejä tai kyselytutkimuksia.

Sosiaalisten ongelmien huomioon ottaminen ei kuitenkaan oikeuta ohittamaan sitä seikkaa, että yliopistouudistus on akateemisen itsepedinän paikka. Kuten olen koko tutkimuksen ajan painottanut, yliopistot ovat osa sosiohistoriallisia valtarakenteita. Yliopistot ovat yhdenlaisia tiedon tuottajia, joiden arvo ei ole enää yhtä itsestään selvä kuin kolmekymmentä vuotta sitten. Yliopistolaisten on jälleen kerran kysyttävä itseltään, onko ideaalia yliopistoa – ideaalia tieteen tekoa, ideaalia korkeakoulutusta – olemassa, ja jos on, minkälaisissa institutionaalisissa olosuhteissa se ylipäätään voidaan saavuttaa.

LÄHTEET

- Ayers, David F. 2005: Neoliberal ideology in community college mission statements: A critical discourse analysis. – *Review of Higher Education* 28 (4) s. 527–549.
- Baker, Paul – Sibonile, Ellece 2010: *Key terms of discourse analysis*. London: Continuum.
- Beck, Ulrich – Beck-Gernsheim, Elisabeth 2006: Beyond status and class? – Hugh Lauder, Phillip Brown, Jo-Anne Dillabough & A.H. Halsey (toim.), *Education, globalization and social change* s. 143–151. Oxford: Oxford University Press.
- Bloland, Harland 2005: Whatever happened to postmodernism in higher education? No requiem in the new millennium. – *The Journal of Higher Education* 76 (2) s. 121–150.
- Blommaert, Jan 2005: *Discourse. A Critical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brancaleone, David – O'Brien, Stephen 2011: Educational commodification and the (economic) sign value of learning outcomes. – *British Journal of Sociology of Education* 32 (4) s. 501–519.
- Boas, Taylor – Gans-Morse, Jordan 2009: Neoliberalism: from new liberal philosophy to anti-liberal slogan. – *Studies in Comparative International Development* 44 (2) s. 137–161.
- Burr, Vivien 2003: *Social Constructionism*. 2. painos. Hove: Routledge.
- Caldwell, Raymond 2007: Agency and change: re-evaluating Foucault's legacy. – *Organization* 14 (6) s. 769–791.
- Chouliaraki, Lilie – Fairclough, Norman 1999: *Discourse in late modernity: Rethinking critical discourse analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Clarke, John 2004: Dissolving the public realm? The logics and limits of neoliberalism. – *Journal of Social Policy* 33 (1) s. 27–48.
- Drori, Gili 2007: Information society as a global policy agenda: what does it tell us about the age of globalization. – *International Journal of Comparative Sociology* 48 (4) s. 297–316.
- Duszak, Anna 2009: Discourses ”off course”? – Jan Renkema (toim.), *Discourse, of Course: An overview of research in discourse studies*, s. 37–51. Amsterdam: John Benjamins.
- Eggins, Suzanne 1994: *An introduction to systemic functional linguistics*. London: Frances Pinter.
- Eggins, Suzanne – Martin, J.R. 1997: Genres and registers of discourse. – Teun A. van Dijk (toim.), *Discourse studies: A multidisciplinary introduction. Volume 1: Discourse as structure and process* s. 230–256. London: Sage.
- Elinkeinoelämän Keskusliitto 2009: Uusi yliopistolaki on pitkä harppaus yliopistojen kehittämisessä. Uutinen Uutinen Elinkeinoelämän Keskusliiton verkkosivuilla 19.2.2009. – http://www.ek.fi/ek/fi/uusi_yliopistolaki_on_pitka_harppaus_yliopistojen_kehittamisessa-2824 2.8.2012.
- Fairclough, Norman 1989: *Language and Power*. London: Longman.
- 1992: *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

- 2005: Critical Discourse Analysis in transdisciplinary research. – Ruth Wodak & Paul Chilton (toim.), *A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis* s. 53–70. Amsterdam: John Benjamins.
- Gee, James Paul 2001: *An introduction to discourse analysis. Theory and method*. 2. painos. London: Routledge.
- Giroux, Henry A. 2004: *The terror of neoliberalism: Authoritarianism and the eclipse of democracy*. Boulder: Paradigm.
- Guile, David 2006: What is distinctive about the knowledge economy? Implications for education. – Hugh Lauder, Phillip Brown, Jo-Anne Dillabough, & A.H. Halsey (toim.), *Education, globalization and social change* s. 355–366. Oxford: Oxford University Press.
- Hacking, Ian 2009: *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* Suom. Inkeri Koskinen. Tampere: Vastapaino.
- Halliday, M.A.K. 1978: *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- 1985: *Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- 1994: *An Introduction to Functional Grammar*. 2. painos. London: Edward Arnold.
- Hallituksen asiakirja 2008: Luonnos Suomen hallituksen esitykseksi yliopistolain säädännön uudistamisesta 14.8.2008. – http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/Yliopistolaitoksen_uudistaminen/liitteet/lausuntoluonnos_14_0808.pdf 21.1.2012.
- Hartman, Yvonne 2005: In bed with the enemy: Some ideas on the connections between neoliberalism and the welfare state. – *Current Sociology* 53 (1) s. 57–73.
- Harvey, David 2008: *Uusliberalismin lyhyt historia*. Suom. Kaisa Koskinen. Tampere: Vastapaino.
- Hasan, Ruqaiya – Williams, Geoff 1996: *Literacy in society*. Applied linguistics and language study. London: Longman.
- Heikkinen, Vesa 1999: *Ideologinen merkitys: kriittisen tekstintutkimuksen teoriasa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- (toim.) 2002: *Virkapukuinen kieli*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heiskala, Risto 2006: Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. – Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.), *Uusi jako: Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* s. 14–42. Helsinki: Gaudeamus.
- Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta 2009: Yliopistouudistus 2009. Ylioppilaskunnan julkinen kannanotto uuteen yliopistolakiin 2009. – <http://hyy.helsinki.fi:8081/suomi/356/> 22.10.2012.
- Hiidenmaa, Pirjo 2000: Työ ja kieli. – Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä, *Teksti työnä, virka kielenä*, s. 19–34. Helsinki: Gaudeamus.
- Hilpelä, Jyrki 2001: Uusliberalistisen koulutuspolitiikan aatteellinen tausta. – Arto Jauhainen & Juhani Tähtinen (toim.), *Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit* s. 139–154. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Hoey, Michael 2001: *Textual interaction: An introduction to written discourse analysis*. London: Routledge.
- Hoffman, John 2004: *Citizenship beyond the state*. London: Sage Publications.

- Holtzhausen, Derina 2000: Postmodern Values in Public Relations. – *Journal of Public Relations Research* 12 (1) s. 93–114.
- Huhtanen, Raija 2010: Vuosisadan yliopistouudistus: taustaa ja tulkintoja. – *Tiedepolitiikka* 35 (2), s. 7–14.
- Hult, Francis M. 2010: Analysis of language policy discourses across the scales of space and time. – *International Journal of the Sociology of Language* 202 (2010) s. 7–24.
- Häkkinen, Kaisa 2004: *Nyky-suomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Iedema, Rick 2011: Discourse studies in the 21st century: A response to Mat Alvesson and Dan Kärreman's 'Decolonializing discourse'. – *Human Relations* 64 (9) s. 1163–1176.
- Jakonen, Mikko – Tilli, Jouni (toim.) 2011a: *Yhteinen yliopisto*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- 2011b: Johdanto: Kohti yhteistä yliopistoa? – Mikko Jakonen & Jouni Tilli (toim.), *Yhteinen yliopisto* s. 9–34. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Jauhiainen, Arto – Jauhainen, Annukka – Laiho, Anne – Lehto, Reeta 2012: "Lisää byrokratiaa, kollektiivista itsepetosta ja näennäistoimintaa" – kokemuksia yliopistotyön uudesta hallinnasta. – Helena Aittola & Taina Saari-nen (toim.), *Kannattaako korkeakoulutus? Artikkelikokoelma Korkeakou-lututkimuksen XI kansallisesta symposiumista 22.–23.8.2011* s. 93–113. Jyväskylän, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Jeannotte, M. Sharon 2010: Going with the flow: neoliberalism and cultural poli-cy in Manitoba and Saskatchewan. – *Canadian Journal of Communication* 35 (2) s. 303–324.
- Jokinen, Eeva 2011: Säkenöivästä yliopistosta. Puhe Joensuun yliopistolaisten yleiskokouksessa 11.2.2009. – Mikko Jakonen & Jouni Tilli (toim.), *Yh-teinen yliopisto* s. 119–124. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Jordan, Bill 2006: *Social policy for the twenty-first century: new perspectives, big issues*. Cambridge: Polity Press.
- Jylkkärin verkkosivut 2012. Etusivu. – <http://www.jylkkari.fi/jylkkari/> 20.11.2012
- Jääskinen, Niilo – Rantanen, Jorma 2007: *Yliopistojen taloudellisen ja hallinnolli-sen aseman uudistaminen*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvi-tyksiä 2007:2. Helsinki: Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.
- Kaitila, Joel – Peltokoski, Jukka 2011: Tietotyö vapauttaa. – Mikko Jakonen & Jouni Tilli (toim.), *Yhteinen yliopisto* s. 135–151. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Kaján, Anna-Mari 2011: Yhteinen yliopisto. – Mikko Jakonen & Jouni Tilli (toim.), *Yhteinen yliopisto* s. 81–95. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Kallioinen, Mika – Keskinen, Jarkko – Lähteenmäki, Liisa – Paavonen, Tapani – Teräs, Kari 2010: Kilpailun voittokulku: Kartelleista ja säännöstelystä globaaliin markkinatalouteen. – Petteri Pietikäinen (toim.), *Valta Suomes-sa* s. 56–78. Helsinki: Gaudeamus.
- Kauppinen, Ilkka – Moisio, Olli-Pekka 2008: Taloudellisista intresseistä ja van-hoista kaunoista kumpuava korkeakoulupolitiikkamme. – *Tiedepolitiikka* 33 (3) s. 7–22.
- Kohtamäki, Vuokko 2012: Tieteentekijänä yliopisto-nimisessä talousyksikössä. – Matti Volanen (toim.), 2012: *Toiseksi paras? Tieteentekijät ja uusi yliopis-to*, s. 94–102. Helsinki: Tieteentekijöiden liitto.
- Koikkalainen, Petri 2009: Yliopiston itsehallinto ja uudet johtosäännöt. – *Acatiimi* 5/2009. http://www.acatiimi.fi/5_2009/05_09_05.php 7.8.2012.

- Koller, Veronica – Wodak, Ruth 2010: Introduction: Shifting boundaries and emergent public spheres. – Ruth Wodak & Veronica Koller (toim.), *Handbook of Communication in the Public Sphere*, s. 1–15. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Koski, Leena 2009: Yliopiston sisäisen järjestyksen muutos 1980-luvulta 2010-luvulle. – Tuukka Tomperi (toim.), 2009 *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista yliopistosta* s. 101–114. Tampere: Vastapaino.
- Kress, Gunther 2005: *Literacy in the New Media Age*. London: Routledge.
- Kress, Gunther – van Leeuwen, Theo 2001: *Multimodal discourse: the modes and media of contemporary communication*. London: Oxford University Press.
- Kunelius, Risto 2004: Kokemuksesta julkiseen tietoon: John Deweyn pragmatismia viestinnän tutkijoille. – Tuomo Mörä, Inka Salovaara-Moring & Sanna Valtonen (toim.), *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*, s. 90–118. Helsinki: Gaudeamus.
- Kuortti, Joel – Mäntynen, Anne – Pietikäinen, Sari 2008: Kielen rakennustelineillä: kielellisen ja yhteiskunnallisen käänteen merkitys. – *Tiedotustutkimus* 31 (3) s. 25–37.
- Kögler, Hans H. 2010: The self-empowered subject: Habermas, Foucault and hermeneutic reflexivity. – Mike O'Donnell (toim.), *Structure and agency* s. 37–64. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Lave, Rebecca – Mirowski, Philip – Randalls, Samuel 2010: Introduction: STS and Neoliberal Science. – *Social Studies of Science* 40 (5) s. 659–675.
- Luukka, Minna-Riitta 2000: Näkökulma luo kohteen: diskurssitutkimuksen taustaoletukset. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 133–160. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- 2002: M.A.K. Halliday ja systeemifunktionaalinen kielitiede. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 89–123. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Lähdesmäki, Salla – Solin, Anna 2000: Linguistic analysis, social analysis and CDA: Some pitfalls of interdisciplinary. – *Pragmatics, Ideology and Contacts Bulletin* 7 (5) s. 15–27.
- Lähteenmäki, Mika 2005: Between Relativism and Absolutism: Towards an Emergentist Definition of Meaning Potential. – Finn Bostad, Craig Brandist, Lars Sigfred Evensen & Hege Charlotte Fraber (toim.), *Bakhtinian Perspectives on Language and Culture: Meaning in Language, Art and New Media* s. 91–113. Gordonsville, VA, USA: Palgrave Macmillan.
- Macdonald, Kate 2012: Global democracy for a partially joined-up world. Toward a multi-level system of public power and democratic governance? – Daniele Archibugi, Mathias Koenig-Archibugi & Raffaele Marchetti (toim.), *Global Democracy: Normative and Empirical Perspectives* s. 183–209. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matheson, Donald 2008: Critiquing the critical: A reflection of critical discourse analysis. – *Communication Journal of New Zealand* 9 (1) s. 83–96.
- McKenna, Bernard 2004: Critical discourse studies: where to from here? – *Critical Discourse Studies* 1 (1) s. 9–39.
- McSherry, Corryne 2001: *Who owns academic work? Battling for control of intellectual property*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

- Merrien, François-Xavier 1998: Governance and modern welfare state. – *International Social Science Journal* 50 (155) s. 57–67.
- Mertanen, Enni 2012: Ylempi ammattikorkeakoulututkinto ja työelämä – voidaanko koulutusohjelmalla kehittää alaa ja aluetta? – Helena Aittola & Taina Saarinen (toim.), *Kannattaako korkeakoulutus? Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen XI kansallisesta symposiumista 22.–23.8.2011* s. 207–223. Jyväskylän, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Miettinen, Reijo 2006: Tieteen ja yhteiskunnan suhde tiede- ja teknologiapolitiikassa. – Reijo Miettinen, Juha Tuunainen, Tarja Knuutila & Erika Mattila, *Tieteestä tuotteeksi? Yliopistotutkimuksen muutosten ristipaineessa* s. 31–57. Helsinki: Yliopistopaino.
- Miettinen, Reijo – Tuunainen, Juha 2006: Johdanto. – Reijo Miettinen, Juha Tuunainen, Tarja Knuutila & Erika Mattila, *Tieteestä tuotteeksi? Yliopistotutkimuksen muutosten ristipaineessa* s. 13–27. Helsinki: Yliopistopaino.
- Moisio, Olli-Pekka – Kauppinen, Ilkka 2011: Tieteen saturaatio. – Mikko Jakonen & Jouni Tilli (toim.), *Yhteinen yliopisto* s. 193–213. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Myllyniemi, Sami 2008: Tilasto-osio. – Minna Autio, Kirsi Eräranta ja Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008* s. 18–81. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuoristotutkimusseura ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- NS = *Nyky-suomen sanakirja*. Helsinki: WSOY 2002.
- Olssen, Mark 2006: Neoliberalism, Globalization, Democracy: Challenges for Education. – Hugh Lauder, Phillip Brown, Jo-Anne Dillabough, & A.H. Halsey (toim.), *Education, globalisation and social change* s. 261–287. Oxford: Oxford University Press.
- Opetusministeriön asiakirja 2007: Yliopistojen taloudellisen ja hallinnollisen aseman uudistaminen ja innovaatioyliopiston perustaminen. Hallituksen iltakoulu 21.11.2007. – http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/Yliopistolaitoksen_uudistaminen/liitteet/Iltakoulu_21_11.2007.pdf 12.1.2012.
- Opetusministeriön tiedotteet 2008–2009: Opetusministeriön verkkotiedotteet hankkeesta Yliopistolaitoksen uudistaminen vuosilta 2008–2009. – http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/Yliopistolaitoksen_uudistaminen/index.html?lang=fi 25.4.2012.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön arvio 2012: *Yliopistouudistuksen vaikutusten arviointi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:21. – http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm_21.pdf?lang=fi 19.11.2012.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012: Yliopistolaitoksen ja yliopistolain uudistaminen. – www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/Yliopistolaitoksen_uudistaminen/index.html?lang=fi 27.7.2012.
- Orjala, Juho 2012: *Yliopistouudistus uusliberalistisen koulutuspolitiikan ilmentymänä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston valtio-opin laitos.
- Pakkasvirta, Jussi 2009: Kun Universitatis muuttui projektiksi. – Tuukka Tomperi (toim.), *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista yliopistosta* s. 57–65. Tampere: Vastapaino.
- Palonen, Emilia 2009: Yliopistouudistus periferiassa. – Tuukka Tomperi (toim.), *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista yliopistosta* s. 45–55. Tampere: Vastapaino.

- Patomäki, Heikki – Teivainen, Teuvo 2003: *Globaali demokratia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Patton, Cindy – Caserio, Robert L. 2000: Introduction: Citizenship 2000. – *Cultural Studies* 14 (1) s. 1–14.
- Pennycook, Alastair 1994: Incommensurable discourses? – *Applied Linguistics* 15 (2) s. 115–138.
- Pietikäinen, Sari – Mäntynen, Anne 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Poole, Brian 2010: Commitment and criticality: Fairclough's Critical Discourse Analysis evaluated. – *International Journal of Applied Linguistics* 20 (2) s. 137–155.
- Puhakka, Antero – Rautopuro, Juhani 2010: Yliopistotyöstressin muutokset. – Matti Volanen (toim.), 2012: *Toiseksi paras? Tieteentekijät ja uusi yliopisto*, s. 28–43. Helsinki: Tieteentekijöiden liitto.
- Pälli, Pekka 2003: *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampere University Press.
- Raekallio, Eva-Liisa 2011: Päiväkirjamerkintöjä Turun opiskelijatoiminnasta. – Mikko Jakonen ja Jouni Tilli (toim.), *Yhteinen yliopisto* s. 56–66. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Rocci, Andrea 2009: Doing discourse analysis with possible worlds. – Jan Renkema (toim.), *Discourse, of course: An overview of research in discourse studies* s. 15–35. Amsterdam: John Benjamins.
- Rolin, Kristina 2006: Humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen perinteet. – Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.), *Etiikkaa ihmistieteille* s. 108–122. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saarinen, Taina 2009: Laatu korkeakoulupolitiikan sairautena ja lääkkeenä. – *Tiedepolitiikka* (34) 1, 33–38.
- Scollon, Ron 1998: *Mediated Discourse as Social Interaction. A Study of News Discourse*. London: Longman.
- Scollon, Ron – LeVine, Philip 2004: Multimodal discourse analysis as the confluence of discourse and technology. – Philip LeVine & Ron Scollon (toim.), 2004: *Discourse and Technology: Multimodal Discourse Analysis* s. 1–6. Washington D.C.: Georgetown University Press.
- Scollon, Ron – Wong Scollon, Suzie 2003: *Discourses in place. Language in the material world*. London: Routledge.
- Sementelli, Arthur 2007: Managing blurred environments. – *Administration & Society* 38 (6) s. 709–728.
- Sulkunen, Pekka 2006: Projektityhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopimus. – Kati Rantala & Pekka Sulkunen (toim.), *Projektityhteiskunnan kääntöpuolia* s. 17–38. Helsinki: Gaudeamus.
- Suomen Ekonomiliitto 2008: Uuden yliopistolain tuettava todellista muutosta yliopistokentässä. Tiedote 11.11.2008. – <http://www.sefe.fi/portal/fi/ajankohtais-ta/tiedotteet?bid=43> 2.8.2012.

- Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto 2008: Yliopistolain ja siihen liittyvän lainsäädännön kokonaisuudistus. Lausunto opetusministeriölle 15.10.2008. – http://www.ctors-council.helsinki.fi/lausunnot_ja_kannanotot/lausunnot_2008/OPM_yliopistolaki.pdf 2.10.2012.
- Stubbs, Michael 1983: *Discourse analysis*. Chicago: Chicago University Press.
- Suoranta, Juha 2009: Alamaisten elämää. – Tuukka Tomperi (toim.), *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista yliopistosta* s. 67–80. Tampere: Vastapaino.
- Thorsen, Dag Einar 2010: The Neoliberal Challenge: What is Neoliberalism? – *Contemporary Readings in Law and Social Justice* 2 (2) s. 188–124.
- Tiedonjyvän verkkosivut 2012. Jyväskylän yliopiston viestintäpalvelut, Tiedonjyvä. – <https://www.jyu.fi/yliopistopalvelut/viestinta/tiedonjyvae-lehti> 23.11.2012.
- Tilli, Jouni 2011: Universitas, auto ja nomos – lakeja, vapautta ja retoriikkaa. – Mikko Jakonen & Jouni Tilli (toim.), *Yhteinen yliopisto* s. 166–192. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Tomperi, Tuukka (toim.) 2009a: *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista yliopistosta*. Tampere: Vastapaino.
- 2009b: Akateemisiä kysymyksiä esipuheen muodossa. – Tuukka Tomperi (toim.), *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista yliopistosta* s. 5–12. Tampere: Vastapaino.
- 2009c: Yliopistolaki taustoinen. Koulutuspoliittinen tarkastelu. – Tuukka Tomperi (toim.), *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista yliopistosta* s. 145–202. Tampere: Vastapaino.
- Touraine, Alain 2001: *Beyond Neoliberalism*. Kääntänyt David Macey. Cambridge: Cambridge Polity Press.
- Valtonen, Sanna 2004: Tiedon ja vallan kaivauksilla: Michel Foucault ja mediatutkimuksen mahdollisuudet. – Tuomo Mörä, Inka Salovaara-Moring & Sanna Valtonen (toim.), *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*, s. 206–229. Helsinki: Gaudeamus.
- Van Dijk, Teun A. (toim.) 1997: *Discourse studies: A multidisciplinary introduction. Volume 1: Discourse as structure and process*. London: Sage.
- 2009: Critical Discourse Analysis. – Jan Renkema (toim.), *Discourse, off course: An overview of research in discourse studies*. Amsterdam: John Benjamins. s. 277–292.
- Vanttaja, Markku – Jauhiainen, Arto 2009: Jäähyväiset autonomialle? – *Tiedepolitiikka* 34 (2), 7–14.
- Vastaopinto-opas 2011. *Opiskelijatoiminta*-liikkeen sähköisenä ja paperisena versiona julkaisema kannanotto yliopistouudistukseen ja opiskelijoiden nykyasemaan yliopistoissa. Julkaistu 29.10.2010. – http://opiskelijatoiminta.net/vastis/vastaopinto-opas_2011.pdf 20.5.2012.
- Virkkunen, Henna 2009: Esittelypuheenvuoro Hallituksen esitys uudeksi yliopistolaksi -lähetekeskustelussa 26.2.2009. Suomen Eduskunta. – http://www.minedu.fi/OPM/Puheet/2009/02/yolaki_lahetekeskustelu_esittelypuheenvuoro.html 10.7.2012.
- Volanen, Matti Vesa 2009a: Yliopisto 3.0. – Tuukka Tomperi (toim.), *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista yliopistosta* s. 129–142. Tampere: Vastapaino.

- 2009b: Puheenvuoroja yliopistouudistuksesta. Matti Volasen blogikirjoituksia kootusti 12.3.2009. – <https://dl.dropbox.com/u/512-596/volanenmv.pdf> 15.5.2012.
- (toim.) 2012: *Toiseksi paras? Tieteentekijät ja uusi yliopisto*. Helsinki: Tieteentekijöiden liitto.
- Von Bonsdorff, Pauline 2011: Epäluottamuksen kulttuuri. – Mikko Jakonen & Jouni Tilli (toim.), *Yhteinen yliopisto* s. 99–109. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Välimaa, Jussi 2011: Onko yliopisto todellakin yritys? – *Keskisuomalainen* 22.8.2011. Keskisuomalaisen arkistoidut mielipidekirjoitukset. – <http://www.ksml.fi/mie-lipide/mielipide-kirjoitukset/onko-yliopisto-todellakin-yritys/920591> 2.5.2012.
- Wallace, John – Pease, Bob 2011: Neoliberalism and Australian Social Work: Accommodation or Resistance? – *Journal of Social Work* 11 (2) s. 132–142.
- Weiss, Meira 2003: The postmodern state and collective individualism: A comparative look at Israeli society and Western consumer culture. – *The Social Science Journal* 40 (2) s. 269–281.
- Widdowson, Henry G. 1995: Discourse analysis: a critical view. – *Language & Literature* 4 (3) s. 157–172.
- 1998: The theory and practice of critical discourse analysis. A review article. – *Applied Linguistics* 19 (1) s. 136–151.
- 2000: On the Limitations of Linguistics Applied. – *Applied Linguistics* 21 (1) s. 3–25.
- Wodak, Ruth 2001: What is CDA all about – summary of a history, important concepts and its development. – Ruth Wodak & Michael Meyer (toim.), *Methods of Critical Discourse Analysis* s. 1–13. London: Sage.
- 2006: Review article: Dilemmas of discourse (analysis). – *Language in Society* 35 (4) s. 595–611.
- 2008: Introduction: Discourse Studies – Important Concepts and Terms. – Ruth Wodak ja Michal Krzyżanowski (toim.) *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences* s. 1–29. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Wodak, Ruth – Meyer, Michael 2009: Critical discourse analysis: history, agenda, theory. – Ruth Wodak ja Michael Meyer (toim.) *Methods of Critical Discourse Analysis* s. 1–33. 2. painos. London: Sage.
- YLE 2008: Sivistysyliopiston hautajaiset Joensuussa. Video YLE:n ja A-tuubin verkkosivuilla, lähetetty 19.5.2008. – http://atuubi.yle.fi/videot_ja_kuvat/id-100326?page=5 22.10.2012.
- Yliopistolaki 1997: Yliopistolaki 645/1997. Alkuperäissäädösten tietokanta Finlex. – <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1997/19970645> 12.6.2012.
- Yliopistolaki 2009: Yliopistolaki 558/2009. Alkuperäissäädösten tietokanta Finlex. – <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20090558>, 12.6.2012

LIITE: TUTKIMUKSEN AINEISTO

Jyväskylän Ylioppilaslehti

2/2009: Voimistuva rehtori vie valtaa opiskelijoilta

3/2009: Yliopistolaki tulee palauttaa valmisteluun

7/2009: Mitään ei ole päätetty, siksi pitää huolestua

8/2009: Valittaminen kannattaa aina

11/2009: Aino ei ole aina

1/2010: Huhut syövät tiedeyhteisöä

Tiedonjyvä

1/2009: Vain järjestelmällinen kehittämistyö tuottaa tuloksia

1/2010: Yhdessä kohti parempaa yliopistoyhteisöä

5/2010: Alumnit aitiopaikalle

6/2010: Yhdessä uutta yliopistoa rakentamassa

7/2010: Läpäisy ja työllistyminen toimenpiteiden kärkeen